

Kyllä tuli monenlaista näkökulmaa entisistä ajoista

Paikkasidonnaisen taiteen työpaja yhteisön voimaannuttamisen mahdollistajana

Riina Tervo
Pro gradu -tutkielma
Kuvataidekasvatus
Taiteiden tiedekunta
Lapin Yliopisto
2023

Lapin yliopisto, taiteiden tiedekunta

Työn nimi: *Kyllä tuli monenlaista näkökulmaa entisistä ajoista* – Paikkasidonnaisen taiteen työpaja yhteisön voimaannuttamisen mahdollistajana

Tekijä: Riina Tervo

Koulutusohjelma: Kuvataidekasvatus

Työn laji: Pro gradu -tutkielma

Sivumäärä: 98

Vuosi: 2023

Tiivistelmä

Muuttotappioalueiksi lukeutuvien syrjäkylien arvokas kulttuuri, historia ja perinteet ovat vaarassa kadota. Taiteella ja taideperustaisella toiminnalla on runsaasti erilaisia mahdollisuuksia tällaisten kulttuurien voimaannuttajana, muuttotappioalueiden elinvoimaisuuden edistäjänä ja kyläyhteisöjen yhteisöllisten kokemusten tukemisessa. Pro gradu -tutkielmani on taideperustainen toimintatutkimus, jonka tavoitteena on suunnittelema ja toteuttamalla paikkasidonnaisen taiteen pilottityöpaja, herätellä ja säilyttää autioituvan kylän kulttuuria samalla elävöittäen paikallisen väestön elämää.

Tutkimukseni teoreettinen tausta koostuu paikkasidonnaisen taiteen käsitteestä ja asemasta taidekasvatuksessa, kulttuuriperinnön ja kulttuuriperintöopetuksen merkityksestä, kulttuurisesta kestävydestä, revitalisaatiosta, identiteetistä, uusmaterialismista ja arktisesta taiteesta. Taideperustaisen toimintatutkimuksen aineisto muodostuu pilottityöpajan suunnittelusta, toteutuksesta, ja pilottityöpajan toiminnan dokumentoinnista ja reflektoinnista. Tarkastelen ja analysoin aineistoa fenomenologisen analyysin kautta ja teen päätelmiä sekä tulkintoja analysoidusta aineistosta teorialähtöisesti.

Pilottityöpaja toteutettiin elokuussa 2022 kuudenkymmenen asukkaan Molkojärven kylässä Kittilän kunnassa, joka on vahvasti muuttotappioaluetta. Kokosin tammikuussa 2023 työpajalla syntyneistä teoksista näyttelyn Lapin yliopiston galleria Kiloon.

Tutkimukseni tulokset havainnollistavat, kuinka paikkasidonnaiseen taiteeseen perustuva työpajatoiminta muuttotappioalueella voi voimaannuttaa yhteisöä, revitalisoida kulttuuriperintöä, ja täten edistää kulttuurista kestävyyttä.

Avainsanat: taideperustainen toimintatutkimus, paikkasidonnainen taide, revitalisaatio, fenomenologinen analyysi, kulttuurinen kestävyys

Suostun tutkielman luovuttamiseen kirjastossa käytettäväksi.

University of Lapland, Faculty of Arts and Design

Name of the pro gradu thesis: *Yes, there were many different perspectives from the old days* – Place-based art workshop as an enabler of community empowerment

Author: Riina Tervo

Degree program: Art education

Type of work: Master's thesis

Number of pages: 98

Year: 2023

Abstract

The valuable culture, history and traditions of remote villages, which are regarded as migration loss areas, are in danger of disappearing. Art and art-based activities offer many different possibilities as cultural revitalizing mediums, promoters of the vitality of migration loss areas and in supporting the communal experiences of village communities. My master's thesis is an art-based action research, the goal of which is to awaken and preserve the culture of a deserted village while enlivening the life of the local population by planning and implementing a pilot workshop of place-based art.

The theoretical background of my research consists of the concept and position of place-related art in art education, the importance of cultural heritage and cultural heritage education, cultural sustainability, identity, new materialism and arctic art. My research material consists in planning and implementing a pilot workshop as well as documenting and reflecting on the pilot workshop's activities. I examine and analyze the material through phenomenological analysis and draw conclusions and interpretations from the analyzed material based on theory.

The pilot workshop was carried out in August 2022 in the village of Molkojärvi with a population of sixty in the municipality of Kittilä, which is an area with a strong migration loss. In January 2023, I put together an exhibition of the works created at the workshop in the Kilo gallery of the University of Lapland.

My research illustrates that workshop activity based on place-related art in an area with demographic loss can empower the community, revitalize cultural heritage, and thus strengthen cultural sustainability.

Keywords: art-based action research, place-based art, revitalization, phenomenological analysis, cultural sustainability

I give permission to use this master's thesis in the library.

SISÄLLYS

1 JOHDANTO.....	6
1.1 Paikkasidonnaisen taiteen pilottityöpaja.....	6
1.2 Tutkimuksen tarkoitus, tavoitteet ja tutkimuskysymykset.....	7
1.3 Aiempi tutkimus.....	8
1.4 Tutkimuksen lähtökohdat.....	9
2 TUTKIMUKSEN TEOREETTINEN TAUSTA.....	10
2.1 Taide ja ympäristö.....	10
2.2 Paikkasidonnainen taide.....	11
2.3 Uusmaterialismi osana tutkimustani materiaalisuhteen kautta.....	13
2.4 Kulttuuriperintö.....	15
2.5 Kulttuuriperintöopetus.....	17
2.6 Kulttuurinen kestävyys ja revitalisaatio.....	18
2.7 Tulkintoja lappilaisesta identiteetistä.....	21
2.8 Arktinen taide.....	24
3 TUTKIMUKSEN MENETELMÄT.....	26
3.1 Taideperustainen toimintatutkimus.....	26
3.2 Fenomenologinen analyysi osana tutkimustani.....	29
3.3 Aineiston keruu.....	31
3.4 Tutkimusetiikka ja roolini tutkijana.....	33

4 PILOTTITYÖPAJAN SYNTY JA SUUNNITTELU.....	35
4.1 Pilottityöpajan valmistelu.....	35
4.2 Muuttotappioalueiden elävöittäminen taiteen keinoin.....	36
4.3 Molkojärvi – pilottityöpaja lappilaisessa syrjäkylässä.....	37
4.4 Odotuksia pilottityöpajalta.....	41
4.5 Pilottityöpajan järjestäminen.....	42
5 PAIKKASIDONNAISEN TAITEEN TYÖPAJA MOLKOJÄRVELLÄ.....	48
5.1 Työpajaosallistujat.....	48
5.2 Analyysin lähtökohdat.....	49
5.3 Taidekasvatus kulttuurisen kestävyuden edistäjänä.....	49
5.4 Yhteisöllisyyden kokemuksia ja kohtaamisia.....	55
5.5 Paikkasidonnaisen taiteen merkittävyys molkojärveläisille.....	59
5.6 Osallistujien palaute työpajasta.....	70
5.7 Molkojärven hiomaton pihlaja -näyttely.....	73
6 TOIMINNAN JATKOKEHITTÄMINEN.....	79
6.1 Työpajatoiminnan laajentaminen.....	79
7 POHDINTA.....	82
LÄHTEET.....	85

LIITTEET

1 JOHDANTO

1.1 Paikkasidonnaisen taiteen pilottityöpaja

Pro gradu -tutkielmassani tarkastelen kuinka paikkasidonnaiseen taiteeseen perustuva työpajatoiminta voi toimia muuttotappioalueella kulttuurin ja yhteisön voimannuttajana. Pohdin, voidaanko työpajatoiminnan kautta säilyttää ja vahvistaa autioituvan syrjäkylän kulttuuria taideperustaisen toiminnan keinoin ja edistää kyläläisten, heidän perheensä ja sukulaistensa yhteisöllisiä kokemuksia.

Haluni tutkia tätä aihetta liittyy kiinnostukseeni muuttotappioalueiden elämää kohtaan. Molkojärven kylä, joka toimii tutkimukseni pilottityöpajan toimintaympäristönä, lukeutuu vahvasti muuttotappioalueeksi. Kylää ympäröivällä luonnolla on vahva rooli ja merkitys ihmisten elämässä muun muassa poro- ja metsätalouden, kalastuksen, metsästyksen ja luonnontuotteiden keräilyn muodossa. Tällaista kulttuuria, jossa eletään vahvasti vuorovaikutuksessa luonnon kanssa, kutsutaan paikalliseksi ekokulttuuriksi.

Tutkimukseni on tärkeä ja ajankohtainen, koska muuttotappioalueiksi lukeutuvien autioituvien syrjäkylien määrä on kasvussa, jonka myötä arvokas kulttuuri ja muistitieto perinteineen on vaarassa hävitä. Näen, että taideperustainen toiminta näillä alueilla voi olla keino säilyttää arvokasta tietoa ja samalla tuoda ihmisiä yhteen.

2000-luvun alusta lähtien kiinnostus arktisen materiaalin kulttuuria kohtaan on kasvanut. (Jokela & Huhmarniemi, 2020, s. 1) Tämänkaltaiselle arktisiin luontoperäisiin materiaaleihin perustavalle taidetoiminnalle voisi siis olla tarvetta nyt ja tulevaisuudessa. Tutkimuksen kautta selvitän voiko työpajatoiminta mukautua ja vastata tähän tarpeeseen.

Valikoin pilottityöpajalle taiteen muodoksi paikkasidonnaisen taiteen, koska paikkasidonnaisessa taiteessa näyttäytyy hyvin yhteydet ihmisten jokapäiväisiin toimintoihin, paikkoihin ja tapahtumiin. Paikkasidonnaisessa taiteessa paikan ja ympäristön merkitys kannattelee teosta ja toimii teoksen nimittävänä tekijänä. Voidaan siis monipuolisesti käsitellä kulttuuria, historiaa ja perinteitä. Tutkimuksen toiminnan produktio eli taide toimii tiedon välittäjänä. Taiteen lisäksi kyselylomakkeet, kuvallinen

dokumentaatio, työpajalla syntyneet keskustelut, tutkijan kenttämuistiinpanot ja osallistuva havainnointi muodostavat tutkimusaineiston.

Tutkimukseni pääteemoja ovat paikkasidonnainen taide osana taidekasvatusta, kulttuuriperinnön, paikallisen identiteetin, historian ja ympäristön merkitys taiteessa, kulttuurin revitalisaatio, kulttuuriperintöopetus, kulttuurinen kestävyys ja taiteen merkittävyys yhteisöllisten kokemusten edistäjänä.

Avainsanoja ovat taideperustainen toimintatutkimus, paikkasidonnainen taide, revitalisaatio, fenomenologinen analyysi, kulttuurinen kestävyys

1.2 Tutkimuksen tarkoitus, tavoitteet ja tutkimuskysymykset

Tutkimuksen tavoitteena on lisätä ymmärrystä ja tietoa muuttotappioalueiden ihmisten elämästä. Selvitetään, voidaanko kulttuuriperintöä ja yhteisöllisiä kokemuksia vahvistaa taiteen keinoin. Taiteellisen työskentelyn lisäksi koen tärkeäksi, että työpajalla osallistujat pääsevät keskustelemaan ja kommunikoimaan avoimin mielin. Pyrin tarjoamaan turvallisen ja esteettömän oppimisympäristön kaikille työpajan osallistujille kenenkään ajatuksia ja kokemuksia väheksymättä. Jokaisen henkilökohtaisen tulkinnat, näkemykset ja taiteelliset tuotokset ovat yhtä arvokkaita. Työpajan järjestäjänä huomioin osallistujien moninaisuuden ja erilaiset tarpeet, jotta jokaisen työskentely sujuisi ongelmitta.

Työpajalla pyrin herättelemään erilaisia ajatuksia ja keskusteluja osallistujien kesken taiteen äärellä. Työpajalla keskitytään taiteelliseen vapauteen ja monipuoliseen itseilmaisuun maalaus- ja sekatekniikan kautta. Työpajan vetäjänä tuen ja ohjeistan taiteellisen työskentelyn eri vaiheissa tarpeen mukaan.

Työpaja on sovellettavissa myös muissa kylissä, eri kunnassa, eri tiloissa ja eri olosuhteissa. Mikäli mahdollista, tavoite olisi päästä jatkokehittämään toimintaa laajemmin esimerkiksi järjestämällä vastaavanlaisia työpajoja myös muilla syrjäisillä muuttotappioalueilla, joissa kulttuurin vahvistaminen sekä paikallisen yhteisön elinvoimaisuuden edistäminen koetaan arvokkaaksi.

Tutkimuksessani pyritään vastaamaan seuraaviin tutkimuskysymyksiin:

- Voidaanko paikkasidonnaiseen taiteeseen perustuvan työpajatoiminnan kautta voimaannuttaa kulttuuria?
- Miten yhteisöllisiin kokemuksiin perustuva oppimisympäristö vaikuttaa taiteelliseen työskentelyyn?
- Kuinka taide- ja yhteisöperustainen toiminta voi elävöittää muuttotappioalueiksi lukeutuvien syrjäkylien elämää?

1.3 Aiempi tutkimus

Tutkimusaiheen ympäriltä löytyy vastaavanlaista, aiempaa tieteellistä tutkimusta. Esimerkiksi *Paikka ja kasvatus* (toim. Hyry-Beihammer, Hiltunen & Estola, 2014) teoksessa pohditaan muun muassa pienkoulun ja paikallisuuden rakentumisia pohjoisella maaseudulla, lähestytään pohjoisia kyliä ja koulupihoja taidekasvatuksen paikkoina ja tarkastellaan paikkasuhdetta ympäristösuhteena taiteen perusopetuksen visuaalisissa taiteissa. *Suhteessa maailmaan: ympäristöt oppimisen avaajina* (2018) teoksessa Pigga Keskitalo lähestyy saamelaista aika- ja paikkakäsitystä pedagogisissa järjestelyissä ja Timo Jokela aihetta, kuinka pohjoiset olosuhteet, ympäristöt ja yhteisöt voivat toimia laboratorioina tilannesidonnaista pedagogiikkaa kehittäväälle taidekasvatukselle.

Olen tutustunut ennakkoon Molkojärven kylään ja kyläläisten elämään, koska olen kokenut tärkeäksi taustoittaa tutkimukseni työpajatoiminnan toimintaympäristöä. Molkojärven kylän historiasta löytyy kolme kirjoitettua teosta. Teoksia ovat Olavi Lampelan *Molkojärvi - Kairojen kylä* (2006) ja Mirjami Keskitalon runoteos *Mielen maisemassa kilkkaa karjan kellot*, joka runojen lisäksi sisältää Keskitalon lyijykynäpiirroksia Molkojärven elämästä ja arkisten asioiden ääreltä. Joulukuussa 2022 julkaistiin teos *Luonnostaan eläväinen, Kittilän historia*, jossa käsitellään jonkin verran myös Molkojärven elämää. Teos käsittelee muun muassa Kittilän alueen luonnonhistoriaa ja arkeologiaa, elämää metsäsaamelaisessa lapinkylässä 1500- ja 1600-luvuilla, sekä uudisasukkaiden arkea. Teoksessa käsitellään myös henkistä perinnettä, mikä vahvasti liittyy kulttuuriperintö -käsitteeseen, joka on keskeinen osa tutkimustani. Kirjallisten teosten lisäksi olen kuunnellut Molkojärven kyläläisten sanallista muistitietoa.

1.4 Tutkimuksen lähtökohdat

Tutkimukseni kautta selvitän, kuinka tarpeellista on lisätä elinvoimaa muuttotappioalueiden elämää, ihmisiä ja ympäristöä kohtaan. Muuttotappioalueiksi lukeutuvien syrjäkylien marginaaliset elämäntavat ja kaikki se tieto, osaaminen, perinteet ja kulttuuriperintö mitä ne kannattelevat sisällään voivat pahimmassa tapauksessa hävitä. Taidekasvattajana pyrin löytämään ratkaisuja ja käytänteitä taideperustaisen toiminnan kautta, jotta nykyiset ja tulevat sukupolvet ymmärtävät mennyttä ja nykyistä elämää muuttotappioalueilla kokonaisvaltaisemmin.

Liora Bresler (2011, s. 175) on esittänyt, kuinka taiteen moniin vaikutuskanaviin lukeutuu muun muassa kulttuuriperinnön välittäminen. Tämä on ollut yksi lähtökohtani tutkimukselleni. Taiteessa on voimaa, jota taidekasvattajana haluan toiminnallani ja valinnoillani edistää. Breslerin mukaan taiteen vaikuttavuuden perustana on kyky saada ihminen keskittymään ja syventymään, kokemaan syvästi; tämän taustavoimana on ensisijaisesti taiteeseen liittyvä vitaalisuus, elinvoimaisuus. Hän esittää, kuinka taiteen kautta voimme suunnata huomionne sisältöihin ja laatuihin, jotka esittävät todellisuuden piirteitä intensiivisesti ja alkuperäisestä kontekstistaan kohotettuna. Bresler kiteyttää hienosti: ”Taiteen pedagoginen voima piilee kutsussa luovaan vuorovaikutukseen, keskusteluun, joka voi laajentaa ja syventää ymmärrystämme.” Vuorovaikutuksella hän tarkoittaa ihmisen ja taiteen välistä kohtaamista. (Bresler, 2011, s. 175–176)

Breslerin ajatuksia mukailen näen, että taiteen ja taideperustaisen toiminnan sekä näihin liittyvien kokemusten ja havaintojen avulla voimme lisätä ymmärrystämme maailmasta, tutkimuksessani elämästä syrjäisillä muuttotappioalueilla. Taide voi olla se viestintäkanava, väylä, jonka avulla kykenemme näkemään ja havainnoimaan elämää, joka muuten jäisi meiltä huomaamatta.

2 TUTKIMUKSEN TEOREETTINEN TAUSTA

2.1 Taide ja ympäristö

Mirja Hiltusen (2004, s. 56) mukaan taide antaa loputtomasti tilaa ja mahdollisuuksia tutkia itseämme, ympäristöä, tiloja, yhteisöjä ja kulttuureja, eli maailmaa, jossa elämme. Hän esittää kuinka taiteella luodaan ja välitetään merkityksiä havainnoistamme, taide voi toimia instrumenttina, jonka avulla yksilön ja yhteisön kokemusmaailmasta voidaan nostaa esiin omaan ympäristöön ja yhteisöön liittyviä erityispiirteitä. Hiltunen tarkentaa, että taide voi olla aktiivisesti mukana rakentamassa näitä yhteisöjä ja ympäristöjä.

Taiteellisessa työskentelyssä kokeminen ja tekemisen toiminta on taiteen perusta. Kokemus määritellään pragmatistisessa taiteenfilosofiassa ja fenomenologiassa hyvin keskeiseksi käsitteeksi. John Dewey (1859–1952) kehitti kokemuksellisen oppimisteorian vuonna 1934 ja tarkasteli ihmisen kykyä oppia omista kokemuksistaan käytännön kautta. Dewey esitti, että kokemus on yksilön ja ympäristön vuorovaikutusta, jossa keskeistä on kokemuksen jatkuvuus ja kehittyminen. (Dewey, 2010, s. 132)

Dewey määritteli taiteen yksittäisen kokemuksen läpäisevänä ominaislaatuksi, joka ei ole tuo kokemus itsessään muuten kuin mielikuvana. Deweyn mukaan taide saa alkunsa yksilöllisyydestä henkilössä, tämä koolle saatu yksilöllisyys jättää lähtemättömän jälkensä tuottamaansa taiteeseen. Taideteokset ovat keinoja, joiden kautta päädyimme mielikuvituksen ja niiden nostattamien tunnetilojen avulla toisiin, omistamme poikkeaviin suhteiden ja osallistumisen muotoihin. Taideteos on täydellinen ainoastaan toimiessaan muidenkin kuin sen luoneen henkilön kokemuksessa. Taiteilijaa ja yleisöä yhdistää ulkoinen objekti, taiteen tuotos. (Dewey, 2010, s. 393–395)

Dewey kuvailee, että taidetta tulee tutkia elävän olennon ja ympäristön välisinä vuorovaikutussuhteina. Tällä hän tarkoittaa sitä, että taiteen kuten tieteen, politiikan ja uskonnon ytimessä on kokeminen. Itse kokemuksista paljastuu myös jotakin taiteenkaltaista. Taide, enemmän kuin mikään muu, ehdollistaa kulttuurin jatkuvuutta sivilisaatiosta toiseen ja sivilisaatiossa itsessään. Taideteokset, joiden merkitykset tulevat objektiivisesti ilmaistuksi, kestävät; ne muuttuvat osaksi ympäristöään, ja juuri vuorovaikutus tämän ympäristön osan kanssa on sivilisaation elämän jatkuvuuden edellytys. Dewey

havainnollistaa, että alkulähteitä, joista kaikki taiteet ovat kehittyneet, ovat taidot, joiden avulla alkukantaiset ihmiset juhlistivat ja siirsivät eteenpäin tapojaan ja instituutioitaan, yhteisöllisiä taitojaan. (Dewey, 2010, s. 401)

Timo Jokela (2001) esittää, että taiteen ja estetiikan käsitteenä ympäristö on koettu ympäristö, ja tämän kokemuksen me rakennamme itse kokemusyhteisöömme ja kulttuuriin sidottuna. Estetiikan huomion kohteena on siis fyysisen ympäristön sijaan koettu, ilmiöpohjainen ja eletty ympäristö. Jokelan mukaan koemme ympäristön havaittujen ja merkityksellisten tunnesisältöjen lisäksi kulttuurisina merkityksinä.

Ympäristöä ja maisemaa voidaan tarkastella monin eri tavoin. Voidaan keskittyä luonnonesineelliseen mimeettiseen ja objektiiviseen tarkasteluun, sensuaaliseen tarkasteluun, joka käsittelee subjektiivista ”mielen maisemaa” eli kokemuksellista maisemaa, sekä tekstuaaliseen, kulttuurisen ”kielen maiseman” eli maiseman kulttuurisineelliseen tarkasteluun. (Karjalainen, 1999, s. 19) Ympäristö voi siis tarjota monenlaisia ulottuvuuksia ja mahdollisuuksia taiteelliselle työskentelylle.

Mirja Hiltunen (2009) tarkastelee väitöskirjassaan, kuinka yhteisö voi taiteen kautta tuoda esille ja jakaa itselle sekä ympäristölleen merkityksellisiä ajankohtaisia teemoja. Taiteen avulla yhteisö voi muistaa ja huomata huomiotta jääviä asiantiloja ja ryhmiä. Hiltusen mukaan taidetoiminta ottaa huomioon yhteisön sosiokulttuurisen ympäristön ja sen traditiot. Nämä saattavat muuttua taiteellisen työskentelyn aikana ja vaikuttaa myös tulevaan. Hän esittää miten esimerkiksi pohjoisen erämaa voi tarjota arkiympäristön lisäksi taiteelle ja taidekasvatukselle merkityksiä täynnä olevan toimintaympäristön. Ympäristöä voidaan tarkastella luonnon, kulttuurin ja mielen muodostumana.

2.2 Paikkasidonnainen taide taidekasvatuksessa

Paikkasidonnaisesta taiteesta kirjoitti ensimmäisenä Morris (1966) joka määritteli sen taiteena, joka perustuu tilan, valon ja katsojan näkemysten vuorovaikutussuhteisiin. Paikkasidonnaisen taiteen tarkoitus oli tietoisesti vastustaa kaupallisuutta ja kapitalismia taiteessa; mikäli taideteos siirrettiin, se myös tuhottiin. Nykyään suhtautuminen on

muuttunut, ja teosten liikuteltavuus, toistettavuus ja muuntautumiskyky nähdään mahdollisuutena (Kwon, 2007).

Lucy Lippard (1997, s. 25) on esittänyt kuinka jokainen ympäristö pitää sisällään hermeneuttisen kertomuksen, joka on muodostunut historiasta, ideologiasta ja mytologiasta. Hänen mukaansa paikkaan käsitteenä liittyy ennen kaikkea ihmisen läsnäolo ja toiminnan muisti. Lippard kokee, että paikan ja paikallisuuden perinpohjainen ja syvällinen ymmärtäminen vaatii kokonaisvaltaista visuaalista ja historiallista tutkimusta, yhteyttä suulliseen perintöön, kenttätyötä sekä paikallisen monikulttuurisuuden tuntemusta. (Lippard 1997, s. 25) Koska paikkaa ei voi Lippardin mukaan ymmärtää ilman ihmisten taustoja, olen jo pilottityöpajan suunnitteluvaiheessa tutkinut Molkojärven kylää, sen historiaa sekä käsitellyt näitä tässä tutkimuksessa.

Myöhemmin Jokela ja Hiltunen (2014) ovat määritelleet paikkasidonnaisen taiteen kohtaamisen tilana. Jokela (2013) on esittänyt myös, että paikkasidonnainen taide on suunniteltu tiettyyn paikkaan sen ympäristön, ehtojen ja tarpeiden mukaan, ja se on fyysisen tilan sijaan enemmän vuorovaikutuksessa paikkasidonnaisten kokemusten ja muistojen kanssa. Siispä paikkasidonnainen taide edellyttää taiteilijalta kykyä analysoida paikkaa fyysisten, fenomenologisten, sosio-kulttuuristen ja narratiivisten ulottuvuuksien kautta; tässä taiteilija voi hyödyntää moniulotteista paikkakartoitusta.

Paikkasidonnainen taide perustuu teoksen ja paikan väliseen suhteeseen, jossa paikan kokemus on osa teoksen kokemisen kokonaisuutta (Suderburg, 2000, s. 4). Paikkasidonnaisen taiteen kautta pyritään ilmentämään kriittisiä huomioita paikkaa kohtaan, johon teos kytkeytyy (Kwon, 2007). Paikan ja tilan merkitys ei synny siis ainoastaan fyysisestä tilasta vaan siihen vaikuttaa myös poliittiset, sosiaaliset ja taloudelliset prosessit, jotka kommunikoivat keskenään (Kwon, 2004, s. 11). Paikkasidonnaisella taiteella pyritään tuomaan näihin keskusteluihin ja kokonaisuuteen jotain uutta ja vaikuttavaa. Teoksen syntymisen kannalta taiteilijalla on kuitenkin oltava kokonaisvaltainen tuntemus ja paikkakokemus tilasta, missä hän työskentelee, koska paikan kautta määrittävä taide syntyy ympäristösuhteen reaktiona. (Jokela, 2015, s. 47)

Jokela ja Hiltunen (2014) ovat esittäneet, että paikkasidonnainen taide toimii osana taidekasvatusta. Heidän mukaansa paikkasidonnainen taidekasvatus on luonteeltaan

dialogista, muutoksen tunnustavaa ja täten ilmentää jotain uutta. Koska se perustuu paikkaan, on se hyvin käytännöllistä ja osallistujien elämismaailmaan kiinnittyvää todellisuutta. Jokelan ja Hiltusen mukaan paikkasidonnaisessa taidekasvatuksessa kehittyä osallisuuden tunne, joka on tärkeä osa kulttuuri-identiteettiä ja psykososiaalista hyvinvointia. Osallistavuus syntyy yhteisen ja aktivoivan tekemisen myötä. Osallistavuus voimaannuttaa ja lisää luottamusta omia kykyjä kohtaan. Paikkasidonnaisella taiteella on täten vahva vaikutus ympäristön muutosten lisäksi itse taiteen tekijään.

2.3 Uusmaterialismi osana tutkimustani materiaalisuhteen kautta

Tutkimukseni, joka käsittelee luonnonvarojen kanssa vahvasti vuorovaikutteisen elämän ja kulttuurin voimaannuttamista pohjoisessa, liittyy jossain määrin uusmaterialismiin. Taiteessa ja taiteellisessa tutkimuksessa uusmaterialismi tarkoittaa keskittymistä taiteen materialistisiin, esteettisiin ja aistillisiin ulottuvuuksiin irrottautumalla liiallisesta formalismista, käsitteellisyydestä ja autonomiasta (Huhmarniemi, Jokela & Hiltunen, 2021, s. 5). Keskitytään siis kulttuurien aineellisiin elementteihin esimerkiksi aisti-, keho- ja tuntokokemuksiin. Nykytaiteen piirissä uusmaterialismista on muodostunut filosofinen taustaideologia, jota on käsitelty paljon kirjallisuudessa (Fox & Alldred, 2019; Gamble & Hanan, 2019). Uusmaterialismi on jossain määrin rinnastettavissa teoreettisena ja metodologisena lähestymistapana posthumanismin kanssa (Ferrando, 2013). Uusmaterialismia on kuvailtu yhdeksi tärkeimmistä nousevista humanististen ja yhteiskuntatieteiden trendeistä. 2000-luvun alusta lähtien kasvanut kiinnostus arktisen materiaalin kulttuuria kohtaan on linjassa uusmaterialismin kanssa. (Gamble & Hanan, 2019)

Huhmarniemi, Jokela ja Hiltunen (2021, s. 1) ovat tarkastelleet taideopettajan koulutuksessa tapahtuvia paradigman muutoksia pohjoisissa ympäristöissä ja yhteisöissä Suomessa. He käsittelevät taidekasvatusta ja yhteisöllisen taiteen kehittämistä taideopettajan koulutuksen, ympäristö- ja kulttuurikasvatuksen, globaalien ympäristökriisien ja paikallisten ekokulttuurien kontekstissa pohjoisella ja arktisella alueella. He nostavat esille käsitteen paikallinen ekokulttuuri (*eng. local ecoculture*), viitaten kulttuuriperinteisiin, jotka yleensä toteutuvat luonnossa kuten marjastus, virkistys, metsästys ja luonnonmateriaaleja hyödyntävät käsityöt. Tutkimukseni yhteydessä voidaan puhua paikallisesta ekokulttuurista

kulttuuriperinnön käsitteen yhteydessä. Kulttuuriperintö, jota pilottityöpajan sijainti Molkojärven kylä pitää sisällään, rakentuu vahvasti paikallisten luonnonvarojen ympärille; elämä kylässä on perustunut ja perustuu vielä tänäkin päivänä jatkuvaan vuorovaikutukseen luonnon kanssa. Tästä paikallisesta ekokulttuurista olen ammentanut ideoita tutkimukseni taideperustaiselle toiminnalle, ja hyödyntänyt työpajalla paikkaperustaisia, luonnosta kerättyjä materiaaleja, jotka ovat läsnä paikallisten elämässä.

Huhmarniemi, Jokela ja Hiltunen (2021, s. 1) esittävät, kuinka viimeaikaisissa kasvatustutkimuksissa on tarkasteltu luonnon olennaisuutta moniaistisesti ja vuorovaikutteisesti muun muassa tunnistamalla sen keskeinen rooli arktisen asukkaan lapsuudessa ja taiteen opettajankoulutuksessa. Samaan aikaan ympäristökriisien aiheuttama ahdistus on tunnistettu maailmanlaajuisesti, mikä on johtanut kasvatuksellisiin toimiin. Heidän mukaansa aidekasvatus on tämän myötä nähty välttämättömänä osana transformatiivista kasvatusta kestävä kehityksen saavuttamisessa. Tämänkaltaisen kasvatustutkimuksella vallitseva suuntaus on vahvasti linjassa tutkimukseni lähtökohtien kanssa, jossa on kyse kulttuurisesta kestävydestä, kestävästä valinnoista ja edellytyksistä taidekasvatuksessa, sekä taideperustaista toimintaa kehittäessä.

Tutkimuksessani uusmaterialismi ilmenee työskentelymateriaalien kautta; pilottityöpajalla taidetta tehtiin luonnosta kerättyjä materiaaleja hyödyntäen. Materiaaleja olivat muun muassa puukiekot, pikkukivet, kuivatetut heinikot, kävyt, lehdet, tuohi ja oksat, jotka kaikki saatiin suoraan luonnosta. Osallistujat prosessoivat ja aistivat materiaaleja kehojaan käyttäen, taiteellisten menetelmien avulla ja tällä tavoin saavuttivat uusia kokemuksia. Toki työskentelyn aikana käytettiin luonnonmateriaalien lisäksi akryylivärejä ja kuumaliimaa, eli kaikki käytetty materiaali ei ollut luontoperäistä, Molkojärveltä kerättyä. Uusmaterialismi tutkimuksessani liittyy siis paikalliseen ekokulttuuriin.

Vaikka tutkimuksessani on viitteitä uusmaterialismista, ei se ilmene toimintaan ja taiteeseen perustuvassa tutkimuksessani täysivaltaisesti. Tähän vaikuttaa tutkimuksen toiminnan paikkaperustaisuus, eli paikkasidonnaisen taiteen rooli osana pilottityöpajan toimintaa. Paikkaperustaisuuteen vaikuttaa muun muassa käsitteellisyys, joka ei ole ominaista uusmaterialismille.

2.4 Kulttuuriperintö

Kulttuurin käsite on laaja, sille on useita määritelmiä eri tieteenalojen ja käyttötarkoitusten yhteydessä. Kulttuuri jaetaan yleensä laajaan ja suppeaan tulkintaan; laaja kulttuurin käsite tarkoittaa ihmisten elämäntapaa aineellisine ja aineettomine muotoineen ja suppea kulttuurin käsite viittaa taiteeseen ja korkeakulttuuriin. (Soini, 2013, s. 19)

Gerholm (1994) määrittelee, että ihmisten kesken jaetut aineelliset ja aineettomat perinteet ovat kulttuuria. Kulttuuri koostuu tiedollisesti, taidollisesti ja merkityksellisesti jaetuista kulttuuripiirteistä, joita ovat muun muassa taide, ruoka, esineet, tavat ja tarinat. Kaikki nämä ovat aineellisia ja aineettomia keinoja, joita ilmaisemme ja levitämme eteenpäin kulttuurina toisillemme. Kulttuuri on annettujen ja vastaanotettujen kulttuuripiirteiden alinomaa muuttuva jatkumo (Hannerz, 1992). Kulttuuri on siis kokonaisvaltaisesti läsnä ihmisen elämässä. Menneisyyden kulttuuri voi näkyä ja vaikuttaa nykyisyydessä, ja nykyisyyden kulttuuri vaikuttaa siihen millaiseksi kulttuuri tulevaisuudessa kehittyy. Kulttuuri on kerroksellista, ajastaan riippuvaista ja muuttuvaista. Jokainen meistä toiminnallaan ja valinnoillaan kuluttaa, muokkaa, ymmärtää ja kohtaa kulttuuria monin eri tavoin.

Katrina Siivonen (2013, s. 62–70) esittää, kuinka kulttuurin aineellista ja aineetonta puolta on mahdotonta erottaa toisistaan. Hänen mukaansa myös aineettomat kulttuuripiirteet välittyvät ihmiseltä toiselle jollakin aineellisella keinolla. Esimerkiksi taidetta ei voi tehdä ilman materiaalisia taiteellisia välineitä ja työkaluja. Siivonen toteaa kuinka esineet ja aineellinen ihmistekoinen ympäristö ovat syntyneet ihmisten yksilöllisen ja yhteisen ajattelun ja tekojen kautta. Aineellisten kulttuuripiirteiden merkitysten ymmärtäminen ja niiden parissa toimiminen vaativat ihmiseltä toiselle välittyvää tietoa ja taitoa. Hän esittää, että jokainen ihminen aisteineen, tunteineen, toimineen ja käsityskykyineen vaikuttavat siihen, mitä kulttuuriin syntyy ja miten eri kulttuuripiirteet muovautuvat. Aineelliset ja aineettomat kulttuuripiirteet kuvastavat lisäksi niihin liittyviä sosiaalisia suhteita, vallan käyttöä ja sosiokulttuurisia rakenteita.

Olemme alati jokapäiväisessä ympäristössämme tekemisissä kulttuuriperinnön kanssa; kotona, kaupungeissa, maaseutukylissä, erilaisissa kulttuuriympäristöissä ja rakennuksissa. Arkiset esineet ja asiat, sekä taideteokset ovat ihmisen aikaansaannoksia, kulttuuria, joka siirtyy sukupolvelta toiselle. (Tornberg & Venäläinen, 2008, s. 67) Kulttuuriperintö tuo

menneisyyden tähän päivään vanhempien sukupolvien tietojen, taitojen, kokemusten ja näkemysten kautta. Kulttuuriperintö tarjoaa tietoa ihmisten tavoista, kielistä, uskonnoista, uskomuksista, tiedoista, taidoista, perinteistä sekä käyttäytymissäännöistä ja rituaaleista. Se mitä edeltävät sukupolvet ovat käsillään tehneet, ovat osa tätä päivää, tämän päivän kulttuuria ja identiteettiä. (Tornberg & Venäläinen, 2008, s. 70)

Kulttuuriperintö on historiallisesti kerrostunut ja muodostunut aineellisten ja aineettomien voimavarojen kokonaisuus. Tämä kokonaisuus rikastuu ja kehittyy jatkuvasti ja ihmiset yksilöinä ja yhteisöinä antavat sille erilaisia merkityksiä. Kulttuuriperintö ilmentää ja edustaa ihmisille merkityksellisiä arvoja, tietoja, uskomuksia ja perinteitä, ja näitä vaalitaan sekä välitetään tuleville sukupolville. (Salmela ym., 2015, s. 17) Kulttuuriperinnön sisällön aineellinen ja aineeton puoli liittyvät poikkeuksetta toisiinsa. Rakennukset ja rakennetut ympäristöt, kulttuurimaisemat, asiat ja esineet heijastavat aina elettyä elämää ja arvoja. Taiteessa, kirjallisuudessa ja erilaisiin elämänmuotoihin liittyvissä perinteissä nämä asiat ilmenevät suoranaistemmin. (Knuutila, 2008, s. 12)

Kulttuuriperintö sisältää jaettua tietoisuutta omasta kulttuurisesta erityisyydestä suhteessa toisenlaisena pidettyyn kulttuuriseen erityisyyteen. (Siivonen, 2013, s. 318) Kulttuuriperintö nähdään identiteetin rakennusaineena ja inspiraation lähteenä (Soini, 2013, s. 14). Kulttuuriperintöä on inhimillisen toiminnan tuloksena syntyneiden, säilyttämisen arvoisten aineellisten ja aineettomien asioiden lisäksi traditiokeskeisten elämää ohjaavien sosiaalisten instituutioiden toiminta, esineelliseen kulttuuriperintöön liittyvä kaupallinen toiminta, suunnitelmallinen kokoelmien muodostaminen ja niiden sekä kulttuurin monimuotoisten ilmaisujen ja käytäntöjen säilyttäminen esimerkiksi museot ja näihin kohdistuva teoreettinen tutkimus esimerkiksi yliopistot. (Knuutila, 2008, s. 12)

Elina Härkönen osoittaa väitöskirjassaan (2021), että paikkasidonnainen opetus, joka huomioi pedagogiikassaan kulttuurisen moninaisuuden, edistää alueellista kulttuurista kestävyyttä ja opiskelijaryhmien integraatiota. Härkönen käsittelee väitöskirjassaan laajalti kulttuurista kestävyyttä ja kulttuuriperinnön asemaa osana taidekasvatusta kansainvälisen korkeakoulutuksen näkökulmasta. Hänen mukaansa yhdessä tekeminen, kulttuuriperinnöistä omaksutut teemat ja nykytaiteen toimintatavat opetuksessa voivat rakentaa ja edistää yhteisöllisyyttä. Härkönen (2021, s. 60) esittää kuinka hänen käsityksensä

kulttuuriperinnöstä muuttui radikaalisti sen jälkeen, kun hän perehtyi Auclairin ja Faircloughin (2015) kirjoituksiin liittyen kulttuuriperintöön.

Auclair ja Fairclough (2015, s. 3) esittävät, että historiallisten rakennusten säilyttäminen ei ole kestävään kehitykseen perustuvan kulttuuriperinnön ydin, vaikkakin niiden säilyttäminen on monella tapaa hyvin tärkeää ja tarpeellista. Heidän mukaansa tärkeämpää on kulttuurinen ja sosiaalinen panos, josta kulttuuriperintö rakentuu, tarkoittaen tapoja kuinka elämää eletään ja miten erilaiset identiteetit ja suhteet muodostuvat. Väitöskirjassaan Härkönen tarkentaa, että Auclairin ja Faircloughin kirjoituksiin perehdyttyään hän alkoi nähdä kulttuuriperinnön elävänä ja sosiaalisesti rakentavana osana kestävyyttä. Tämän myötä hän kykeni havainnoimaan yhteyksiä nykytaiteen tilannekohtaisesta, dialogisesta ja sosiaalisesti mukaansatempaavasta luonteesta. (Härkönen, 2021, s. 60)

Auclairin, Faircloughin ja Härkösen pohdinnat ja käsitykset kulttuuriperintöön liittyen ovat lähtökohdiltaan samankaltaisia omien näkemysteni kanssa, ja miten kulttuuriperintö tutkimuksessani sijoittuu. Pilottityöpajalla syntyneet teokset, kohtaamiset, keskustelut ja kokemukset ovat tilannekohtaisuudessaan, dialogisuudessaan ja sosiaalisessa kontekstissään juuri sitä tutkimusaineistoa, joka viestii miten tutkittavan yhteisön kulttuuriperintö on kehittynyt ja rakentunut vuosien varrella, ja miten se tänä päivänä ilmenee ja näyttäytyy.

2.5 Kulttuuriperintöopetus

Tornberg ja Venäläinen (2008) pohtivat, kuinka kulttuuriperinnöstä voi oppia, ja miksi se on tärkeää. He esittävät, että kulttuuriperinnön voi ajatella jo itsessään olevan kasvatuksellista toimintaa. Kulttuuriperinnöllä vaikutetaan halutusti yksilön arvomaailmaan ja kehittymiseen; se sisältää myös kasvatusnäkemysten, joka perustuu tietoiseen vähintään kahden ihmisen väliseen vuorovaikutukseen. Vuorovaikutus voi tapahtua myös asioiden ja esineiden välillä.

Kulttuuriperintöopetuksessa kulttuurin tuotteita ei ainoastaan katsota, tehdä, lueta ja kuunnella, niitä myös opiskellaan ja opetetaan tekemään, sekä luetaan, katsotaan ja kuunnellaan tietystä näkökulmasta tai syystä. Tarkoituksena on ihmisen kasvu ja kehityksen edistyminen. Pyritään vaikuttamaan ihmisen kokonaisvaltaiseen kasvamiseen ja tarjotaan

välineitä oman identiteetin muodostamiselle. (Tornberg & Venäläinen, 2008, s. 71) Itsekäsityksen ja identiteetin rakentamisen kannalta on siis tärkeää olla tietoinen omasta kulttuurisesta perinnöstä. Kehitymme ihmisinä, kun opimme sisäistämään tapoja omasta kulttuuriperinnöstämme.

Kulttuuriperintöopetuksessa keskitytään yleensä tarkastelemaan mitä kulttuurista perintöä ja perinnettä halutaan ihmisille opettaa ja kuinka opetus tulee toteuttaa. Kulttuuriperintöopetuksen sisällöt riippuvat eri yhteyksistä; kyse voi olla esimerkiksi museo-, ympäristö tai teatterikasvatuksesta. Kulttuuriperintöopetuksen tarkoitus on kehittää taitoja, joilla opitaan havainnoimaan, ymmärtämään ja arvostamaan omaa ympäristöä. Kulttuuriperintöopetusta tukee kulttuuri-instituutiot ja koulujen kulttuuriperintöopetus yhdessä tai erikseen. (Tornberg & Venäläinen, 2008, s. 66–67)

Kulttuuriperintöä voi käsitellä opetuksessa kolmella eri tavalla. Ensimmäisessä kulttuuriperintö voi toimia opetuksessa tiedonlähteenä, koska aineellinen ja henkinen kulttuuriperintö välittää paljon tietoa. Tietoa voidaan ammentaa erilaisista asioista, esineistä tai ympäristöstä. Myös kulttuurin tuote voi välittää tietoa elämän alueesta, jota se edustaa; se tarjoaa tietoa paikasta, ajasta ja yhteiskunnasta, jossa se on kehittynyt ja elänyt. Toisessa kulttuuriperintö voi toimia opiskelun kohteena. Tällöin tarkoituksena on oppia tuntemaan erilaisia kulttuurin ilmenemismuotoja, keskitytään kulttuurisen luku- ja kirjoitustaidon kehittämiseen ja taitoon ymmärtää kulttuuriperintöä. Opetuksessa tavoitellaan kulttuurisen perinnön tuottamista ja vastaanottamista; käytetään termiä kulttuuriperinnön siirtäminen. Ymmärrystä kehitetään oman tekemisen sekä olemassa olevien esineiden ja asioiden tarkastelun kautta. Kolmannessa kulttuuriperintö voi toimia opiskelun välineenä. Tässä tapauksessa kulttuurin tuotteita käytetään opetuksen ja tiedon välineinä. (Tornberg & Venäläinen, 2008, s. 70–71) Tutkimuksessani kulttuuriperintö ja nykytaide yhdessä edistävät taidekasvatusta ja kulttuuriperintöopetusta; työpajatoimintamallissa kulttuuriperintöopetusta käytetään taidekasvatuksen välineenä.

2.6 Kulttuurinen kestävyys ja revitalisaatio

Nykyisen opetussuunnitelman (OPS, 2014) mukaan kulttuurinen kestävyys on tärkeä osa sekä kasvatusta että yhteiskunnan monia eri osa-alueita. Jo varhaiskasvatuksen ja

perusopetuksen opetussuunnitelman perusteisiin on selkeästi määritelty, mitä on kulttuurinen kestävyys ja miksi sen huomioiminen sivistävässä opetuksessa on tärkeää. Kulttuurisesti kestävä kasvatus tutustuttaa erilaisiin kulttuureihin ja katsomuksiin, sekä ihmiskunnan yhteiseen luonnon- ja kulttuuriperintöön. Kasvatus huomioi paikalliset erityispiirteet, elävöittää kulttuuriperintökasvatusta ja historian opetusta, sekä konkretisoi kestävä kehityksen kasvatusta ja globaalikasvatusta. Se tukee kulttuuri-identiteetin rakentumista ja integroi tieteitä ja taiteita - tietoa ja luovuutta. Kulttuurisesti kestävä kasvatus tukee monipuolista kulttuurista osaamista ja kulttuuriperinnön arvostamista ja auttaa kulttuurisen pääoman rakentamisessa. Se edistää ymmärrystä kulttuureiden moninaisuudesta ja myötävaikuttaa hahmottamaan kulttuureita menneisyyden, nykyisyyden ja tulevaisuuden jatkumoina, mahdollisen toimijuuden kautta. (OPS, 2014) Kulttuurin elävöittäminen ja vahvistaminen edistää kansalaisten hyvinvoinnin lisäksi alueiden ja paikkojen taloudellista kehitystä (Siivonen, 2009).

Suomen perustuslain (731/1999) 17 §:ssä on määritelty, että jokaisella suomalaisella on oikeus omaan kulttuuriin ja kulttuuriperintöön. Lisäksi uudessa pohjoismaisessa kestävä kehityksen strategiassa kulttuuri nähdään tärkeänä kestävä kehityksen elementtinä; kulttuurin merkitystä ja arvostusta painotetaan, ja tiedostetaan, kuinka kulttuuri näyttäytyy ihmisten elämässä kokonaisvaltaisesti muun muassa kulutustottumuksien, elämäntapavalintojen ja luontosuhteen kautta (Pohjoismaiden ministerineuvosto, 2019). Myös UNESCO on julkaissut asiapaperin, jossa kulttuurin merkitystä korostetaan; se nähdään kestävä kehityksen mahdollistajana ja väylänä muutokseen. UNESCO on asiapaperissaan antanut painoarvoa kulttuurilähtöiselle kehitykselle sekä kehityksen kestävyydelle suhteessa sosiaaliseen, taloudelliseen ja ympäristölliseen kestävyys.

(UNESCO, 2012)

Kulttuurin kestävyys rinnastuu usein kulttuuriperintöön ja kulttuuriperinnön säilyttämiseen sukupolvelta toiselle. Kollektiivisen identiteetin vahvistumisen kannalta on tärkeää varjella aineellista ja aineeton kulttuuriperintöä. Kulttuuriperinnön välittäminen kansalaisille ja kansalaisten osallistaminen vahvistaa kulttuurin elinvoimaisuutta. Kulttuuripalveluilla ja taiteella on merkittävä rooli kulttuuriperinnön välittämisessä, tulkitsemisessä ja uusintamisessa. (Soini, 2013, s. 19–20)

Arktisia alueita koskevilla kansainvälisillä keskusteluilla on nostettu esiin käsite revitalisaatio (*eng revitalisation*), jonka tarkoituksena on herättää henkiin, elvyttää unohdettuja ja piilossa olevia kulttuurikäytänteitä ja symboleja osaksi nykykulttuuria. (Cunsolo ym., 2017; Huhmarniemi & Jokela 2020) Revitalisaatio on huomioitava myös taidekasvatuksen kentällä. Taidekasvatustutkimuksissa on tärkeää pohtia miten taidetta ja koulutusta voidaan käyttää kunnioittavasti tukemaan ja vahvistamaan ekokulttuurista sivilisaatiota ja relisienssiä, mikä viittaa mahdollisuuteen sopeutua yksilöä, yhteisöä tai ympäristöä hyödyntäviin muutoksiin. (Huhmarniemi, Jokela & Hiltunen, 2021, s. 5)

Tutkimuksessani pyrin tiedostamaan ja ymmärtämään taidekasvattajan roolin merkityksen kulttuurisen kestävyuden ja revitalisaation näkökulmasta. Pohdin kuinka voin vaikuttaa ja edistää kulttuurin elinvoimaisuutta, jossa elän, jota kohtaan ja jonka parissa työskentelen. Voin työni kautta elvyttää ja vahvistaa kulttuureihin, yhteisöihin ja perinteisiin perustuvaa arvoa, joka on vaarassa näivettyä.

Tutkimuksessani revitalisaatio ilmenee nykyaikaisen taiteen kautta. Tässä yhteydessä kulttuurin elvyttäminen tarkoittaa siis sitä, että tiettyä kulttuurimuotoa elvytetään niin, että se ei palaakaan samaan vaan eri tarkoitukseen. Kulttuuria ei täten elvytetä arkikäytäntöön, vaan taiteeseen mitä tutkimuksessani teen. Tutkimuksen taideperustaisella työpajatoiminnalla tehdään siis revitalisaatiota eli revitalisoidaan.

Huomioin tutkimuksessani kulttuurisensitiivisyyden, jolla tarkoitetaan eri kulttuurien ominaispiirteiden tunnistamista ja kunnioittamista. Taidekasvattajana ja opettajana koen, että kulttuurisensitiivisyys on tärkeä osa opetusta ja turvallisen oppimisympäristön luomista. Minulla on oltava taitoa kohdata erilaisuutta ymmärtämällä ja kunnioittamalla monikulttuurisuutta. Jokainen oppija on kohdattava yhdenvertaisena.

Koen tärkeäksi, että olen selvillä omista kulttuurisista lähtökohdistani ja mahdollisista ennakkoluuloistani. Pyrin opettajana refleктоimaan omaa toimintaani jatkuvasti, jotta olen tietoisempi ja kykenen huomioimaan mahdollisten ennakkoluulojen vaikutukset omaan toimintaani. Näen, että opettajan työ on jatkuvaa oman toiminnan arvioimista ja itsensä kehittämistä. Elina Härkönen käsittelee väitöskirjassaan kulttuurista sensitiivisyyttä (*eng. cultural sensitivity*) taidekasvatuksen näkökulmasta. Hän pyrkii tutkimuksensa kautta etsimään tapoja, joilla taidekasvatuksen pohjoisessa kontekstissa kulttuurisen kestävyuden

arvot ja etiikka voisivat nousta kulttuurisensitiivisyyden kehittämisen liikkeellepanevaksi voimaksi. (Elina Härkönen, 2021, s. 41) Myös tässä tutkimuksessa kulttuurisensitiivisyydellä on paikkansa. Työpajatoiminta tarjoaa mahdollisuuden itsereflektointiin, oman kulttuurin vaalimiseen ja tarkastelemiseen. Oman kulttuurin tuntemus ja arvostus voi edistää parempaa ymmärrystä myös muista kulttuureista. En koe, että voimme ymmärtää muita, mikäli emme ymmärrä itseämme.

2.7 Tulkintoja lappilaisesta identiteetistä

Koska pilottityöpajan taideperustaisessa toiminnassa paikallisella identiteetillä ja sen tarkastelulla on merkitystä, avaan tässä luvussa käsitettä identiteetistä ja erilaisia tulkintoja lappilaisesta identiteetistä. Koen sekä opettajana että tutkijana tärkeäksi perehtyneisyyteni aiheeseen, jonka ympärille työpajatoiminta rakentuu.

Tarkastelen tutkimuksessani ymmärrystä identiteetistä taiteellisten produktioiden eli työpajaosallistujien aikaansaamien teosten kautta. Avaan työpajalla identiteetin käsitettä ja kehotan jokaista työskentelyn aikana pohtimaan mihin oma identiteetti rakentuu, mitkä arvot omaa identiteettiä ohjaavat ja miten kyläympäristö on vaikuttanut oman identiteetin muodostumiseen. Kannustan jokaista pohtimaan miten identiteetti voisi nivoutua heidän teostensa ympärille, ja kehotan heitä ottamaan nämä pohdinnat taiteellisen työskentelyn aikana huomioon. Analyysivaiheessa tarkastelen, ilmeneekö osallistujien visuaalisissa teoksissa mahdollisia identiteettisidonnaisia piirteitä ja elementtejä.

Identiteetti tarkoittaa sitä minä ihminen pitää itseään; itsekäsitystä eli yksilöllistä käsitystä omasta itsestä. Identiteetti määräytyy biologisesti ja sosiaalisesti. Identiteetti voi perustua kansalliseen muistiin, tahtoon kokea ja ymmärtää oma elämä osana sen kansan historiaa, johon on syntynyt. (Knuutila, 2008, s. 14–16) Historiallisen tietoisuuden syntyminen esittää keskeistä roolia identiteetin kehittämisessä, koska juuri sen myötä on mahdollista löytää oma erityislaatunsa (Alasuutari, 1989, s. 79–80). Identiteetti perustuu siis omiin persoonallisiin ominaisuuksiin, jotka mahdollisesti muuttuvat, muovautuvat ja kehittyvät sosiaalisen vuorovaikutuksen myötä.

Identiteetti voidaan nähdä jatkuvana prosessina, jatkuvana tuottamisena. Identiteetti kuuluu sekä tulevaisuuteen että menneisyyteen, se ei esiinny valmiina häivyttäen paikan, kulttuurin, ajan ja historian. Kulttuuriset identiteetit tulevat aina jostakin ja niillä on oma historiansa. Kaiken muun historiallisen tavoin, myös identiteetit ovat jatkuvassa muutoksen prosessissa. (Hall, 1989, s. 70) mukaan Voidaan siis olettaa, että taide representaationa ei ainoastaan kuvaa olemassa olevaa identiteettiä, vaan myös rakentaa ja tuottaa sitä. Taideteoksien kautta luodaan uutta identiteettiä, joka on monisuuntaista vuoropuhelua jo olemassa olevan ja vallitsevan todellisuuden välillä (Lehtola, 1997, s. 23).

Stenros (1994, s. 30–31) korostaa, että paikka on osa identiteettiämme. Paikat ovat henkilökohtaisen historiamme fyysinen ilmenemä, joka tarkoittaa sitä, että muistiimme taltioituneet paikat muodostavat koetun tilallisen jatkumon, menneet, nykyiset ja tulevat paikat. Kollektiiviset paikat vahvistavat kansallista ja yhteisöllistä identiteettiä, henkilökohtaiset paikat kuten lapsuudenpaikat ja koti ovat osa minuuttamme. Lapsuudessa koetut paikat ovat ehkä vahvin osa minuuttamme, koska niihin sisältyy perimmäisin kokemuksemme paikasta. Stenrosin esittää, kuinka nämä ovat ainutkertaisia kokemuksia jakamattomasta ykseydestä, jossa minä, tila, aika ja paikka kietoutuvat erottamattomasti toisiinsa muodostaen perustan myöhemmille tilakokemuksillemme – ja identiteetillemme.

Identiteetin muodostumiseen vaikuttaa myös ympäristön ja paikkojen havainnointi. Havainnot tarjoavat ihmiselle tietoa sekä maailmasta että hänestä itsestään. Havainnointi on paikan kokemisen ja identiteetin perusta, jota muisti ylläpitää. (Stenros, 1994, s. 30–31) Ympäristön havainnointi on luova tapahtuma, ei passiivista vastaanottamista; ympäristön kokeminen on vuorovaikutuksellinen prosessi, johon vaikuttaa ympäristön fyysiset ominaisuudet ja havaitsijan aiemmat tila- ja ympäristörepresentaatiot. (Lynch, 1981, s. 131–150) Kun siis liikumme eri ympäristöissä, saamme tietoa ympäristön lisäksi itsestämme, havaitsijan itsekäsityksestä suhteessa ympäristöön.

Taide voi toimia välineenä oman identiteetin ja itsekäsityksen muodostamisessa sekä vahvistamisessa. Taiteen ja luovan työskentelyn avulla voimme peilata omaa identiteettiämme ja tuottaa näkyväksi vahvuuksiamme, kykyjämme ja ominaisuuksiamme, jotka liittyvät käsitykseen minuudesta. Tilanteissa, joissa sanat, teot ja eleet eivät riitä osoittamaan mitä tunnemme ja mitä haluamme itsestämme viestittää, taide voi olla se puuttuva ilmaisun keino. Toiminnallisen luovan työskentelyn kuten maalaamisen,

piirtämisen ja musiikin tekemisen kautta voimme tutustua itseemme luovina yksilöinä. Taiteen avulla voimme muodostaa erilaisia identiteettejä; taide voi muun muassa luoda samaistumispintaa eri samaistuttavien hahmojen kautta, joiden avulla lisätään ymmärrystä itsestämme ja identiteetistämme. Lisäksi erilaiset taidemuodot ja yhteisöön perustuva taiteellinen työskentely voi tarjota mahdollisuuksia rakentaa sosiaalisia suhteita ja vähentää yksinäisyyttä. Taide voi tuoda yhteen ihmisiä, joita yhdistää samankaltainen arvomaailma ja yhtenäiset mielenkiinnon kohteet. Turvallinen, salliva ja kannustava ympäristö on vahva perusta oman identiteetin rakentumiselle. (Pelton-Sweet & Sherry, 2008, s. 170–176)

Veli-Pekka Lehtola (1997) tarkastelee tutkimuksessaan lappilaista identiteettiä. Lehtolan mukaan lappilainen kulttuuri on ollut kahden voimakkaan kulttuurin välissä, joilla identiteetti on vahva: saamelaisen ja suomalaisen. Saamelaisidentiteetti on perustunut saamelaiseen kulttuuriin vuosisatojen ajan monenlaisista valtaväestöjen uhkista, vaikutuksista ja murroksista huolimatta. Suomalaisten identiteetti vahvistui itsenäistymisen myötä.

Lehtolan mukaan lappilainen identiteetti on alkanut muodostua vasta vuosisataisen historian kuluessa, ja se ei liittynyt kansalliseen perintöön tai verenperintöön vaan tietyissä määrin yhtenäiseen kulttuuri- ja kokemustaustaan. Lapissa työskentelevä älymystö ja muutamia vuosisatoja kestänyt uudisasutus olivat muodostaneet maailmankatsomustaan suhteesta outoon maahan, jota oli pyritty muokkaamaan oman suomalaistalonpoikaisen taustan avulla. Lappilaiseen identiteettiin vaikutti kokemus tietynlaisesta erilaisuudesta. Elämä pohjoisessa poikkesi paljon olosuhteineen ja kokemuksineen siitä mitä se oli eteläisemmässä Suomessa. Lappilaisen identiteetin hahmottuminen 1900-luvun alkupuolella liittyi nykyaikaistumisen eli modernisaation prosessiin. Tähän vaikutti puutavateollisuuden kasvu ja Lapin metsien hyödyntäminen, raju väestömuutos ja alkava teollistuminen. (Lehtola, 1997)

Lappilainen identiteetti ei ole ollut selkeä kokonaisuus; siihen on kuulunut monta erilaista identiteettiä (Paasi, 1988, s. 10–11). Eri identiteeteillä on kuitenkin ollut monia yhdistäviä tekijöitä. Jo 1800-luvulta lähtien Lapin suomalaisten asukkaiden joukossa on kehittynyt monia kulttuurisia yhteneväisyyksiä, jotka ovat saaneet alkunsa yhteisistä kokemuksista samankaltaisissa oloissa ja ympäristöissä. (Lehtola, 1997, s. 41)

Alusta alkaen lappilainen kulttuuri on ollut valloitushistoriaa; 1600-luvulla voimistuneella kruununpolitiikalla vanhat saamelaisten asuttamat alueet otettiin valtaväestöjen hallintaan (Lehtola, 1996, s. 11–12). Se oli myös sopeutumisen ja sulautumisen historiaa, koska uudisasutuksen suomalaistava vaikutus ei ollut totaalinen. 1900-luvun alussa saamelaisten ja uudisasukkaiden elinkeinot ja kulttuurit sulautuivat yhteen ja väestöryhmät sekoittuivat, mikä tarkoitti yleensä saamelaisten suomalaistumista Keski-Lapissa, ja suomalaisten saamelaistumista Pohjois-Lapissa. (Aikio, 1982, s. 76–77) Monille alueille kehittyi omintakeinen saamelaissuomalainen, myöhemmin lappilaiseksi nimitetty kulttuurimuoto, joka poikkesi muun Suomen kulttuurista elämäntapojen, elinkeinojen ja murteen puolesta. Uudisasukkaat ottivat usein saamelaisten esimerkin vaikutuksesta maatalouden rinnalle muita sivuelinkeinoja, joilla he kykenivät elättämään itsensä. Näitä olivat muun muassa poronhoito, tukkityöt, rahdinajo ja kausittainen kalastus. Myös saamelaiset oppivat uudisasukkailta tiettyjä ominaisuuksia muun muassa hirsitalojen rakennuksen. (Lehtola, 1997, s. 41–42)

Tänä päivänä täytyy ottaa huomioon matkailualan ja kaivosteollisuuden vaikutukset, kun puhutaan Kittilän kunnan paikallisten elämästä ja paikallisesta identiteetistä. Levin matkailukeskus ja Suurikuusikon kultakaivos, joka on kooltaan Euroopan suurin, ovat houkutelleet kuntaan uusia asukkaita myös muualta (House of Lapland, 2023). Tätä nykyä Kittilän kunnan asukkaisiin lukeutuu paljon ihmisiä muualta Suomesta ja Suomen ulkopuolelta. Paikallisten identiteettien rakentuminen on hyvin monimuotoista, koska ajat ovat muuttuneet vuosikymmenien saatossa elinkeinojen ja teollisuusalojen kehityksen myötä. Siispä tarkastellessamme paikallisten identiteettejä, on otettava huomioon kirjava joukko erilaisia ihmisiä eri lähtökohtineen, arvomaailmoineen ja taustoineen. Identiteetti mukautuu aina vahvasti yhteiskunnan muutoksiin.

2.8 Arktinen taide

Huhmarniemi ja Jokela (2020, s. 2) avaavat arktisen taiteen käsitettä (*eng. arctic art*). Arktinen taide on nykytaiteen muoto, jonka kautta välitetään arktisen luonnon ja kulttuurin perintöä, sekä pyritään edistämään arktista kestävyyttä ja politiikkaa sukupolvien ja kulttuurien yli. Arktinen taide ja käsityöt eivät rajoitu ainoastaan alkuperäiskansojen taiteeseen, vaan kattaa myös ei-alkuperäiskansojen taiteen ja alkuperäiskansojen ja muiden

taiteilijoiden yhteistyön myötä syntyneen taiteen. Huhmarniemen ja Jokelan mukaan arktiseen taiteeseen kuuluu kulttuuripolitiikan ulottuvuus, sillä sen avulla tuodaan esille arktisen taiteen ja muotoilun erityispiirteitä sekä edistetään kulttuurista monimuotoisuutta. Kestävyys, perinteiden muuttuminen ja poliittinen pyrkimys ovat tärkeitä arktisen taiteen kannalta. Arktisessa taiteessa tehdään taidetta, joka tutkii, uudistaa ja edustaa paikallisia perinteitä, luo niillä uusia merkityksiä ja toteuttaa paikallista tietoa uusien innovaatioiden ja ilmaisumuotojen synnyttämisessä. (Huhmarniemi & Jokela, 2020, s. 3) Voin tutkimuksessani puhua paikkasidonnaisen taiteen käsitteen yhteydessä arktisesta taiteesta, koska työpajalla syntynyt taide on arktisen taiteen määritteen tavoin kestävyyttä ja perinteiden muuttumista edistävää; työpajalla syntynyt taide on saanut alkunsa paikallisia perinteitä ja niiden merkityksiä tutkimalla.

Kulttuuri, jonka kestävyyttä tarkastelen tässä tutkimuksessa, liittyy *northern knowledge* käsitteeseen. Huhmarniemi ja Jokela (2020) esittävät, että northern knowledge eli pohjoinen tietämys muodostuu paikallisen oppimisen kautta, joka liittyy paikallisiin ekokulttuureihin, perinteisiin sekä monimuotoisiin alkuperäiskansojen ja ei-alkuperäiskansojen kulttuureihin. Pohjoista tietämystä voivat omaksua uudet tulokkaat ja jopa vieraat osallistuessaan ekokulttuuriin. Taiteen tekijät kouluttavat globaalia yleisöään jakamalla ja esittämään pohjoista tietämystä sekä erilaisia tietämisen tapoja. (Huhmarniemi & Jokela, 2020, s.1–2) Jokelaa ja Huhmarniemeä mukailen tutkimukseni työpajatoiminta tuottaa ja saattaa näkyväksi tätä pohjoista tietoa. Tutkimuksellani on pohjoisen tiedon merkittävyyden myötä merkitystä nykytaiteen, taidetutkimuksen ja taidekasvatuksen saralla.

Jokela ja Huhmarniemi (2021) määrittelevät uuden sukupolven arktisen taiteen (*eng. new genre Arctic art*) nykytaiteen muotona, joka noudattaa jossain määrin sosiaalisesti ja ympäristöllisesti sitoutuneen taiteen strategioita kansainvälisen nykytaiteen rinnalla. Jokela ja Huhmarniemi (2021) esittävät, että arktiseen taiteeseen perustuva nykytaidekasvatus huomioi paikallisia kulttuureja edistämällä kulttuurista jatkuvuutta sekä rohkaisee ja revitalisoi alkuperäiskansojen ja pohjoisen tietämystä. Pohdin tutkimuksessani, kuinka nykytaide kohtaa pohjoisen yhteisön ja miten taideperustainen toiminta otetaan yhteisössä vastaan. Tarkastelen, ilmeneekö tässä problematiikkaa. Pyrin saamaan vastauksia kyselylomakkeiden kautta tiedustelemalla osallistujilta pilottityöpajan onnistumista.

3 TUTKIMUKSEN MENETELMÄT

3.1 Taideperustainen toimintatutkimus

Tutkimukseni on tutkimusmenetelmältään taideperustainen toimintatutkimus. Valitsin taideperustaisen toimintatutkimuksen (*eng. art-based action research, ABAR*) menetelmän, koska se mahdollistaa kehollisen, kokemuksellisen, hiljaisen ja kokemustiedon tutkimisen. Taideperustainen toimintatutkimus liittyy usein prosessisuuntautuneisiin dialogisiin ja paikkakohtaisiin taidemuotoihin kuten ympäristö- ja yhteisötaide, sekä yhteisöllinen taidekasvatus. (Huhmarniemi & Jokela, 2020, s. 2) Nämä kaikki liittyvät vahvasti tutkimukseni lähtökohtiin. Lisäksi taideperustainen toimintatutkimus tukee työpajatoiminnan kehittämistä.

Taideperustaisessa toimintatutkimuksessa taide on analyysiväline; väline tiedon esittämiseen, tilan ja toiminnan luomiseen sekä aineistokeruuseen, ja se mahdollistaa yhteisön aktiivisen osallistumisen (Jokela & Huhmarniemi, 2020, s. 42). Näen, että taiteen tekeminen auttaa ymmärtämään ja tuottamaan uutta tietoa, ja taiteellisella tutkimuksella luodaan tietoa, joka auttaa meitä perusteellisemmin ymmärtämään ja järkeilemään maailmaa, jossa elämme. Näiden lähtökohtien saattamana olen valinnut tutkimukselleni suunnat, menetelmät ja taiteen paikan.

Patricia Leavy (2018, s. 5) esittää, että taideperustainen tutkimus mahdollistaa uusia tapoja oppia, nähdä ja ymmärtää, ja kuinka tärkeää on tavoitella tietoisuutta sekä laajentunutta ymmärrystä itsestä ja muista. Leavyn mukaan taideperustaisen tutkimuksen kautta tuotamme uusia oivalluksia ja oppimista, kuvailemme, tutkimme, löydämme ja ratkaisemme ongelmia kokonaisvaltaisesti. Lisäksi kykenemme muodostamaan erilaisia mikro- ja makroyhteyksiä. Taideperustainen tutkimus herättelee ja provosoi, se edistää kriittistä tietoisuutta ja empatiaa, järkyttää stereotypioita, haastaa kyseenalaistamaan hallitsevia ideologioita, sekä tuo näkyväksi marginaalisia ajatusmalleja ja näkökulmia. Parhaimmillaan taideperustainen tutkimus on osallistavaa. (Leavy, 2018, s. 9–10)

Leavyn ajatusten myötä aloin pohtimaan miten taideperustainen toiminta voisi ilmentää menneisyydestä ja eletystä elämästä oppimista. Menneisyyteen palaaminen ja sen reflektointi taiteen keinoin voi avata uusia ulottuvuuksia ymmärryksestämme maailmasta,

jossa elämme nyt. Näin syntyi ajatus taideperustaisesta työpajatoiminnasta, jonka keskiössä on paikallinen kulttuuriperintö, identiteetti ja yhteisön elinvoimaisuuden edistäminen.

Leavyn ajatuksia mukaillen suunnittelin ja toteutin tämän tutkimuksen työpajatoiminnalle suotuisat tilat ja puitteet, joiden avulla kykenin tutkijana tulkitsemaan ja refleктоimaan toiminnan myötä syntyneitä aineistoa parhaani mukaan. Läpi prosessin osallistujien tavoin näin myös itseni kasvun kohteena ja refleктоin toimintaani yhtä lailla; olen täten myös itse ollut tarkastelun kohteena. Tutkimuksessani analysoin toimintaani, palaan opittuun sekä tarkastelen kokemaani ja ymmärtämäni. Tutkijana olen keskeinen osallistuja tutkimusprosessissani. Pidän silti kiinni objektiivisuudesta tutkimusaineiston tarkastelussa ja tulkinassa. Taideperustaisessa toimintatutkimuksessa ei lähtökohtaisesti tutkita tutkimuskohteen kokemuksia ulkopuolisen näkökulmasta vaan päinvastoin, kokemuksiin vaikutetaan osana tutkimusprosessia (Jokela & Huhmarniemi, 2020, s. 47).

Taideperustaisen toimintatutkimuksen ydin on tutkimusprosessin eri vaiheissa; suunnittelun, toiminnan ja havainnoinnin jaksoissa, jotka johtavat parannettuun käytäntöön. Tutkimus on luonteeltaan syklinen. Prosessiin liittyvät taiteen toimintatavat, intentiot ja käytännöt. (Jokela & Huhmarniemi, 2020, s. 42) Pro gradu -tutkielmassani taiteen rooli näyttäytyy toiminnan produktiossa eli työpajojen osallistujien taiteellisessa panoksessa. Tämä sisältää taiteellista työskentelyä suunnittelusta luonnosteluun, luonnostelusta kuvalliseen tuottamiseen ja kuvallisesta tuottamisesta lopulliseen taideteokseen.

Taiteen ja taideperustaisen työskentelyn menetelmän ensisijainen tehtävä tässä tutkimuksessa on toimia aineistonkeruun - ja analysoinnin välineenä. Tarkoittaen, että soveltamalla taidetta tutkimusmenetelmiin kerään kokemustietoa kehitettävän kohteen käyttäjiltä. Taiteen avulla tutkittavat saadaan osallisiksi tutkimukseen, ja näin kerätään kokemustietoa tutkimusaineistoa varten. Taide voi myös avata uusia ulottuvuuksia aineistona, verrattuna kirjoitettuun ja puhuttuun tietoon. Tässä tutkimuksessa taide toimii myös tuloksien välittäjänä taidenäyttelyn muodossa.

Jokelan ja Huhmarniemen mukaan (2020, s. 45) taideperustainen toimintatutkimus on syklisesti etenevä tutkimus- ja kehittämisprosessi. Edetään siis vaiheittain. Ensimmäisenä perehdytään tutkittavaan ilmiöön, määritellään tavoitteet ja tutkimustehtävät, toiminnan suunnittelu, tutkimuksen organisointi sekä taiteellinen ja teoreettinen taustatyö. Tämän

jälkeen siirrytään taiteellisen työskentelyn tai vastaavien interventioiden vaiheeseen. Tätä seuraa toimintaan liittyvän tutkimusaineiston kerääminen. Viimeisessä vaiheessa analysoidaan kerätty aineisto, tarkastellaan aineistoa reflektoiden, laaditaan teoreettinen käsitteellistäminen ja määritellään seuraavia kehittämistavoitteita saavutettuja tutkimustuloksia hyödyntäen. Olen läpi tutkimusprosessin noudattanut näitä vaiheita, ja kokenut systemaattisen toimintamallin tehokkaaksi.

Taideperustaisessa toimintatutkimuksessa tutkimusaineistoa täytyy kerätä myös suunnitteluvaiheessa. Jokela on täsmentänyt luennollaan, että tätä osaa aineistosta kutsutaan suunnitteluaineistoksi (Jokela, 2022). Suunnitteluaineiston kerääminen on tärkeää, koska mikään vaihe tai osa tutkimusta ei saa ilmentyä yllättäen. Tutkimuksen aikana kerään siis johdonmukaisesti aineistoa konstruoivasta vaiheesta, taustatyövaiheesta ja valinnoista, jotka edistävät tutkimusta ja vaikuttavat tekemisiini tutkimuksen eri vaiheissa. Taltioin havaintoaineistoa, joka mahdollistaa rekonstruoivan tarkastelun, toteutuneen toiminnan analysoinnin sekä toimintaa arvioivat, ymmärtävät ja jäsentävät näkökulmat. Toimintaa kuvaava aineisto suunnitteluvaiheesta eteenpäin tukee suunnittelun toteutusta ja arvioinnin läpinäkyvyyttä. Sen sijaan, että todetut asiat esitetään tutkijan eli minun näkemyksinä ja mielipiteinä, pohjautuvat ne tällöin aineistosta esiin todennettuihin ja kaivettuihin seikkoihin. Kun kirjoitan tämän kaiken auki toimintakertomuksena, tämä ei tarkoita toiminnan kuvausta vaan toiminnan analyysin tulosta, joka muodostaa uuden tutkitun kuvauksen. (Jokela, 2022)

Taideperustainen toimintatutkimus poikkeaa perinteisestä tutkimuksesta siltä osin, että tutkimusprosessin aikana syntyneet taiteelliset tuotokset dokumentoidaan ja niitä käytetään tutkimusaineistona (Jokela & Huhmarniemi, 2020, s. 45). Taiteen ja taiteellisen työskentelyn menetelmän tehtävä tässä tutkimuksessa on olla tutkimuksen aineistokeruun ja -analysoinnin väline. Pilottityöpajan osallistujat saadaan tutkimukseen osallisiksi; heiltä saadaan kokemustietoa, joka ei Jokelan ja Huhmarniemen määritelmää lainaten (2020) välity perinteisillä kirjoitettuun tai puhuttuun kieleen perustuvilla tutkimusmenetelmillä. Tavoitetaan siis paikallisen yhteisön hiljaista tietoa tutkimusprosessiin ja -aineistoon.

Taideperustaisessa toimintatutkimuksessa tutkimusta ei aina julkaista ainoastaan kirjallisena raporttina, vaan myös taiteellisena produktiona tiedeyhteisölle, osallistuvalla paikallisyhteisölle, laajalle yleisölle ja taidemaailmalle. Tässä tutkimuksessa olen koonnut

pilottityöpajalla syntyneistä teoksista taidenäyttelyyn. Järjestin näyttelyyn, *Molkojärven hiomaton pihlaja* Lapin Yliopiston galleria Kilossa 11.-26.1.2023. Näyttely esitti tutkimuksen tuloksia taiteen ilmaisukeinoin ja lisäsi tutkimukselle näkyvyyttä.

3.2 Fenomenologinen analyysi osana tutkimustani

Tutkimusaineistoani on toiminnan havainnointi, työpajalla syntyneet keskustelut, kyselylomakkeet, toiminnan kautta syntyneet taideteokset sekä toimintaan perustuvat muistiinpanot ja kuvallinen dokumentaatio. Tutkimuksessani on fenomenologisia piirteitä; lainaan piirteitä soveltamalla niitä omaan taideperustaiseen toimintatutkimukseen.

Tutkimukseni tarkastelee työpajaosallistujien kokemuksia, joita he eivät itse välttämättä edes tiedosta. Kun käsittelen tutkimuksessani osallistujien kokemuksia, avaan niitä rinnastamisen eli reflektoinnin kautta. Kokemukset perustuvat siis minun eli tutkijan havaintoihin ja tulkintoihin. Tutkimuksessani työpajaosallistujien kokemukset perustuvat työpajalla kerättyjen kyselylomakkeiden vastauksiin. Rajallisten resurssien vuoksi en kyennyt keräämään aineistoa haastatteluiden kautta, mikä on ominaisempaa fenomenologisessa analyysissä.

Tulkitsen analyysin kautta muodostunutta tietoa teorialähtöisesti; tarkastelen aineistoa teoreettis-metodologisesta näkökulmasta eli keskityn siihen, mikä on teorian ja kysymyksenasettelun kannalta olennaista (Alasuutari, 1993, s. 31). Tutkimukseni analyysivaiheessa käytän aineistoon rinnastettavia teorioita, eli tutkimusaineisto keskustelee teorian kanssa. Lisäksi analysoin omien havaintojen, kokemusten ja muistiinpanojen pohjalta pilottityöpajan onnistumista. Tutkimuksen tavoitteena on, että aineisto ja aineistoon perustuvat tulkinnat rakentavat merkityksiä tutkijan havaintojen ja pohdinnan sekä tutkimuksen teorian myötä.

Kun tutkitaan fenomenologisen analyysin keinoin, halutaan tulkita, ymmärtää ja antaa merkityksiä erilaisille ilmiöille (Anttila, 2005, s. 281). Fenomenologisessa analyysissä tutkimuksen perustana olevia filosofisia kysymyksiä ovat ihmiskäsitys ja kysymys kokemusta koskevan tiedon luonteesta. Fenomenologisessa ihmiskäsityksessä ovat tutkimuksen etenemisen kannalta keskeisiä kokemuksen, merkityksen ja yhteisöllisyyden

käsitteet. (Laine, 2015, s. 29) Tässä tutkimuksessa pyrin ymmärtämään tutkittavien ihmisten merkitysmaailmaa taidetyöpajan kokemusten ja taiteellisten tuotosten kautta. Pohdin kuinka merkitysmaailma ja taide kohtaavat, sekä kysyn voiko taide vahvistaa merkitysmaailmaa paikallisen kulttuuriperinnön ja identiteetin näkökulmasta.

Nimensä mukaisesti (*kreik. phainomenon*) fenomenologia rajoittuu ja keskittyy tarkastelussaan siihen minkä *ilmenee* ihmisille itse koettuna, elettyä maailmana sekä itsenä tuossa maailmassa. (Laine, 2015, s. 30) Tarkoittaen, että meillä kaikilla on ainutlaatuinen ja erilainen tapa suhtautua ja kokea asioita. Meidän suhteemme toisiin ihmisiin, ympäröivään maailmaan, ilmiöihin ja tapahtumiin poikkeaa toisistaan. Jokaisella meillä on omintakeinen ja poikkeuksellinen näkemys ja ymmärrys kohtaamiamme asioita kohtaan. Näihin vaikuttavat eletty elämä, kokemukset, arvot, käsitykset ja kaikki mihin persoonamme sekä identiteettimme perustuu. Näiden perusteella koemme ja tulkitsemme maailmaa ympärillämme. Tutkimuksessani pyrin aineiston tulkinnan kautta valottamaan näitä asioita.

Laineen (2015, s. 30) mukaan ihmistä ei voi ymmärtää irrallaan suhteestaan maailmaansa. Ihmiseen vaikuttaa siis vääjäämättä kaikki mitä hän ympärillään kohtaa, ja voimme ymmärtää ihmisiä kokonaisvaltaisemmin vain, mikäli me ymmärrämme maailmaa ihmisen ympärillä. Fenomenologien mukaan ihmisen kokemuksellinen suhde maailmaan on intentionaalinen, tarkoittaen, että kaikki kokemamme merkitsee meille jotain; havaitsijan kiinnostukset, pyrkimykset ja uskomukset vaikuttavat jossain määrin jokaiseen havaintoon (Laine, 2015, s. 31).

Fenomenologisen analyysin näkökulmasta kokemukset rakentuvat olennaisesti merkityksistä, ja tutkiessamme kokemuksia, tutkitaan kokemusten merkitysisältöä ja sen rakennetta. Fenomenologisessa merkitysteoriassa nähdään, että ihmisyksilö on pohjimmiltaan yhteisöllinen. Merkitykset eivät ole siis synnynnäisiä vaan ne saavat alkunsa yhteisöistä, joihin jokainen kasvatetaan; ihminen on kulttuuriolento. (Laine, 2015, s. 31)

Laineen mukaan fenomenologisessa tutkimusmenetelmässä on otettava huomioon hermeneuttinen ulottuvuus tulkinnan tarpeen vuoksi. Tämä tarkoittaa sitä, että minä tutkijana muodosta aineiston analysoinnissa tulkintoja, joihin tutkimustulokset perustuvat. Tulkintoihin vaikuttaa tutkittavien kyky ilmaista kokemuksiaan sekä minun eli tutkijan kyky kysyä, ymmärtää ja tulkita tutkittavia. Tässä tutkimuksessa hermeneutiikka on osana

tulkintojani osallistujien työpajakokemuksista ja taiteesta, jota työpajaosallistujat ovat saaneet aikaan. Taide on ilmaisua ja ilmaisut sisältävät merkityksiä; näitä merkityksiä lähestyn ymmärtämällä ja tulkitsemalla. Tarkastelemalla yksilöiden ilmaisujen merkityksiä, pyrin ymmärtämään merkityksiä tämän kautta yhteisöllisellä tasolla. Ilmaisut ja niiden ymmärtäminen ovat yhteisöllisen elämän perusilmiö (Laine, 2015, s. 33).

Laineen (2015, s. 35) mukaan fenomenologisesta tutkimusmenetelmästä ei voi esittää tarkkaa kuvausta. Se saa soveltavan muotonsa tutkimuksen monien eri tekijöiden tuloksena. Näitä ovat tutkijan, tutkittavan ja tilanteen erityisyys. On tärkeää, että tutkijana minun on tutkimuksen jokaisessa vaiheessa hyödynnettävä tilannekohtaista harkintaani. Näin saavutan tutkimuksellani tutkittavien kokemusten ja ilmaisujen merkitykset mahdollisimman autenttisesti.

Fenomenologisessa tutkimusmenetelmässä on tärkeää tiedostaa tutkimuskohdetta ennakolta selittävät teoreettiset mallit (Laine, 2015, s. 36). Tarkoittaen, että lähestyn ja tarkastelen aineistoa vasta sen jälkeen, kun olen perehtynyt aineistoon liittyvän käsitteistön teoriaan ja kirjallisuuteen. Teoreettinen viitekehys ei kuitenkaan ole osa tutkimustani siinä merkityksessä, että tutkimusta ohjaamaan määriteltäisiin jokin kohdetta ennalta määrittävä teoreettinen malli; fenomenologisessa tutkimustraditiossa tällaista menettelyä pidetään ennemmin esteenä, kun tarkastellaan tutkittavien kokemusmaailmoja (Laine, 2015, s. 36–37).

3.3 Aineiston keruu

Tämä tutkimus sisältää monimuotoisen aineiston, jonka analysoiminen alkaa jo toiminnan kehittämisen vaiheessa. Jokelan ja Huhmarniemen (2020, s. 52) mukaan aineiston tulkinnallisen analysoinnin ja prosessin arvioinnin päällekkäisyys ovat ominaista taideperustaiselle toimintatutkimukselle, tarkoittaen, että toiminnan laadullisia vaikutuksia osallistujiin sekä suoritettuja toimenpiteitä ja prosessin onnistumista tarkastellaan samanaikaisesti. Tämänkaltaisen tutkimusprosessin analyysin tulos edistää perusteellisempaa ymmärrystä kokemuksista, käytännön toiminnasta ja tuottaa uutta tietoa näiden kehittämisestä.

Tutkimuksen aineistona toimii kuvallinen dokumentaatio, tutkijan kenttämuistiinpanot ja osallistuva havainnointi, työpajalla syntyneet keskustelut, kyselylomakkeet, joihin osallistujat vastasivat työpajan jälkeen sekä prosessin tuottama aineisto eli osallistujien aikaansaama taide. Koska toimin työpajan vetäjänä ja opettajana, tutkijan rooli liittyy osallistuvan havainnoitsijan sekä kokijan rooliin. Osa tutkimusaineistoani on näin ollen tutkijan eli minun oma kokemusaineistoni. Kokemusaineistoa ovat havaintokokemukset, kenttämuistiinpanot ja oppimisen kuvaukset; kaikki mitä toiminnan aikana on koettu, ymmärretty ja opittu. Tästä muodostuu kokemuskertomus. Tutkimus rakentuu niin, että kuvaan toimintaa ja samalla erittelen näitä kokemuksia ja huomioita toimintaan liittyen.

Työpajan dokumentointi olisi haastavaa, mikäli vastaisin kaikesta yksin. Saan apua ja ulkoistan kuvallisen dokumentoinnin henkilölle, joka hallitsee tämän osan aineiston keruusta. Tämä apu helpottaa merkittävästi työpajan järjestämisessä ja toteuttamisessa, ja antaa minulle mahdollisuuden kohdistaa huomioni ja keskittymiseni tutkimukseni kannalta olennaiseen työskentelyyn. Työpajan valokuvaajana toimii Vincent Michaud.

KUVA 1. Kyselylomakkeiden jako työpajalla. Kuva: Vincent Michaud, 2022.

Tässä taideperustaisessa toimintatutkimuksessa kerään siis refleктоivan aineiston, jonka avulla kykenen tutkimaan prosessia ja palaamaan tutkimuksen eri vaiheisiin; käytän reflektioaineistoa toiminnan analyysin materiaalina. Tehtäväni tutkijana on analysoida toimintaa ja palata toteutettuun toimintaan muistiinpanojen, dokumentaation ja kyselylomakkeiden avulla. Rekonstroin toiminnan eli kirjoitan sen uudelleen havaintoaineiston avulla. Reflektioaineistoa käytetään tutkimuksen kehittämisenprosessin arvioinnissa ja jatkokehittämisen tukemisessa. Reflektioaineiston tarkoitus on siis sisältää

tutkimukseen jatkuvaa prosessin arviointia, jonka avulla tutkimuksen toimintaa voidaan korjata ja edistää (Jokela & Huhmarniemi, 2020, s. 52).

3.4 Tutkimusetiikka ja roolini tutkijana

Kaikessa tieteellisessä tutkimuksessa noudatetaan yhteisiä periaatteita, pyrkimystä loogiseen todisteluun ja objektiivisuuteen niin, että tutkijat perustavat todistelunsa havaintoaineistoihinsa eivätkä subjektiivisiin mieltymyksiinsä tai omiin arvolähtökohtiinsa (Alasuutari, 1993, s. 23). Tutkijana pyrin siis koko tutkimusprosessin eri vaiheiden ajan toimimaan mahdollisimman huolellisesti, luotettavasti, objektiivisesti sekä avoimesti. Kunnioitan tekijänoikeuksia sekä noudatan tutkimusetiikkaa ja tieteellisen tutkimuksen käytänteitä. Pyrin tutkimukseni aikana jättämään ennakkokäsitykseni tarkastelemastani ilmiöstä syrjään ja kohtaan ilmiön sellaisena kuin se itsessään on.

Yleisesti ottaen toimin hyvän tieteellisen kaavan mukaisesti, keskeisimpänä tavoitteena laatia perusteellinen ja luotettava tutkimus. Tutkimusprosessin aikana toimin kyseenalaistamalla spontaanin ymmärrykseni, ja otan tutkijana huomioon kriittisen asenteen ja reflektiivisyyden tutkimuksen edetessä. Jätän siis ulkopuolelle ennakkoluuloni sekä pinttyneet tapani ymmärtää maailmaa. Nämä ovat ehtoja sille, että tutkijan ymmärtämistä voidaan kutsua tutkimukseksi. (Laine, 2015, s. 36)

Elina Härkönen (2021, s. 91) pohtii väitöskirjassaan rooliaan tutkijana. Hän esittää kuinka hän tutkijana pitää paikkakuntaansa ensisijaisena vaikuttajana hänen tutkimusnäkökulmaansa, arvoihinsa ja subjektiivisuuteensa tutkimusaiheen suhteen. Härkönen esittää kuinka hänen tarpeensa tutkia ja työskennellä kulttuurialalla ympäri Lappia, on saanut alkunsa siitä, että hän haluaa kehittää eettistä ja kulttuurista herkkyyttä, samalla tiedostaen etuoikeutensa ja ajatustensa vaikutukset kulttuurin omistamisen ja kulttuurin omaksumisen välttämisen näkökulmasta. Härkösen mukaan prosessi ei ole ollut helppo.

Pystyn samaistumaan Härkösen ajatuksiin tutkimukseni kautta. Olen tutkimuksessani valinnut toimintaympäristöksi paikan, johon minulla on historiani ja sukuni kautta yhteyksiä. Työskentelen tutkimuksessani sen kulttuurin piirissä, johon myös itse kuulun.

Kuten Härkönen, aihe on minulle henkilökohtainen siltä osin, että kunnioitan tätä arvokasta kulttuuria ja elämää, ja koen velvollisuudekseni toimia sen elinvoimaisuutta edistääkseen. Näistä ajatuksista, yhteyksistä ja lähtökohdista huolimatta, on tärkeää, että kykenen objektiivisuuteen koko tutkimusprosessin ajan.

Myös Maria Huhmarniemen (2016) väitöstutkimuksessa näyttäytyy subjektiivisuus osana tutkijuutta. Yhtenä osana aineistoa, Huhmarniemi analysoi ja reflektoi oman taiteellisen työskentelyn kokemuksia ja tuloksia; hänen omien taiteellisten produktioidensa toteuttaminen sijoittuu subjektiiviseen paradigmaan.

Jokelan ja Huhmarniemen (2020, s. 54) mukaan eettisten kysymysten tulee olla läsnä taideperustaisen tutkimuksen jokaisessa vaiheessa. He esittävät, että eettiset valinnat tulee huomioida tutkimuksen tavoitteen määrittelyssä, kohderyhmän ja kanssatutkijoiden rooleja tarkasteltaessa sekä aineiston keruussa ja tutkimustulosten esittämisessä. On tärkeää, että eettiset valinnat ja näkökulmat pyritään tunnistamaan ja esittämään tutkimuksessa.

Jotta toimin hyvän tieteellisen tutkimuksen käytänteiden mukaisesti, jaa työpajalla jokaiselle osallistujalle tutkimuslupalomakkeen. Tutkimuslupalomakkeen allekirjoitettuaan osallistujat antavat suostumuksensa osallisuudestaan tutkimuksessa ja sen dokumentaatioissa.

4 PILOTTITYÖPAJAN SYNTY, SUUNNITTELU JA JÄRJESTÄMINEN

4.1 Pilottityöpajan valmistelu

Pyrin tutkimukseni kautta tarkastelemaan, voiko osallistava taide- ja yhteisöperustainen toiminta elävöittää ja rikastuttaa muuttotappioalueella asuvien elämää, ja samalla säilyttää jotain arvokasta ja katoavaista. Ajatus pilottityöpajasta syntyi näiden lähtökotien kautta. Leikittelin erilaisten suunnitelmien ja näkökulmien kanssa, millä tavoin kuvataidekasvatuksen keinoin voitaisiin kohentaa ja voimaannuttaa elämää syrjäkylissä.

Lähdin työstämään ajatusta työpajatoiminnasta kartoittamalla potentiaalisia toimintaympäristöjä. Työpajan sijainniksi valikoitui pieni Molkojärven kylä Kittilän kunnassa. Tilan sijainti oli sopivan etäisyyden päässä asuinpaikkakunnastani Rovaniemeltä tuohon aikaan. Näin, että kylä kaipasi vireää ja uudenlaista toimintaa ja koin, että haluan pro gradu -tutkielmani kautta aikaansaada jotain aidosti hyödyllistä. Yhteyttä ja kosketuspintaa minulla itselläni on henkilökohtaisesti kylää kohtaan siinä määrin, että äitini puolen suku on Molkojärveltä lähtöisin. Tämän lisäksi muutin Molkojärvelle noin puoleksi vuodeksi vuonna 2023 samalla kun työstin tätä tutkielmaa.

Molkojärven kylä oli pilottityöpajalle sopiva toimintaympäristö, koska kylä on vuosien varrella kokenut valtavan muuttotappion; kylän asukkaat ovat tänä päivänä pääosin ikäihmisiä, ja heitäkin on kylässä enää vain kuutisenkymmentä. Nuorempi sukupolvi on muuttanut parempien työmahdollisuuksien ja houkuttelevamman elämän perässä toisaalle.

Pilottityöpajan oppimisympäristöksi valikoitui vanha maatila Haapala. Sukuni omistaa tämän tilan, joka oivallisesti sijaitsee keskellä Molkojärven kylää. Koin, että tila soveltui taidetyöpajan järjestämiseen sijaintinsa sekä ison pihapiirin ja avaran pirttitilan puolesta.

Valikoin työpajatoiminnan taidemuodoksi akryylimaalaus- ja sekatekniikan. Olen itse hyvin viehättynyt öljyväri-, akryyliväri- ja akvarellimaalaamisesta, ja koen erilaiset maalaustekniikat omaksi vahvuudekseni taidekasvattajana. Koin kykeneväni täten tarjoamaan jotain missä voin kokonaisvaltaisesti opettajana tukea ja auttaa jokaista parhaani mukaan. Maalaustekniikan lisäksi sisällytin sekatekniikan osaksi työskentelyä. Tekniikat yhdessä sopivat hyvin työpajan teemaan ja paikkasidonnaiseen taiteeseen. Päätös

sekatekniikasta muodostui etenkin juuri paikkasidonnaisen taiteen kautta, jonka myötä osallistujat saavat mahdollisuuden hyödyntää paikkaperustaisia luonnonmateriaaleja heidän teoksissaan.

4.2 Muuttotappioalueiden elävöittäminen taiteen keinoin

Tutkijana tunnistan, että lähtökohtani tutkimukselle perustuu vahvasti henkilökohtaiseen agendaan ja haluuni edistää kulttuurin elinvoimaisuutta, johon kuulun itsekkin. Olen lapsuudesta aikuisuuteen viettänyt paljon aikaa nykyään muuttotappioalueiksi lukeutuissa pienissä syrjäkylissä, joista molemmat vanhempani ovat lähtöisin. Lapsuudessani näissä kylissä riitti elämää, puhumattakaan ajoista, jolloin vanhempani olivat lapsia ja nuoria. Muistan, kuinka mielekästä näillä seuduilla vietetty aika oli. Kylästelimme serkusten kesken naapuritaloissa, vierailimme kyläkaupassa makeisostosten perässä, osallistuimme lapsille suunnattuun kyläkoulun kerhotoimintaan, nautimme keväisin järjestettävistä pilkkikilpailuista ja ilakoimme lavatansseissa, joita järjestettiin kesästä toiseen. Tänä päivänä mitään näistä ei ole enää jäljellä.

Kylien elämä muuttotappioalueilla on näivettyynyt väestön muuttaessa ja ikääntyessä. Nuoremmat sukupolvet ovat muuttaneet houkuttelevampien mahdollisuuksien perässä vilkkaampiin asutuskeskuksiin. Ennen elinvoimaiset kylät tulevat tiensä päähän, samalla kylien arvokas ja elinvoimainen kulttuuri ja -historia ovat vaarassa hävitä.

Muuttotappioalueiksi määritellään alueet, joissa lähtömuuttajia on tulomuuttajia enemmän. Muuttotappioalueet kärsivät väestön vähenemisen myötä syntyvyyden laskemisesta, verotulojen vähenemisestä, palvelujen lakkauttamisesta ja vanhusten osuuden kasvamisesta. Palvelujen väheneminen kiihdyttää muuttoliikettä entisestään, jonka jälkeen ilmiötä on haastavaa pysäyttää. (Järvinen, 2000) Ilmiön myötä syrjäseutujen kunnat eivät kykene tarjoamaan erilaisia työ- ja toimeentulomahdollisuuksia, jota seuraa, että näiden alueiden asukkaiden muuttoliike ja työssäkäynti asuinkunnan ulkopuolella yleistyy. Syrjäseutujen asukkaat joutuvat siis vaihtoehtojen puutteessa etsimään töitä ja toimeentuloa muuttoliikkeen avulla oman asuinkunnan ulkopuolelta. (Konttajärvi, 2000, s. 17)

Eletty elämä, menneisyys ei näillä alueilla ole enää vahvasti läsnä tässä hetkessä, tänä päivänä. Kylien perinteiden ja marginaalisten elämäntapojen jatkajia ei ole, jonka myötä kulttuurin ja historian monikerroksellisuus ja moniäänisyys kuihtuu. Olen halunnut puuttua tähän ilmiöön, koska näen, että taide voi olla väline, jonka avulla voimme vahvistaa autioituvien syrjäkylien elämää, kulttuuria, perinteitä ja yhteisöllistä toimintaa.

Siivosen (2009) mukaan kulttuurin elävöittäminen ja vahvistaminen edistää kansalaisten hyvinvoinnin lisäksi alueiden ja paikkojen taloudellista kehitystä. Taiteen ja kulttuurin kautta voidaan siis rikastuttaa syrjäseutujen elämää monin tavoin. Tutkimukseni kautta pyrin selvittämään voiko paikkasidonnaiseen taiteeseen perustuva työpaja myötävaikuttaa syrjäseutujen elämän elävöittämisessä. Haluan nostaa esille elämää, jonka olemassaolo on jollain tavoin uhattuna tai vaarassa hävitä. Haluan saattaa näkyväksi jotain näkymätöntä, tuoda ilmi moninaisia tulkinnan mahdollisuuksia menneisyydestä ja nykyisyydestä, sekä esittää taiteen keinoin ihmismielen rajattomuutta. Antaa taiteen puhua tekojen, valintojen, ajatusten ja kokemusten puolesta, sekä osoittaa kuinka taiteellinen ja luova toiminta voi eheyttää ja säilyttää jotain arvokasta ja aitoa.

Jokelaa ja Huhmarniemeä (2020, s. 48) mukailen pyrin tutkimukseni kautta kehittämään uudenlaista taidetoimintaa. Toiminnalla tavoitellaan osallistujien voimaantumista, oppimisen ja hyvinvoinnin tukemista, uuden toimintamallin luomista sekä toiminnan kehittämistä, joka vahvistaa kulttuuria.

4.3 Molkojärvi – pilottityöpaja lappilaisessa syrjäkylässä

Koska paikka on tutkimukseni konteksti, eikä paikkaa voi ymmärtää ilman taustoja, olen jo pilottityöpajan suunnitteluvaiheessa tutkinut Molkojärven kylää, sen historiaa ja täten käsittelen näitä perusteellisesti tässä luvussa. Koen tutkijana tärkeäksi käsitellä pilottityöpajan toimintaympäristöä Molkojärven kylää, koska työpajan toiminta rakentuu paikkaperustaisuuteen eli muun muassa kulttuuriperintöön, historiaan ja ympäristöön. On mahdotonta vaalia kulttuurisen kestävyuden edistämistä työpajatoiminnan taustalla tuntematta toimintaympäristön taustoja.

Molkojärven kylä sijaitsee Kittilän kunnan eteläisessä osassa Sodankylän ja Rovaniemen rajalla. Kylän asuinympäristö sijoittuu vaaran etelärinteelle, Molkojärven rannalle, joka on Kittilän kunnan suurimpia järviä. Kylässä on asukkaita enää vain kuutisenkymmentä. Ennen toiminnassa ollut kyläkoulu on lakkautettu, koulurakennus toimii tänä päivänä vapaa-ajan tilana kyläläisille. (Kittilän kunta, 2022)

Suullisen muistitiedon lisäksi, Molkojärven kylästä ei ole kovinkaan paljon kirjoitettua historiaa. Molkojärveläinen Olavi Lampela (2006) on kirjoittanut historiallisen ja omaelämäkerrallisen teoksen *Molkojärvi – Kairojen kylä*, joka kertoo kylän ja kyläläisten elämästä kylän syntyvaiheista teoksen julkaisupäivään asti. Lampelan lisäksi kylän elämästä on kirjoittanut ja kuvittanut taiteellisen runoteoksen Mirjami Keskitalo. Hänen runoteoksensa *Mielen maisemassa kilkkaa karjan kellot*, sisältää runojen lisäksi Keskitalon piirroksia Molkojärven kylän elämästä. Lisäksi joulukuussa 2022 julkaistu *Luonnostaan eläväinen, Kittilän historia* -teos pitää sisällään jonkin verran tietoa Molkojärven kylän menneestä elämästä.

Lampela kuvailee Molkojärven kylää teoksessaan seuraavasti:

Molkojärven kylä on kaunis, jylhien vaarojen keskellä. Järvien ja jokien ympäröimä kylä on kuin iso saari. Itäisessä ilmansuunnassa on Molkojärvi iso järvi, 5 km pitkä ja noin 2–3 km leveä. Pohjoisella ilmansuunnalla on Koivujärvi ja läntisellä ilmansuunnalla Saarijärvi. Etelämpänä on Jorannejoki sekä joet Myllyjoki ja Saarijoki. Eletään kuin isossa saarella. Kylä on todellakin kaunis ja viihtyisä asuinpaikka. (Lampela, 2006, s. 6)

KUVA 2. Molkojärven kylän keskeisellä paikalla sijaitseva Haapalan tila, joka sisältää pääpirtin, navettarakennuksen ja puusaunan. Kuvat: Riina Tervo, 2022.

Lampelan mukaan Molkojärven kylässä on ollut asutusta jo kivikaudella. Kivikauden aikaisia työkaluja, muun muassa keihään kärkiä ja hiomakiviä, on löydetty järven itäpuolelta runsain määrin. Erinomaiset riista- ja kalavedet ovat houkuttelleet ihmisiä kylään asumaan. Kylän sijainti on ollut otollinen paikka perunapelloille sekä viljan, kaskinauriin ja ohran viljelylle. Kittilän kirjojen mukaan kylän asutus alkaa 1600-luvulta. (Lampela, 2006, s. 6–7) Kylässä on harjoitettu ja harjoitetaan edelleen poronhoitoa. Kittilän tilallisista noin 80 prosentilla oli poroja 1900-luvun alussa, tilattomillakin noin alle puolella. Alakylän paliskunnalla, johon Molkojärvi kuului ja kuuluu edelleen, oli vuonna 1900 noin 2000 poroa, vuonna 1912 luku vähentyi alle 500 poroon asutuksen lisääntymisen ja laidunmaiden

vähentymisen vuoksi. (Vesala, 2022, s. 172) Tänä päivänä Alakylän paliskunnalla on 95 poronmistajaa ja suurin sallittu eloporumäärä on 5300 (Paliskuntain yhdistys, 2023).

Kylä on ollut hyvin eläväinen aikoinaan. 1900-luvun alkupuolelta lähtien kylässä toimi kaksi kauppaa, toinen Eeli Leppälän sekatavarakauppa ja toinen Augusti Lampelan kauppa. Tuohon aikaan kaupat laajensivat toimintaansa isoille metsästyksmaille, lisäksi savotat tarjosivat tilat kauppoille, jotka pidettiin auki sopimuksen mukaan. Kauppojen avulla pidettiin huolta kylän ruokahuollosta ja tarpeellisten tavaroiden saannista, joita olivat muun muassa työvaatteet ja eläinten rehut. (Vesala, 2022, s. 178; Nieminen, 2022b, s. 236) Työpajan keskusteluissa ilmeni, että kylässä perustettiin 1950-luvulla myös kolmas kauppa, Iivarin kauppa. Tästä ei kuitenkaan löydä kirjallisuudesta tietoa.

Kittilässä ymmärrettiin 1900-luvun vaihteessa kansakoulun merkitys, ja kunta laajensi koulutoimintaa lähikylissä. Täten myös Molkojärvellä toimi kansakoulu, joka perustettiin vuonna 1930, kansakoulua ennen kylässä toimi kiertokoulu. (Vesala, 2022, s. 161) Työpajan keskusteluiden mukaan Molkojärven kyläkoulu lakkautettiin vuonna 2003. Tämän jälkeen koulurakennus on toiminut kerhotilana kyläläisille.

Kittilän kunnan väkiluku on kärsinyt muuttotappiosta 1970-luvun alusta lähtien. Kunnan väkiluku oli vuonna 1972 7272, kymmenen vuotta myöhemmin vain 6404. Lasku jatkui ja vuonna 1990 asukkaita oli 6161. Vuosituhannen vaihteessa väkiluku oli jo alle 6000, kymmenen vuotta myöhemmin luku nousi vähän ja väkiluku oli 6183. Kunnan syntyvyudessa ja kuolleisuudessa ei ole ilmennyt suuria muutoksia vuosina 1970-2009, väkiluvun laskuun oli syynä poistuva muuttoliike taajamiin ja esimerkiksi 1970-luvun alussa siirtolaisuus Ruotsiin. 2010-luvun lopulla Kittilän kunnassa on kirkonkylän lisäksi ollut noin 30 kylää, joiden asukasmäärä on heitellyt kymmenestä muutamaan sataan. (Nieminen, 2022, s. 285) Tänä päivänä Kittilän kunnassa on asukkaita 6595 (Tilastokeskus, 2023). Kunta houkuttelee nykyään asukkaita paljolti Levin matkailukeskuksella ja Kittilän kultakaivoksella, joka on Euroopan suurin (House of Lapland, 2023). Molkojärvellä asukkaita on tänä päivänä enää vain kuutisenkymmentä (Kittilän kunta, 2022).

Suuren muuttotappion vuoksi, vuosituhaten vaihteen jälkeen palveluita Molkojärven kylässä ei enää ole. Koulu ja kaupat on lakkautettu, lähin kauppa ja ravintola löytyvät Lohinivasta, joka on 22 kilometrin päässä soratietä pitkin. Kylän väestö on ikääntynyt ja

elinvoimaisesta kylästä on tullut muuttotappioaluetta ja syrjäkylä, joka kaipaa elinvoimaisuutta, yhteisöllisiin kokemuksiin perustuvaa toimintaa, sekä kulttuurin ja kulttuuriperinnön elvyttämistä.

4.4 Odotuksia pilottityöpajalta

Olennaista tutkimuksessani on ollut luoda tutkimusperustaisesti työpajatoimintamalli, jolla pyritään vaikuttamaan. Aineiston analyysin kautta pyrin ymmärtämään tätä toimintaa ja kehittämään sitä.

Huolimatta siitä, että työpajoilla työskennellään yksilötöiden parissa, tutkimuksen hypoteesi tutkijan näkökulmastani on, että kollektiivinen ilmapiiri tulee vääjäämättä vaikuttamaan taiteellisiin valintoihin ja työskentelyyn. Tähän vaikuttaa muun muassa se, että työpajan osallistujilla on todennäköisesti paljon yhteistä ja jaettua taustojensa puolesta. Homogeeninen ryhmä voi vaikuttaa kokemuksiin ja työskentelyyn sekä myönteisesti että kielteisesti. Voiko yhtenäisyys vaikuttaa taiteelliseen työskentelyyn vapauttavasti, vai päinvastoin voiko tämä rajoittaa ja aikaansaada varauksellisuutta? Jokaisen kokemukset menneisyydestä ovat subjektiivisia. Tarkastelen millä tavoin omakohtaiset näkemykset ja käsitykset eletystä elämästä muovautuvat yhteen ja kuinka onnistuneesti ne tuodaan taiteen muotoon menneisyydestä nykyisyyteen.

Työpajan taideperustainen työskentely voi mahdollisesti aikaansaada paljon keskustelua, oivalluksia, luovuuden heräämisiä ja tunteiden purskahduksia ei ainoastaan itsenäisen työskentelyn kautta vaan kanssaosallistujien kannustamana. On hyvin todennäköistä, että työpajakokemukset ja työskentely poikkeaisi suuresti, mikäli ympäristötekijät, osallistujat, osallistujien määrä ja miljöö olisi toisenlainen. Huomioin nämä asiat tutkimuksessani; pohdin kuinka tuttu maaperä ja turvallinen tila voi kannustaa työpajaosallistujia visualisoimaan ja taiteellistamaan kulttuuriperintöä, johon jokaisen identiteetti eriävissä määrin liittyy.

4.5 Pilottityöpajan järjestäminen

Kun sijainti ja pilottityöpajan toimintaympäristö oli määritelty, lähdin suunnittelemaan ja jäsentelemään varsinaista työpajaa. Laadin perusteellisen ajatuskartan siitä, mitä halusin lähteä työpajalla osallistujille tarjoamaan, mitä materiaaleja, välineitä ja voimavaroja tämä ylipäättään vaati, ja millainen kokonaisuus olisi konkreettisesti käytännön järjestelyiden puitteissa mahdollista toteuttaa. Pohdin tässä vaiheessa lisäksi mille sisällöille taidetyöpajalla voisi olla tarvetta ja miten tähän tarpeeseen voin työpajan tarjoajana, toteuttajana ja taidekasvattajana vastata. Työpajan lopulliseksi ajankohdaksi valikoitui 27. elokuuta 2022, joten minulla oli hyvin aikaa kesän aikana erilaisille käytännön järjestelyille.

Valikoin työpajan työskentelymateriaaleiksi ja kuvan tuottamisen keinoksi akryylivärit, siveltimet, kuumaliimaa ja kuumaliimapistooleja sekä erilaisia Molkojärveltä kerättyjä luonnonmateriaaleja muun muassa tuohta, käpyjä, pikkukiviä ja kuivatettua heinää. Näitä työstiin maalaus- ja sekatekniikkapohjille, jotka tässä yhteydessä valikoitui mäntykiekoiksi. Halusin hyödyntää mahdollisimman paljon luontoperäisiä ja kestäviä materiaaleja pitääkseni taloudellisen ja ympäristön kuormituksen mahdollisimman alhaisena.

Kustansin akryylivärit, siveltimet, kuumaliiman ja kuumaliimapistoolit itse, loput materiaaleista keräsin luonnosta. Taloudellinen menekki jäi täten suhteellisen alhaiseksi. Erilaiset luonnonmateriaalit keräsin ennakkoon Molkojärven metsistä, koska työskentely työpajalla perustui paikkasidonnaiseen taiteeseen. Koin tärkeäksi, että työpajan paikkasidonnaisuus ja paikkasidonnaisen taiteen tekeminen näyttäytyvät ympäröivän luonnon materiaalien hyödyntämisen kautta. Ajattelin, että paikalliset kykenevät arvostamaan tätä. Huhmarniemen, Jokelan ja Hiltusen (2021, s. 5) mukaan monipuolisten luonnonmateriaalien avulla voidaan kokeilla uusia tekniikoita ja ilmaisumenetelmiä itsenäiseen ja ryhmätyöskentelyyn perustuvaan tutkivaan lähestymistapaan.

KUVA 3. Työpajan työskentelymateriaalien valmistelua. Kuvat: Riina Tervo, 2022.

Mäntykiekot sain moottorisahaamalla kaatuneen männyn kiekkomaisiin paloihin. Tämän tein jo alkukesästä ennakkoon, jotta kiekot ehtivät kuivua lopulliseen muotoonsa. Työpajaa edeltävinä päivinä hioin kiekot hiomakoneella sileäksi, jotta maalaaminen ja materiaalien kiinnittäminen puupinnalle sujuisi ongelmitta.

Kun työpajan suunnittelurunko ja materiaalien hankinta oli pääpiirteittäin valmis, lähdin pohtimaan millä tavoin saisin näkyvyyttä pilottityöpajalle eli mitä ovat ne toimenpiteet, joiden avulla saisin herätettyä potentiaalisten osallistujien huomion ja kiinnostuksen. Oletin, että osallistujat tulisivat olemaan pääosin iäkkäämpiä ihmisiä, ja siispä minun tuli lähestyä työpajan markkinointia näistä lähtökohdista. Esimerkiksi sosiaalinen media, joka on tänä päivänä hyvin keskeinen markkinointikanava, suljin täysin ulkopuolelle. Päätin hyödyntää perinteisempiä väyliä näkyvyyden kasvattamiselle.

Mainostin työpajaa kesä-, heinä- ja elokuussa 2022. Suunnittelin ja tein maksuttomalla *Canva*-ohjelmalla mainosjulisteiden, josta tulostin useita kopioita. Julisteesta kävi ilmi mistä työpajassa oli kyse, lisäsin julisteeseen yhteystietoni, täsmensin, kuinka osallistuminen työpajalle on maksutonta ja kerroin pullakahvitarjoilusta. Ripustin julisteita Molkojärven kylän ilmoitustaululle, kyläkoululle ja Lohinivan K-marketin sisäänkäynnin ilmoitustaululle. Tämän lisäksi tulostin julisteesta pienemmät kopiot, jotka pudotin kyläläisten postilaatikoihin.

Taidetyöpaja
MOLKOJÄRVELLÄ

MILLAINEN?
Osaajille maksuton taidetyöpaja, jossa taiteellisen ja kuvan työkenttelyn kautta herätellään henkin kyllän historiaa ja kulttuuriperintöä.
Työkenttelyn yhteydessä tarjolla on pientä purtavaa.
Jokainen kylän asukas ja kylälaisten sukulaiset ovat tervetulleita!

MIKSI?
Opiskelen Lapin Yliopistossa taiteiden tiedekunnassa, pääaineenani on kuvataidekasvatust.
Työpaja toimii tutkimusaineistona pro gradu -tutkielmalleni - Taideperustainen toimintatutkimus paikkasidonnaisen taiteen työpajasta kulttuuriperinnön ja identiteetin vahvistajana.
Mikäli teillä herää kysymyksiä työpaikan liittyen, voitte olla yhteydessä minuun puhelimitse tai sähköpostitse. Vastaan mielelläni kysymyksiin!

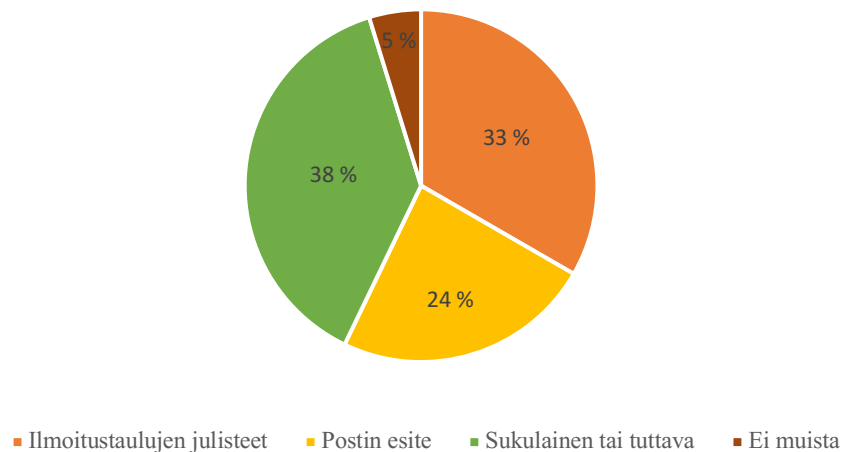
MILLOIN JA MISSÄ?
lauanaina 27. elokuuta 2022
12.00-16.00
Haapalan sisätilat ja pihapiiri
Kieringintie 2223
97420 Lohiniva

Työpajan järjestäjä: Riina Tervo
040 3149 502
riintervo@ulapland.fi

KUVA 4. Työpajan mainosjuliste, Molkojärven ilmoitustaulu, Lohinivan K-marketin ilmoitustaulu ja Molkojärven kyläkoulun ilmoitustaulu. Kuvat: Riina Tervo, 2022

Pilottityöpajan kyselylomakkeiden perusteella vastanneista 38 prosenttia kuuli työpajasta sukulaisen tai tuttavän kautta, 33 prosenttia kuuli työpajasta ilmoitustaulujen julisteiden kautta, 24 prosenttia kuuli työpajasta postilla jaetun esitteen kautta ja 5 prosenttia ei muistanut mitä kautta kuuli työpajasta. Vastausten perusteella voidaan päätellä, että suullisesti leviävä tieto oli tehokkain tapa kasvattaa näkyvyyttä työpajalle.

KAAVIO 1. Pilottityöpajan markkinointikanavat. Kaavio: Riina Tervo.

Lainasin ennen työpajaa runsaan valikoiman erilaista kirjallisuutta liittyen maalaustaiteeseen, erilaisiin maalaustekniikoihin ja sekatekniikoihin, värioppiin, lappilaisiin taiteilijoihin, ITE-taiteeseen, historiallisiin teoksiin sekä erilaisiin kuvakirjoihin, joista osallistujat pystyivät halutessaan ammentamaan inspiraatiota. Toin myös paljon omia kirjojani työpajalle. Kehotin osallistujien ennen työpajan toteutumista suullisen tiedon kautta mahdollisuuksien mukaan ottamaan vanhoja valokuvia työpajalle mukaan. Koin, että nämä voisivat olla oivallinen keskustelunavaaja ja inspiraationlähde taiteellisen toiminnan tueksi.

KUVA 5. Työpajan työskentelymateriaaleja ja kirjallisuutta. Kuvat: Riina Tervo, 2022.

Halusin työpajatyöskentelyn lomassa tarjota osallistujille mahdollisuuden kahvi- ja pullatarjoiluun. Sain toteutettua tarjoilut erinomaisesti paikallisen sukulaisen avustuksella. Työpajalla työskentelypöytien viereen asetettiin tarjoilupöytä, josta osallistujat saivat taiteellisen työskentelyn ohella nauttia kahvista, teestä ja erilaisista leivontatarjoiluista. Iltapäivälle varasin mahdollisuuden makkaranpaistoon Haapalan ulkogrillillä. Kahvittelu ja ruokailu osoittautui työpajalla menestykseksi, koska tällä tavoin osallistujien vireytys säilyi ja he jaksivat työskennellä sekä keskustella aktiivisesti.

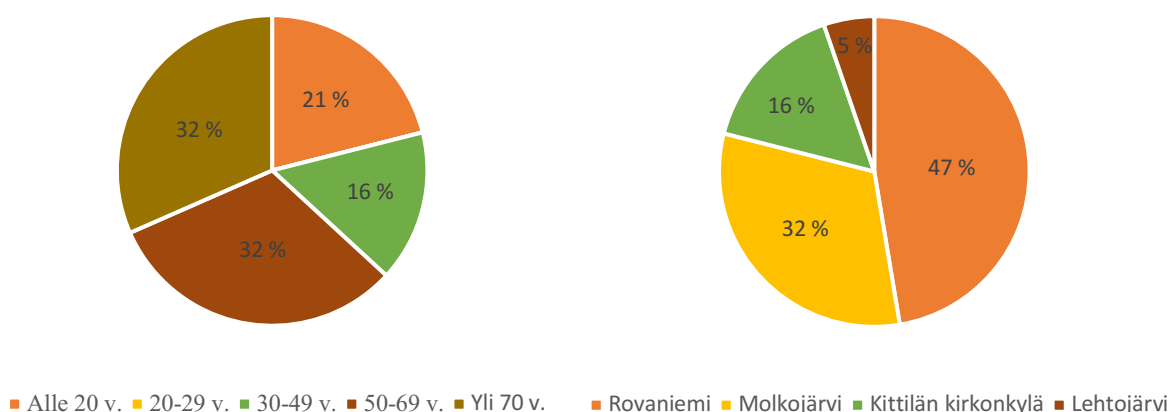
KUVA 6. Haapalan pirttitilan tarjoilupöytä ja pihan grillipaikka. Kuvat: Vincent Michaud, 2022.

Työpajan suunnitteluvaihe oli antoisaa ja avartavaa. Hyödynsin suunnittelussa paljon ajatuskarttoja sekä kirjasin ideoita ja ajatuksia ylös paperille. Pääpiirteittäin varhaisen vaiheen suunnitelmat eivät työpajan suhteen muuttuneet radikaalisti missään vaiheessa. Pilottityöpajan suunnittelun alkuvaiheessa olin hyvin määrätietoinen ja johdonmukainen sen suhteen minkälaista toimintaa halusin tarjota ja mitä halusin työpajatoiminnalla tavoitella. Koin tärkeäksi sen, että pääsen toteuttamaan toimintaa ja edistämään taidekasvatuksen myötä aidosti huomionarvoisia ja merkityksellisiä asioita. Näin kykenin tehokkaammin ylläpitämään halua ja intoa työskennellä työpajatoiminnan ja tutkimuksen parissa. Koin pilottityöpajan järjestämisen jälkeen päässeeni hyvin tavoitteeseeni siitä, millaiseen toimintaan pyrin. Olin myös tyytyväinen omaan panokseeni ja rooliini opettajana.

5 PAIKKASIDONNAISEN TAITEEN TYÖPAJA MOLKOJÄRVELLÄ

5.1 Työpajaosallistujat

Pilottityöpajalle osallistui yhdeksäntoista osallistujaa. Osallistujista naisoletettuja oli 11 ja miesoletettuja 8. Osallistujista alle 20-vuotiaita oli 21 prosenttia, 20-29-vuotiaita ei yhtään, 30-49-vuotiaita oli 16 prosenttia, 50-69-vuotiaita 32 prosenttia ja yli 70-vuotiaita 32 prosenttia. Kuten ennakoitiin, työpajaosallistujat olivat pääosin iäkkäämpää väestöä.

KAAVIO 2. Työpajaosallistujien ikäjakauma ja asuinpaikkakunta. Kaaviot: Riina Tervo.

Työpajan aikana osallistujista 47 prosenttia asui Rovaniemellä, 32 prosenttia asui Molkojärvellä, 16 prosenttia asui Kittilän kirkonkylällä ja 5 prosenttia Lehtojärvellä. Yllättävää oli, että reilusti suurin osa osallistujista asui tätä nykyä Rovaniemellä ja sukulaissuhteiden tai syntyperän vuoksi he halusivat osallistua työpajalle. Monet näistä osallistujista omisti Molkojärven kylästä vanhan kotitalon tai mökin, minne asettuivat aina Molkojärvelle saapuessaan. Työpajakeskustelujen perusteella osallistujien omistamat rakennukset Molkojärvellä olivat suurimman osan vuodesta tyhjillään ja käyttämättöminä. Ilmiö on selkeästi havaittavissa kylän ulkoisessa olemuksessa, koska suuri osa vanhoista taloista ja tiloista on tyhjillään, vailla ympärivuotisia asukkaita.

5.2 Analyysin lähtökohdat

Olen kerännyt tutkimukseni aineiston toiminnan yhteydessä ja analysoin tässä luvussa aineistoa fenomenologisen analyysin piirteitä hyödyntäen. Analyysin keskiössä on työpajaosallistujien kokemukset. Lisäksi arvioin työpajan onnistumista. Olen tiivistänyt aineistosta olennaisimmat sisällöt, jotka vastaavat tutkimuskysymyksiin. Olen jakanut aineiston tarkastelun kolmeen teemaan, joita ovat taidekasvatus kulttuurisen kestävyuden edistäjänä, yhteisöllisyyden kokemuksia ja kohtaamisia, sekä paikkasidonnaisen taiteen merkittävyys molkojärveläisille. Teemat valikoituivat vastaamaan tutkimuksen tavoitteita ja teoriaa. Tarkastelen aineistoa siis teoriaan rinnastaen, eli teoria käy vuoropuhelua toiminnan tulosten kanssa. Analyysiosuudessa huomioidaan siis aikaisemman tiedon vaikutukset; teorian ja analyysin vuoropuhelun kautta halutaan löytää uudenlaisia tulkintoja ja näkökulmia aiheen tiimoilta. (Tuomi & Sarajärvi, 2009, s. 95–97)

Jokelan ja Huhmarniemen (2020, s. 52) mukaan taideperustaisessa tutkimuksessa toteutettua toimintaa analysoidaan toiminnan kanssa rinnakkain, toiminnan jälkeen ja myöhemmin kun toiminnasta on kulunut aikaa. Analyysi ilmenee siis jokaisessa tutkimuksen vaiheessa. Tässä tutkimuksessa tutkijan havainnot ja kenttämuistiinpanot kuvastavat toiminnan analysointia rinnakkain toiminnan aikana. Muun aineiston analyysi on toteutettu heti toiminnan jälkeen tai reilusti myöhemmin toiminnasta.

5.3 Taidekasvatus kulttuurisen kestävyuden edistäjänä

Valmistauduin pilottityöpajaan ennakkoon laatimalla työpajalle tuntisuunnitelman aikatauluineen, materiaalivaatimuksineen ja oppimistavoitteineen. Pehdyin ennakkoon työpajatoimintaa tukevaan materiaaliin perusteellisesti ja laadin muistiinpanot opetuksen helpottamiseksi. Työpajan aikataulut ja muistiinpanot ovat liitteenä tässä tutkimuksessa.

Pilottityöpajan suunnittelun ja valmistelun aikana painotin mielessäni sitä, kuinka taideperustaisen toiminnan ja taidepedagogiikan kautta voisin laajentaa osallistujien käsityksiä taiteesta ja yhdessä koetusta todellisuudesta. Taidepedagogiikka voi parhaimmillaan tarjota mahdollisuuksia eriävien todellisuuskäsitysten tulkintoihin ja dekonstruktioon, koska taideperustainen toiminta nostaa aina esiin henkilökohtaisia

kokemuksia (Löytönen, 2011, s. 99). Tarinoiden jakaminen ja yhdessä työskentely voi avata uusia kulmia eletystä ja jaetusta todellisuudesta.

Pohdin ensin olisiko hyvä, mikäli työpaja kestäisi kaksi päivää lauantaista sunnuntaihin. Hylkäsin tämän ajatuksen ja päätin supistaa työpajan keston yhteen päivään. Ajattelin, että kynnys osallistua päivän kestäväälle työpajalle voisi olla matalampi, ja täten työpajalle tulisi enemmän osallistujia. Lisäksi työpajan työskentelytekniikat soveltuivat hyvin lyhyeen aikatauluun. Työpaja kesti lopulta neljä tuntia, kello kahdestatoista kello neljään iltapäivällä. Aikataulu osoittautui lopulta hyvin liukuvaksi, työpaja alkoi puoli yhden aikaan ja kesti melkein kello kuuteen. Liukuva aikataulu ei tuottanut ongelmia, päinvastoin oli positiivista huomata, kuinka pitkään osallistujat työskentelivät ja halusivat jäädä paikan päälle viettämään aikaa muiden osallistujien kanssa.

Työpaja alkoi siis puolenpäivän aikaan kello kaksitoista ja virallinen aloitus viivästyi noin puolella tunnilla, koska osallistujat saapuivat liukuvasti kello kahdentoista jälkeen. Kun kaikki olivat saapuneet ja asettuneet sisään, aloitin työpajan lyhyellä esittelyllä. Tämän jälkeen pidin noin puolen tunnin mittaisen puheenvuoron, jonka jälkeen jokainen sai vapaasti aloittaa työskentelyn haluamallaan tavalla.

Halusin taltioida työpajan aloituksesta ja puheenvuorostani videomateriaalia, jotta voisin jälkepäin reflektoida sanomisiäni ja toimiani taidekasvattajana, ja tällä tavoin kehittää esiintymistäni ja artikulointiäni tarpeen vaatiessa. Olin varannut aloitukseen puolisentuntia aikaa, mikä toteutui suunnitellusti. Halusin pitää puheenvuoron ytimekkäänä ja kiinnostavana, jossa jokainen jaksoi aidosti keskittyä ja kuunnella mitä halusin työpajalla heille tarjota. Ensimmäisenä siis esittelin itseni ja kiittelin osallistujia työpajalle osallistumisesta. Tämän jälkeen kerroin taustoistani ja pro gradu -tutkielmasta, johon työpaja liittyi. Jaoin samalla heti alkuun tutkimuslupalomakkeet, jotka jokainen allekirjoitti. Tutkimuslupalomakkeessa erittelin kuinka osallistujat työpajalla ovat osa tutkimusta, anoin lupaa kuvallisen materiaalin taltiointiin ja työpajatuotosten luvalliseen käyttöön tutkimuksen toteutumista varten. Mainitsin jo tässä vaiheessa kyselylomakkeista, jotka jokaisen tulisi täyttää työpajan lopuksi. Seuraavaksi avasin työpajaan liittyviä käsitteitä, ja kerroin päivän aikataulusta sekä työskentelytavoista ja -materiaaleista. Olin hyvin perusteellinen ja lähdin perusasioista, avasin esimerkiksi taiteen ja kulttuurin käsitteitä syvällisemmin olettaen, että suurimmalla osalla työpajaosallistujista ei ollut kovinkaan paljon kokemusta taiteesta

yleisesti. Tämä oletus osoittautui perustelluksi, mikä ilmeni työpajan edetessä. Oli siis tarpeen, että kävin perusasiat läpi kauttaaltaan, avasin käsitteitä, maalaamisen tekniikoita ja esimerkiksi värioppia. Toki työpajalla oli muutama osallistuja, joilla oli aikaisempaa kokemusta taiteen tekemisestä. Tästä huolimatta koin, että opetus otettiin avoimin mielin vastaan, minua kuunneltiin, jokainen jaksoi keskittyä ja työpajan alun puheenvuoron aikana syntyi kysymyksiä ja keskustelua.

KUVA 7. Kuvankaappaus videomateriaalista. Kuva: Vincent Michaud, 2022.

Alkupuheenvuoro sujui hyvin ja sain esitettyä kaiken olennaisen. Esiintymiseni oli videomateriaalin perusteella luontevaa ja selkeää, ja puheen kuuluvuus ja artikulointi ymmärrettävää. Olin varautunut esityksen pitämiseen perusteellisesti laatimalla kirjalliset muistiinpanot ja harjoittelemalla ääneen. Koen, että pedagogin työssä proaktiivisuus, suunnitelmallisuus ja perusteellinen ennakkoon valmistautuminen on laadukkaan ja eheän opetuksen edellytys. Toki tärkeää on myös spontaanisuus ja avoimuus, sekä vuorovaikutus oppijoiden kanssa mikä voi avata uusia näkökulmia opetussisältöihin.

Alkupuheenvuoron jälkeen alkoi vapaamuotoinen keskustelu. Työpajalla vallitsevan keskustelun ja kyselylomakkeiden vastausten perusteella suurin osa osallistujista koki itsensä hyvin kokemattomaksi taiteen tekemisen saralla. Kaksi osallistujaa kertoi toisinaan maalaavansa akvarelliväreillä kotona tai kansalaisopiston kursseilla. Enemmän osallistujilla oli kokemusta käsitöistä kuten mattojen ja raanujen kutomisesta tai puutöistä. Moni muisteli kouluaikojaan ja kertoi, kuinka he kokivat piirustustunneilla työskentelyn epämieluisaksi ja vaikeaksi. He kertoivat, kuinka opetustunneilla käytettiin enimmäkseen opetustauluja, joita tuli jäljentää. Osallistujien mukaan kouluaikojen taideopetuksen kokemukset ovat jääneet mieleen hyvin etäisinä, koska taidekasvatus on ollut hyvin rajoitteista ja vähäistä. Osallistuin

keskusteluun ja kerroin taidekasvatuksen tilanteesta, suuntauksista ja menetelmistä tänä päivänä.

Taidekasvatuksen historiassa kopioimisella ja jäljentämisellä on pitkät perinteet. On koettu, että jäljentämisen avulla taideopiskelijat omaksuvat traditioiden kautta siirtyvää tietoa, joka on välttämätöntä uuden tiedon kehitystä varten (Seitamaa-Oravala, 1990, s. 173). Jäljentäminen ja kopioiminen on monen pedagogisen ajattelun mukaan ollut aikoinaan tärkeää ja keskeinen osa oppilaan taiteellista kehitystä. Gardner (1980, s. 174) ajatteli, että kopioiminen on konventioiden oppimista, ja pienet lapset kokevat tarvetta jäljentämiselle, mikä liittyy lasten osaamisen tarpeeseen. Wilson (Wilson & Wilson, 1982, s. 76) esitti, että jäljentäminen ja mallit vaikuttavat lapsen itseluottamukseen. Hänen mukaansa jäljentämällä lapset omaksuvat erilaisten esitystapojen ja kuvauskeinojen konventioita, sekä oppivat erilaisia tyylejä, tekniikoita ja kuvallisia lähestymistapoja. Parisierin (1979) mukaan lapsilla on taipumusta hyödyntää kuvallisia lähteitä jonkinlaisina ponnahtuslautoina tukemaan omaa persoonallista ilmaisua. Muun muassa näiden periaatteiden mukaisesti taidekasvatus oli toteutettu työpajaosallistujien lapsuudessa ja nuoruudessa. Vallitsevat taidekasvatuksen paradigmat ovat tätä nykyä toisenlaiset.

Työpajalla syntyi keskustelua etenkin iäkkäämpien osallistujien keskuudessa siitä, kuinka monet olivat käyneet kansakoulun kylän kiertokoulussa, ja muuttivat kansakoulun jälkeen asuntoloihin Kittilän kirkonkylään keskikoulua eli oppikoulua käymään. Sodan vuoksi osa joutui keskeyttämään koulunkäynnin varhaisessa iässä; isien ollessa rintamalla, äiti tarvitsi kotona kaiken avun. Osa ei päässyt oppikouluun lainkaan.

Keskustelu työpajalla taiteen äärellä oli hyvin moniulotteista, koska jokainen tuli eri lähtökohdista ja jokaisella oli omanlaisensa käsitys taiteesta ja taiteellisesta työskentelystä. Keskustelujen ja kyselylomakkeiden perusteella omaa kompetenssia ja kykyjä taiteelliseen työskentelyyn arvosteltiin ja kyseenalaistettiin. Työskentely koettiin monilta osin haastavana, koska aiempaa kokemusta vastaavanlaisesta taidetyöpajatoiminnasta ei ollut. Silti moni kykeni heittäytymään ja kokeilemaan rohkeasti. Itsekriittisyyteen saattoi vaikuttaa epämieluisat kokemukset kouluajoilta, joista syntyi työpajalla keskustelua. Toisia tarvittaessa tuettiin, keuhuttiin ja rohkaistiin.

Osallistujat pohtivat osaamistaan ja kokemuksiaan taiteen äärellä:

Olen heikko värien käyttäjä.

En ole juuri ala-asteen jälkeen maalaajana kehittynyt. Ruosteessa tarvitsen kyllä lisää harjoitusta.

Oma osaaminen ei rapea, värien rohkea käyttö. Ajatus, että mistä aiheesta piirtää.

Aina olen ollut mielestäni huono piirtämään. Väreillä leikkiminen oli hauskaa. Haastavinta oli aiheen keksiminen, lopulta ajatuksen virta vei mennessään.

Lyijykynäluonnostelu tuntui sujuvan, itse maalaaminen tuhrimista ja epävarmaa.

Alkuhaparoinnin jälkeen olin melko tyytyväinen työskentelyyni. Haastavinta oli liiman käyttö ja helpointa oli ideointi.

En ole varmaan kovin taitava. Vois ehkä oppia?

Hiekan ja kivien liimaaminen oli haastavaa. Osaaminen tuli tekemällä. Kokonaisuudesta pidin, ei mitään vastenmielistä.

En mielestäni osannut maalata pensseleillä ja koska en ole taiteellinen piirtämisessä enkä maalaamisessa, se tuntui vähän epämukavalta.

Täysin aloittelija, helpointa vain antaa mennä sen enempää ajattelematta.

Osallistujista löytyi myös itsevarmuutta sekä oman taiteellisen ja teknisen osaamisen tunnustamista. Osaaminen ilmaistiin kuitenkin hyvin vaatimattomasti eikä sitä erityisemmin tuotu keskusteluissa ja kyselylomakkeissa ilmi. Työt puhuivat puolestaan.

Osallistujien kommentteja omaan työskentelyyn liittyen:

Olin hyvä suunnittelussa, värien käytössä ja nimen annossa.

Työskentely oli hauskaa ja rentouttavaa.

Kiertelin tilassa ja korostin sitä, kuinka jokaisen panos ja taiteellinen näkemys oli arvokasta. Esitin, kuinka taide kuuluu kaikille, ja taide on katsojan tulkittavissa. Painotin, kuinka jokainen näemme ympäröivän maailman subjektiivisten linssien läpi, johon vaikuttaa jokaisen omakohtaiset kokemukset, arvot ja näkemykset. Kukaan ei voi tulkita ja ymmärtää taidetta samalla tavoin, vain me itse olemme tietoisia siitä, miten me itse sen koemme. Tarkoittaen, että taiteemme ei ole koskaan väärässä tai sen arvoa ei tulisi kyseenalaistaa. Taide viestii aina jotain sekä katsojasta että tekijästä, ja monitulkintaisuus on taiteen rikkaus. Löytäsen (2011, s. 99) mukaan taiteen merkitys nyky-yhteiskunnassa on hyvin moninainen; lähihistoriassa taidepedagogiikalla ja taiteella on ollut kansallisen identiteetin rakentamisen päämääriä, jonka lisäksi taiteen kautta voimme rakentaa erilaisia suhteita todellisuuteen – toisinaan se on tunteiden ilmaisua tai ajanvietettä, toisinaan yhteiskuntakritiikkiä tai jotain ihan muuta. Taiteella voidaan täten välittää tietoa hyvin moniulotteisesti ja kaikenlainen taide, mitä intentioita, merkityksiä ja sanomaa se viestiikään, on merkityksellistä.

Koin työpajan aikana useaan otteeseen tärkeäksi sen, että opettajana osoitin jokaisen työpanoksen merkitykselliseksi. Kannustin, rohkaisin ja kiertelin tilassa antaen yksilökohtaista tukea ja opastusta jokaiselle tarvitsevalle. Osa otti tuen mielellään vastaan ja kyseli kiinnostuneena, osa halusi työskennellä rauhassa ilman opettajan tukea. Pyrin lukemaan tilanteita ja antamaan tilaa sitä kaipaaville. Olen opettajan työssä huomannut useaan otteeseen, kuinka tärkeää on mukautua, olla joustava ja kyettävä lukemaan ihmisiä ja heidän elekieltään. Yhdenlainen lähestymis- ja opetustapa ei todellakaan ole universaali ja päde jokaisen oppijan kohdalla. Kaikkien yksilöiden erilaiset ja omakohtaiset tarpeet on huomioitava ja toimittava sen pohjalta.

Työpajan keskeisin tavoite oli kulttuurisen kestävyuden edistäminen taidekasvatuksen ja kulttuuriperintöopetuksen kautta. Kulttuuriperintöopetuksen myötä työpajalla kehitettiin taitoja, joilla opittiin havainnoimaan, ymmärtämään ja arvostamaan omaa ympäristöä (Tornberg & Venäläinen, 2008, s. 66–67). Kulttuuriperintö toimi työpajan opetuksessa tiedonlähteenä; osallistujien välisissä keskusteluissa aineellinen ja henkinen kulttuuriperintö välitti paljon tietoa. Tietoa ammennettiin ympäristön lisäksi jaetuista tarinoista, muistitiedosta ja valokuvista. Kulttuuriperintö toimi myös opiskelun kohteena eli opittiin tuntemaan erilaisia kulttuurin ilmenemismuotoja ja tällä tavoin ymmärrys kulttuuriperinnöstä kasvoi. Työpajalla syntyneet keskustelut ja teokset avasivat uusia näkökulmia subjektiivisten kokemusten rinnalle. Tornbergin ja Venäläisen (2008, s. 70) mukaan tässä yhteydessä puhutaan kulttuuriperinnön siirtämisestä. Tällöin opetuksessa tavoitellaan kulttuurisen perinnön tuottamista ja vastaanottamista, sekä kehitetään ymmärrystä oman tekemisen ja olemassa olevien asioiden tai esineiden tarkastelun kautta.

Työpajan toimintamalli noudatti vahvasti nykyisen perusopetuksen opetussuunnitelman perusteita (OPS, 2014). Työpajan opetuksessa huomioitiin perusteiden mukaisesti paikalliset erityispiirteet, elävöitettiin kulttuuriperintökasvatusta, historian opetusta ja konkretisoitiin kestävä kehityksen kasvatusta. Työpajatoiminnan kautta tuettiin kulttuuri-identiteetin rakentumista samalla integroiden tieteitä ja taiteita eli tietoa ja luovuutta. Työpajalla toteutettu kulttuurisesti kestävä kasvatus tuki monipuolisesti kulttuurista osaamista, kulttuuriperinnön arvostamista ja auttoi kulttuurisen pääoman rakentamisessa. Myötävaikutettiin osallistujia toimijuuden kautta hahmottamaan kulttuuria menneisyyden, nykyisyyden ja tulevaisuuden jatkumona.

5.4 Yhteisöllisyyden kokemuksia ja kohtaamisia

Työskentely käynnistyi muisteluilla ja valokuva-albumien selailulla. Kehotin osallistujia suullisen tiedon kautta ennen työpajan toteutumista tuomaan vanhoja valokuvia, mikäli niitä kotoa löytyi. Monet toivat valokuvia ja kokonaisia valokuva-albumeita. Eräs osallistuja oli ottanut kannettavan tietokoneen mukaansa, jonka kautta selasi vanhoja valokuvia muiden osallistujien kanssa.

KUVA 8. Työpajaosallistujat selaamassa vanhoja valokuvia Molkojärven kylästä ja sen asukkaista. Kuvat: Vincent Michaud, 2022.

Vanhojen valokuvien selaamisen myötä tilaan syntyi paljon keskustelua. Osallistuvan havainnoinnin ja kenttämuistiinpanojeni mukaan keskustelua syntyi sukulaissuhteista, kylän vanhimpien tilojen omistajista ja rakentajista, menneiden aikojen töistä muun muassa poronhoidosta ja metsätöistä, sekä erilaisista ihmiskohtaloista. Tilassa vallitsi innostunut, lämmin ja yhteisöllinen tunnelma. Valokuvien selaamiseen meni aikaa noin puolesta tunnista tuntiin, jonka jälkeen osallistujat aloittivat taiteellisen työskentelyn.

Annoin osallistujille reilusti aikaa ja tilaa keskustelulle ja ryhmäytymiselle. Koin, että vuorovaikutus osallistujien kesken oli ensiarvoisen tärkeää, ja voimisti yhteishenkeä ja tarinoiden jakamisen soljuvuutta. Pysin keskustelujen ajan pitäytymään tarkkailijan roolissa, täten loin vapaan ja vaivattoman ilmapiirin tilaan ja kykenin havainnoimaan tilannetta paremmin. Keskusteluista kävi ilmi, että suurin osa työpajaosallistujista tunsivat toisensa eriävissä määrin entuudestaan. Tämän selittää se, että Molkojärven kylä on pieni ja paikalliset tuntevat toisensa hyvin, lisäksi suurin osa kyläläisistä on sukua toisilleen. Kohtaamisista ilmeni, että kaksi vanhempaa mieshenkilöä osallistui ensimmäistä kertaa kylässä järjestettävään yhteiseen tapahtumaan. Etenkin heiltä kuultiin uusia tarinoita, jotka eivät aiemmin olleet kantautuneet muiden kyläläisten korviin. Tästä voi olettaa, että työpajalle oli helppo tulla ja kynnys osallistua matala.

Tarinat ja tarinoiden jakaminen oli keskeinen osa työpajalla syntyneitä dialogeja ja vuorovaikutustilanteita. Tarina käsitteenä liittyy kertomuksiin, joita kohtaamme päivittäisessä elämässämme, ihmisten elämänkertoihin tai kansakuntien historiankirjoituksiin (Löytönen, 2011, s. 102). Hyvärisen (2006, s. 15) mukaan tarinat eivät käsittele ainoastaan elettyä elämää, vaan vaikuttavat myös tulevaan elämään; tarinoissa kerronta on palaamista menneisyyteen muistelemalla, jossa ennakoitaan tulevaisuuden odotuksia ja kerrotaan tapahtunutta nykyhetkessä. Työpajalla jaetut tarinat ovat siis tapa levittää tietoa kylän elämästä sen yhteisön jäsenille, sekä mahdollisesti ulkopuolisillekin. Tarinoiden kautta, joita työpajalla syntyneet keskustelut sekä taideteokset ammensivat, säilytetään tärkeää ja arvokasta tietoa. Tässä yhteydessä voidaan puhua kulttuurin elvyttämisestä.

Löytönen ja Sava (2011, s. 96) käsittelevät tarinoiden ja sosiaalisen konstruktionismin merkityksestä taiteessa. Löytösen mukaan käsityksemme todellisuudesta rakentuu aina ihmisten välisissä sosiaalisissa vuorovaikutussuhteissa, rakennamme merkityksiä asioista ja ilmiöistä vasta kun joku toinen liittyy mukaan ja antaa sanomillemme merkityksiä joko vahvistaen tai kyseenalaistaen. Hän esittää, kuinka ihmiset jaettujen todellisuuden kuvausten turvin ylläpitävät, rakentavat ja muuntavat ymmärrystään todellisuudesta sekä toimivat tämän mukaisesti.

Työpajan aikana tarinoiden jakaminen tarjosi osallistujille mahdollisuuksia rakentaa uudenlaista todellisuutta ja luoda merkityksiä kylän elämästä ja sen arkisista asioista. Tultiin

ehkä enemmän tietoisiksi erilaisista kulmista ja näkemyksistä yhdessä koetusta todellisuudesta. Keskusteluiden kautta jaettujen tarinoiden lisäksi taide toimi väylänä ymmärtää muiden kokemuksia suhteessa omiin. Eletyn elämän ja arkisten asioiden ympärille luodut visuaaliset teokset mahdollistivat omakohtaisten kokemusten laajentamisen ja rinnastamisen johonkin suurempaan kokonaisuuteen.

Tutkimuksen alkuvaiheessa hypoteesini yhteisöperustaisesta toiminnasta oli se, että se keskustelut ja vuorovaikutteisuus työskentelytilassa tulee vääjäämättä vaikuttamaan yksilötyöskentelyyn muun muassa taiteellisten valintojen kautta ja ideoiden syntyemisessä. Havaintokokemusteni perusteella hypoteesini toteutui. Alkukeskustelujen ja valokuvien selaamisen myötä moni koki saavansa ideoita tai oivalluksia teoksiinsa liittyen juuri näiden yhteisöperustaisten toimintojen inspiroimana. Keskustelut johdattelivat aiheiden äärelle, joihin itsenäinen ja muista erillinen työskentely ei välttämättä olisi tehnyt. Osallistujilla oli paljon yhteistä jaettavaa, kosketuspintaa hedelmällisille keskusteluilla löytyi runsaasti. Havaintokokemusten perusteella jokainen osallistuja tunsu tai ainakin tiesi toisensa jossain määrin ennestään. Tällä oli hyvin todennäköisesti vaikutusta siihen, miten vapautuneesti tilassa kyettiin keskustelemaan ja työskentelemään. Tuttavalliset kohtaamiset vähensivät jännittyneisyyttä ja varauksellisuutta. Yhteisöperustaisuus ja yhtenäinen ilmapiiri tilassa rohkaisi osallistujia kokeilemaan yhdessä, tukea löytyi tarvittaessa ja ideoiden jakamista myös. Myös osallistujien määrällä oli vaikutusta; osallistujia oli alle kaksikymmentä mikä oli lähellä työpajan enimmäismäärää. Oppimisympäristössä jokaisella oli riittävästi tilaa omalle työskentelylle, eikä työskentelyolosuhteet käyneet liian ahtaiksi tai tungetteleviksi.

Osallistujien kommentteja liittyen yhteisöperustaiseen toimintaan työpajalla:

Sain tukea hieman muilta. Ihan konkreettisesti värejä ojentelemalla ja jakamalla.

Yhteisöllisyys oli tekemisessä. Osallistujien kesken oli vuorovaikutusta koko ajan.

Yhteisöllisyys oli mielestäni läsnä koko ajan ja sain kommunikoidua muidenkin kanssa ja vinkkejä puolin ja toisin.

Vierustoverin työn seuraaminen (7-vuotias), arvosteleminen ja auttaminen.

Opin lähes kaiken toisilta ja sain kyllä hyvin apua ongelmatilanteissa. Kyllä ystävät tukivat kovasti.

Aiheet herätti keskustelua ja mielipiteitä positiivisesti.

Neuvoa oli helppo kysellä ja ohjeita sain.

Vuorovaikutus osallistujien kesken oli hyvä. Tilaisuudessa lämmin tuttavallinen ja toisia tukeva tunnelma.

5.5 Paikkasidonnaisen taiteen merkittävyys molkojärveläisille

Työpajan tadeperustainen toiminta perustui paikkasidonnaiseen taiteeseen työpajan aiheen kautta. Työpajalla jokaisen osallistujan oli tarkoitus luoda teos, joka jollain tapaa kuvastaa heidän kokemuksiaan ja näkemyksiään Molkojärven kylästä. Alkupuheenvuoron aikana kehotin jokaista pohtimaan mitkä asiat heillä tulee ensimmäisenä mieleen kylästä, sen ihmisistä ja elämästä. Kannustin jokaista syventymään omaan henkilökohtaiseen kokemusmaailmaansa, ja löytämään merkittävimmät ja arvokkaimmat muistot taiteellisen työskentelyn tueksi. Luovuutta ja mielikuvitusta käyttäen jokaisen tuli akryylimaaleja ja eri paikkaperustaisia materiaaleja hyödyntäen luoda omakohtainen teos. Kerroin heti työpajan alussa, että osallistujien teoksista rakennettaisiin lopulta teoskokonaisuus.

Paikkasidonnainen taide työpajalla perustui aiheen lisäksi myös materiaaleihin. Koin työpajaa suunnitellessa tärkeäksi, että työskentelyssä hyödynnetään Molkojärven luontoperäisiä materiaaleja. Huhmarniemen, Jokelan ja Hiltusen (2021, s. 4–5) mukaan luonnon elementtien ja materiaalien hyödyntäminen voi siirtyä kumppanuuteen tai luonnon täydentämiseen taiteellisen toiminnan ja taideteosten avulla. Heidän mukaansa esimerkiksi puunrunkoja, kantoja ja oksia voidaan käyttää havainnoimalla luonnon elementtejä (vesi, tuuli ja tuli) sekä tuomalla luonnon prosesseja kosketeltavaksi ja näkyväksi taiteellisen ja pedagogisen lähestymistavan avulla. He esittävät, että tämänkaltainen toiminta edistää ihmisen ja luonnon tasa-arvoa; luonto on rikas oppimisympäristö, joka pitää sisällään

taiteellisiin käytäntöihin soveltuvia materiaaleja, jolloin taiteen sisältöalueet voidaan toteuttaa opetus suunnitelman tavoitteiden mukaisesti. Huhmarniemen, Jokelan ja Hiltusen mukaan tämänkaltaisessa toiminnassa korostuu taidot, taiteen toimivuus, materialismi ja aistilliset kokemukset, eli taide toimii niin sanotusti toisena tiedon ja olemassaolon menetelmänä, jossa tahdonvoima ja hiljainen tieto ovat läsnä.

Vaikka tarjosin työpajalla valmiiksi Molkojärveltä keräämiäni luontoperäisiä materiaaleja, kehotin osallistujia myös itse menemään ulos, tutkiskelemaan ja etsimään materiaaleja, jotka jollain tavoin tulisivat osaksi heidän teoksiaan. Jokelan (2015, s. 47) mukaan taiteen parissa tapahtuva ruumiillinen työ voi muuttua eräänlaiseksi meditaatioksi, jossa kehon toiminnan kautta avautuu tilaa erilaisille aistimuksille ympäristön virraten tajuntaan. Jokelan mukaan tällainen toiminta synnyttää esteettistä kokemusta, vapauttaa luovaa potentiaalia sekä saa kehon ja mielen yhteyden palautumaan kokemusta rikastaen.

Työpajan paikkasidonnaisuus liittyi myös ekokulttuurikasvatukseen. Ekokulttuurikasvatusta korostaa syvälle menevien siirtymien olennaisuutta inhimillisiin arvoihin ja elämään, kestävä kehityksen kannalta. Empatian, yhteisöllisyyden, kohtuullisuuden ja luottamuksen merkitys vahvistuu. Tarkoittaen, että kestävyden tavoitteita saavutetaan kasvatustilanteiden kautta. (Salonen, 2019; Varri, 2018)

Työpajalla pyrin osoittamaan kuinka taiteen ja taideperustaisen toiminnan kautta voidaan vahvistaa kyläläisten suhdetta, arvostusta ja kunnioitusta ympäröivää luontoa kohtaan. Työpajalla ilmeni useaan otteeseen, kuinka vahva luontosuhde osallistujilla jo ennestään oli. Keskusteluiden myötä ilmeni, että kylässä on eletty aina luonnon ehdoilla ja luontoa on arvostettu. Paikalliset järvet Molkojärvi, Saarijärvi ja Koivujärvi ovat tarjonneet runsaasti kalaa kyläläisten ravinnoksi, metsistä on kerätty marjoja ja sieniä, metsästys on tuonut lihaa ruokapöytään, muun muassa ohran ja perunan viljely on ollut arkipäivää ja poronhoito myös.

Osallistujat tutustuivat materiaaleihin, ja kyselivät paljon käytännön neuvoja ja vinkkejä maalaamiseen ja sekatekniikkaan liittyen. Osa löysi teokselleen aiheen verrattain vaivattomasti ja ryhtyi luonnostelun jälkeen rohkeasti kokeilemaan erilaisia materiaaleja ja tekniikoita. Osa pohti aihetta pidempään, perehtyi esillä olevaan kirjallisuuteen ja otti aikansa ennen kuin aloitti varsinaisen työskentelyn. Enemmistö aloitti luonnostelun ja sommittelun jälkeen akryyliväreistä, jonka jälkeen ryhtyi kokeilemaan myös muita

materiaaleja. Moni käytti teoksissaan ainoastaan akryylivärejä ja maalasi. Autoin osallistujia erilaisten materiaalien kiinnittämisen kanssa kuumaliimapistooleja käyttäen, ohjeistin perspektiivin sommittelussa, opetin värioppia ja osoitin miten värejä sekoittamalla saa aikaan uusia värejä. Moni kaipasi apua maalaustekniikoiden ja siveltimien käytön kanssa. Työpajan aikana pääsin opettamaan hyvin laajalti kaikenlaista; maalaus- ja sekatekniikkamenetelmien perusasioista vähän edistyneempään. Oli miellyttävää havaita kuinka tarkkaavaisesti ja mielenkiinnolla osallistujat heittäytyivät taiteelliseen ja luovaan prosessiin.

Osallistujien pohdintaa taiteesta oppimisesta:

Opin pakopisteen käytön!

Luonnonmateriaalien käyttö teoksessa, värien sekoittelu ja käyttö.

Opin maalaamaan.

Akryylivärien käyttö!

Opin piirtämään.

Kyllä, opin paljon uutta ja olen ilmeisesti aivan kehityskelpoinen yksilö.

Luonnonmateriaali puupinta maalaus pohjana koettiin jokseenkin vaativana perinteisen ja sileän paperialusta sijaan. Vaikka hioin ja silotin mäntykiekot hiomakoneella, koki osa osallistujista silti puupinnan haastavaksi maalaus pohjana.

Osallistujien kommentteja taideperustaisen työskentelyn haasteista:

Materiaalina puupinta vaikeahko maalata.

Oli vähän haastavaa, kun en ole aikaisemmin maalannut akryyleillä ja varsinkin puuhun.

Kyselylomakkeiden perusteella suurin osa vastaajista koki oppineensa työpajan aikana jotain uutta taiteesta. Työpajan vetäjänä koin, että avoin asenne oli merkittävässä roolissa koko työpajan ajan. Osallistujista välittyi ennakkoluulottomuus ja halu antaa taiteelliselle työskentelylle mahdollisuus, vaikkakin edellisestä kerrasta taiteen parissa saattoi olla jopa vuosikymmeniä. Yksi osallistujista osallistui taidetyöpajalle ainoastaan sosiaalisen toiminnan kautta; hän aktiivisesti keskusteli ja selaili vanhoja valokuvia yhdessä muiden kanssa, osallistumatta taiteelliseen työskentelyyn lainkaan.

KUVA 9. Työpajalla työskentelyä. Kuvat: Vincent Michaud ja Riina Tervo, 2022.

Osallistujat ilmaisivat kyselylomakkeissa, mitä he taiteellisen työskentelyn kautta työpajalla oppivat. Useampi vastanneista mainitsi oppivansa avoimuutta luovaa tekemistä kohtaan, mikä oli asia mitä työpajan alun puheenvuoron ja opetustuokion aikana korostin paljon. Arkailematon ja ennakkoluuloton asenne olivat vahvasti läsnä osallistujien työskentelyssä, mikä näkyi lopullisissa teoksissa.

Työskentelyssä näyttäytyi uusmaterialismi tavoin, jona ruumiillisen suhteen merkitys heijastui materiaalien käyttöön. Huhmarniemen, Jokelan ja Hiltusen (2021, s. 5) mukaan uusmaterialismi tarkoittaa keskittymistä taiteen materialistisiin, esteettisiin ja aistillisiin

ulottuvuuksiin irrottautumalla liiallisesta formalismista, käsitteellisyydestä ja autonomiasta. Osa osallistujista käytti tarjolla olevia materiaaleja teoksissaan, osa lähti ulos keräämään materiaaleja itse ja työsti teostaan eteenpäin tällä tavoin. Taiteelliseen työskentelyyn liittyi täten aistillisia ja materialistisia ulottuvuuksia. Tiettyjä materiaaleja kohtaan oli ehkä aiempaa tuntumaa tai suhde, tai visio omasta teoksesta oli selkeä, minkä vuoksi niitä haluttiin hyödyntää. Esimerkiksi kivien oli oltava tietyn värisiä tai muotoisia. Materiaaleja kerättiin myös suunnittelemattomasti eli työskentely eteni materiaali edellä. Vaikka ilmapiiri erilaisten luonnonmateriaalien käytön suhteen oli pääosin hyvin avointa, moni käytti teoksissaan ainoastaan akryliväriä mäntykiekon lisäksi.

Osallistujien reflektointia luovasta työskentelystä ja omasta oppimisesta:

Taidetta on monenmoista.

Opin avoimuutta.

Tarjolla oli runsaasti taidealan kirjoja, joissa hyviä esimerkkejä. Ensimmäinen teokseni syntyi pitkällisen suunnittelun jälkeen puolessa tunnissa. Maalaaminen on hauskaa, kun et ajattele liikaa.

Opin luovuutta tarinan kautta.

Kaikki luova työ on jollain tapaa taidetta.

Opin ainakin sen, että taide ei ole totista ja ei saa arvostella omia töitään liikaa.

Opin erittäin paljon. En aikaisemmin ajatellut taiteesta niin laveasti ja monipuolisesti.

Osallistujat oppivat jotain itsestään ja taiteellisesta työskentelystä. Pohdittiin muun muassa sitä, kuinka omaa tekemistä ei tulisi kritisoida liikaa vaan päinvastoin heittäytyä, kokeilla ja yrittää. Keskusteluissa pohdittiin, kuinka ainoastaan täten voi syntyä jotain odottamatonta ja oivaltavaa.

Osallistujien kommentteja taiteen tekemisestä:

Maalaaminen myös hyvä taiteenmuoto terapia näkökulmasta.

Opin, että ei saa olla itelle liian ankara ja suhtautua taiteeseen ”löysin rantein”.

Käsi ei tärissyt ja uskalsin maalata.

Pohdintaa luontoon ja ympäristöön.

Uskalsin! Rohkaistuin maalaamaan turhia miettimättä ja mielestäni lopputuloskin oli kelvollinen.

Antoisaa, terapeutista, sosiaalista, mukavaa heittäytymistä, hieman haastavaa — pieni haastavuus on kuitenkin hyvästä.

KUVA 10. Työpajalla työskentelyä ja valmiita teoksia. Kuvat: Vincent Michaud, 2022.

Osallistujien teoksissa toistuivat vahvasti luonto ja merkitykselliset paikat Molkojärvellä, jotka pitivät sisällään erilaisia muistoja ja takaumia. Paikallinen ekokulttuuri oli vallitseva teema lähes kaikissa teoksissa. Teokset ilmensivät voimakasta vuorovaikutusta ihmisen ja luonnon välillä; kylän perinteet olivat vahvasti sidoksissa luontoon ja elämään luonnon varassa. Jaoin työpajalla jokaiselle osallistujalle pienen kartonkilapun, johon he saivat halutessaan tekijän lisäksi kirjoittaa teokselleen nimen, runon tai siihen liittyvän tarinan. Teostiedot täydensivät visuaalisia teoksia monipuolisesti. Asetin osallistujien luvalla nämä teostiedot esille työpajan teoksista järjestetyssä näyttelyssä.

Esimerkkejä teostiedoista:

Lato, Mäellä vanha lato, jossa oli vanhat kärryt ja muuta tavaraa. Oli kiva leikkipaikka.

Erämökki, Naskamanjärven rannalla 4 km kylältä, mieluinen paikka marjastaa, sienestää, kalastaa ja metsästä.

Ne vaihtuvat, onneksi, onneksi niitä on useita, tukos jos ei, muutos puhdistaa, lehdet, taivas, mee, elävät kierrossa, pysymme valppaina, lähelläsi on hyvä olla (jostakin se Mummon lappapuurokin siihen ilmaantu).

Kasvavat viljaa he, joita kiitämme, jatkukoon rauha.

Mansikkapaikka, Tuimalassa Molkojärven rannalla. Taukopaikkana kota.

Teos on kukkateline. Haluan vaalia vanhoja heinäseipäitä, ja tässä yritin taiteilla vanhoista heinäseipäistä kukkatelineen.

Myllyjoen legendaarinen tammukka.

Järvi, Rantakivillä seikkailua. Lapsena uitiin paljon, kun ympäristössä on kolme ihanaa järveä. Yhä edelleen sama käytäntö jatkuu.

Myrsky tulossa. Myllyjoki varressa.

Kultainen kotikylä, korpien keskellä.

Kyselylomakkeiden perusteella moni osallistuja koki oivaltavansa jotain uutta taiteen lisäksi myös Molkojärven kylän ihmisistä, elämästä ja ympäristöstä. Keskustelujen myötä he jakoivat tarinoita ja muistitietoa kylän elämästä sekä historiasta. Jokaisella oli omakohtaisia kokemuksia ja näkemyksiä menneestä elämästä, erilaiset tarinat täydensivät toisiaan ja muodostivat mielenkiintoisia kokonaisuuksia. Toki osa vastasi kyselylomakkeissa, että ei oppinut kylästä mitään uutta, ja keskustelut ainoastaan vahvistivat jo ennalta omaksuttua ja opittua tietoa kylästä, sen ihmistä ja historiasta.

Osallistujien kommentteja Molkojärven kylästä osana työpajatoimintaa:

Vastaan tuli uusia tarinoita, kaikenlainen maalaiskylän tekemiset ja arjen elämä.

Opin kylän historiasta ehkä vähän enemmän vanhojen valokuvien kautta.

Pieni pitäjä, suvut sekoittuneet, melkein kaikki asukkaat jotakin kautta sukua toisilleen.

Vanhoista ajoista valokuvien kautta ihmiset kertoivat monia tarinoita entisistä ajoista ja tavoista.

Historia mielenkiintoista asuinalueella.

Kyllä tuli monenlaista näkökulmaa entisistä ajoista.

Opin paljon. Tarjolla oli paljon vanhaa materiaalia, valokuvia, kirjoja ja niin edelleen. Paikalla eri ikäisiä ihmisiä. Mielenkiintoista keskustelua virisi ja ehkä johtaa uusiin keskusteluihin ja tapaamisiin.

En oppinut uutta.

Huhmarniemen ja Jokelan (2020, s. 2) mukaan tilanteissa, joissa käsitellään haastavia sosiaalisia, kulttuurisia ja ympäristökysymyksiä, taiteen vahvuus ilmaisuvälineenä nähdään erilaisten teemojen kommunikoijana ja visualisoijana sekä interventioiden voimaannuttajana yhteisöissä, mikä johtaa arvojen muutoksiin. Kun työpajaosallistujat jakoivat keskusteluissa ja taiteessaan omakohtaisia kokemuksiaan ja tarinoitaan kylän elämästä, avarsi tämä vääjäämättä muiden käsityksiä kylän elämästä. Mitä enemmän ymmärrämme muista, toisenlaisesta elämästä ja kokemuksista, sitä paremmin ymmärrämme itseämme ja ympäristöä, jossa elämme. Tällä tavoin tulemme tietoisemmiksi itsestämme ja arvomaailmastamme, rinnastamalla omia kokemuksiamme muiden kokemuksiin.

Löytösen (2011, s. 104) mukaan taide voi olla mahdollisuus yksilöllisen elämäkerran ja kulttuuristen kertomusten hahmottamisessa, eli mistä ollaan tulossa ja minne ollaan menossa. Hän esittää, että taidepedagogiikka voi tapahtumisen tilana tarjota moninaisia tapoja lähestyä elämän kerrontaa esimerkiksi oman kuvanteon kautta, muistoja säilyneiden valokuvien avulla tai tunnistamalla kehollisia muistoja ja tuntemuksia. Hänen mukaansa oma tai yhteinen kerronta avaa erilaisia näköaloja koettuun ja elettyyn, myös vaihtoehtoihin kertomuksiin, siitä huolimatta, että omaelämäkerrallisen kertomuksen muuttaminen voi toisinaan olla haastavaa.

Koska identiteetti on vahva osa taitelijan ilmaisua, näyttäytyi se myös työpajan työskentelyssä ja syntyneissä paikkasidonnaisen taiteen teoksissa. Savan (2011, s. 107) mukaan kysymykset identiteetistä ja oman elämän kerronnasta motivoivat monin tavoin taiteilijan työskentelyä. Hänen mukaansa taiteilijan oma persoonallisuus on aina osittain, joskus kokonaan, hänen työväliseensä, tietenkin vain osa eri alueiden taiteesta on tietoisesti itsen tai oman identiteetin kanssa työskentelyä.

Työpajalla he, jotka identifioivat itseensä edelleen vahvasti molkojärveläisiksi, ja asuivat kylässä edelleen, toivat tämän keskusteluissa toistuvasti esille. Aineiston perusteella tähän identiteettiin vaikutti kylän ekokulttuuri; vahvasti luonnon kanssa vuorovaikutukseen perustuva elämä. Keskusteltiin luonnosta ja mitä se heille arkipäiväisessä elämässä tarjosi. Keskusteltiin myös, miten luontosuhde ja elämä luonnon kanssa on vuosien saatossa muuttunut. Osallistujien joukossa oli poromiehiä, jotka toivat omia kokemuksiaan esille myös jossain määrin. Taide oli heille hyvin vieras käsite, yksi ei osallistunut taiteellisen työskentelyyn ollenkaan, mutta sitä vastoin oli hyvin kiinnostunut keskustelemaan ja osallistumaan muuten. Hänen muistitietonsa kylän historiasta oli ehkä monipuolisin kaikista.

Osallistujista moni ei asunut Molkojärven kylässä. He olivat joko entisiä kyläläisiä, syntyperältään molkojärveläisiä tai paikallisten sukulaisia. Heidän työskentelyssään identiteetti saattoi näyttäytyä eri tavoin kuin paikallisten. Kylään ei välttämättä ollut yhtä vahvaa sidettä, ja paikallinen identiteetti Molkojärveen liittyen perustui enemmän lapsuusajan kokemuksiin ja muistoihin. Tämä ilmeni teoksissa; teosten aiheet liittyivät vahvasti varhaisiin lapsuusajan kokemuksiin ja muistoihin kylästä.

Työpajalla kulttuuriperintöopetuksen kannalta oman identiteetin tarkastelu taiteen tekemisen äärellä oli hyvin olennaista. Itsekäsityksen ja identiteetin rakentaminen sekä tiedostaminen liittyy vahvasti oman kulttuuriperinnön tunnistamiseen. Ihmiset kehittyvät oppimalla sisäistämään tapoja omasta kulttuuriperinnöstä. Hallin (1989, s. 70) mukaan identiteetti rakentuu jatkuvan prosessin kautta, jatkuvana tuottamisena. Tarkoittaen, että identiteetti liittyy sekä tulevaisuuteen että menneisyyteen ja nykyisyyteen. Se ei ilmene valmiina ilman kulttuurin, paikan, ajan ja historian vaikutusta. Identiteetit muodostuvat aina jostakin, niillä on oma historiansa ja täten ne ovat jatkuvassa muutoksen prosessissa.

Painottaessani työpajan opetuksessa identiteetin merkitystä taiteellisessa työskentelyssä, koin, että ainoastaan näin osallistujat kykenevät tunnistamaan heille arvokasta kulttuuriperintöä. Stenrosin (1994, s. 30–31) mukaan paikka on identiteettimme ja paikat ovat henkilökohtaisen historiamme fyysinen ilmenemä. Tämän myötä muistiimme taltioituneet paikat muodostavat koetun tilallisen jatkumon eli menneet, nykyiset ja tulevat paikat.

Työpajan sijainti ja oppimisympäristö tuki identiteetin paikkaperustaisuutta. Kollektiivinen tila vahvisti yhteisöllistä identiteettiä työpajan aikana. Tila sijaitsi kylän keskellä, paikassa, johon jokaisella osallistujalla oli omanlaisensa perimmäinen yhteys, osa minuutta suhteessa kylän elämään. Osallistujat saivat halutessaan siirtyä ulkotiloihin ja ammentaa inspiraatiota tällä tavoin. Harva kuitenkin teki näin. Selkeästi suurin osa mielsi sisätiloissa työskentelyn miellyttävämmäksi.

Työpajaosallistujien kokemukset perustuivat keskustelujen ja pohdintojen lisäksi ympäristön havainnointiin. Stenrosin (1994, s. 30–31) mukaan havainnot tarjoavat ihmiselle tietoa maailmasta ja hänestä itsestään, havainnointi on paikan kokemisen ja identiteetin perusta, jota muisti ylläpitää. Lynch (1981, s. 131–150) on esittänyt, että ympäristön havainnointi ei ole passiivista vastaanottamista vaan luova tapahtuma tarkoittaen, että ympäristön kokeminen on vuorovaikutuksellinen prosessi, johon vaikuttaa ympäristön fyysiset ominaisuudet ja havaitsijan aiemmat tila- ja ympäristörepresentaatiot. Tarjosin työpajalla puitteet, joiden myötä osallistujat saivat halutessaan tutkia ympäristöä ja etsiä sieltä fyysisten ominaisuuksien lisäksi jotain itsestään. Olennaista oli pohtia mitä mielleyhtymiä, muistoja ja perinteitä tietyt paikat heissä herätti samalla tutkien havaitsijan itsekäsitystä suhteessa ympäristöön.

Pyrin työpajalla korostamaan sitä, kuinka taide voi toimia välineenä oman identiteetin ja itsekäsityksen muodostamisessa ja vahvistamisessa. Tavoite oli, että toiminnallisen luovan työskentelyn kautta jokainen pystyi tutkiskelemaan omaa identiteettiään ja tuottamaan teoksissaan näkyväksi jotain minuuteen liittyvää. Korostin opetuksessa, kuinka osallistujat voivat esittää teostensa kautta erilaisia identiteettejä ja tällä tavoin lisätä ymmärrystä itsestään ja kyläyhteisöstä, johon kuuluu. Tärkeää oli tarjota kannustava, turvallinen ja salliva ympäristö, jossa jokainen sai vapaasti ja rohkeasti tuoda näitä asioita teoksissaan esille. Keskusteluissa ilmeni, että osallistujat jakoivat paljon yhteisiä mielenkiinnon kohteita. Havaintokokemukseni perusteella tämä lisäsi turvallisuuden tunnetta ja ilmapiiri ole salliva esteettömälle vuorovaikutukselle. Keskustelua syntyi käsityöharrastuksista, luontokokemuksista ja menneestä elämästä.

Työpajan lopuksi jokaisen teos ripustettiin työpajan ympäristöön, Haapalan pihan pihlajapuun oksille. Koin tärkeäksi, että työpajalla syntyneistä teoksista muodostettiin yhtenäinen kokonaisuus, jotta jokainen pääsi tarkastelemaan toistensa teoksia. Tämä rinnasti konkreettisesti paikkasidonaiset taideteokset siihen ympäristöön mihin ne kuuluivat samalla tuoden näkyvämmäksi jokaisen taiteellisen panoksen. Jokelan (2015, s. 47) mukaan ympäristöön sijoitettuihin teoksiin liittyy eettiset, esteettiset ja taloudelliset käsitykset sekä arvot ja odotukset. Ympäristöä, tässä tapauksessa luontoa ei nähdä ainoastaan erämaana vaan se toimii osana pohjoista identiteettiä. Taide ympäristöön liitettynä tarjosi kulttuuriperinnön rekonstruoinnin ja visualisoinnin edesauttaen kulttuurista kestävyttä.

5.6 Osallistujien palaute työpajasta

Halusin kyselylomakkeiden kautta selvittää, millaiseksi osallistujat kokivat pilottityöpajan onnistumisen. Tämän kautta tiedostan paremmin mikä työpajalla toimi ja mikä ei, mikä on tärkeää mahdollisen jatkokehittämisen ja työpajan laajentamisen kannalta. Pyysin osallistujia arvioimaan asteikolta yhdestä viiteen, miten työpaja käytännön järjestelyiden puitteissa onnistui, millaiseksi he kokivat opetuksen laadun sekä opetussisällöt ja miten he arvioisivat kokemuksen yleisesti.

Arvoasteikossa yksi osoitti pettymystä ja viisi osoitti erinomaisuutta. Vastausten keskiarvon perusteella työpajan käytännön järjestelyt, eli muun muassa ajankohta, työskentelytilat ja

taideperustaisessa toiminnassa käytetyt materiaalit, saivat arvosanaksi 4,9. Opetuksen laatu ja opetussisällöt saivat arvosanaksi 4,9. Kokemus yleisesti sai arvosanan 5. Palautteen perusteella kokemukset olivat täten hyvin positiivisia, ja työpaja koettiin kauttaaltaan onnistuneeksi ja mieleiseksi kokonaisuudeksi. Vastaavanlaista toimintaa kaivattiin myös tulevaisuudessa.

KUVA 11. Pilottityöpajalla syntyneet teokset Haapalan pihan pihlajapuun oksilla ja yhteiskuva työpajan osallistujista. Kuvat: Riina Tervo & Vincent Michaud, 2022.

5.7 Molkojärven hiomaton pihlaja -näyttely

Jokelan ja Huhmarniemen (2020, s. 53) mukaan taideperustaisen toimintatutkimuksen tuloksena syntynyt produktio, tässä tapauksessa työpajaosallistujien taideteokset, voidaan esitellä uudelleen taidenäyttelyinä. Siispä kokosin pilottityöpajalla syntyneet teokset yhteen ja järjestin teoksista näyttelyn Lapin yliopiston galleria Kiloon ajankohtana 11.-26.1.2023.

Galleria Kilo

Riina Tervo:
Molkojärven hiomaton pihlaja
11.-26.1.2023
Avajaiset tiistaina 10.1.2023 klo 18-19.30
F-talo, 1. krs, Lapin yliopisto, Yliopistonkatu 8, Rovaniemi
Avoinna: ma-pe klo 8-20, la-su ja arkipyhinä suljettu.

Työpajaosallistujien teoskokonaisuus, oikea alalaita: Sirkka, *Tuimaan mansikkakoto*, 2022; vasen ylälaita: Seppo, *Horisontti*, 2022, sekatekniikka puupohjalle, noin 20 cm x 20 cm. Kuva: Riina Tervo

Autioituvat kylät, tyhjenevät maalaistalot, hälvenevät muistot ja katoavat perinteet. Kylien elämä muuttotappioseuduilla näivetty väestön muuttaessa ja ikääntyessä. Nuoremmat sukupolvet ovat muuttaneet houkuttelevampien mahdollisuuksien perässä vilkkaampiin asutuskeskuksiin. Ennen elinvoimaiset kylät tulevat tiensä päähän ja samalla kylien arvokas kulttuuriperintö ja -historia ovat vaarassa hävitä.

– Olen halunnut puuttua tähän ilmiöön, koska näen, että taide voi olla väline, jonka avulla voimme myötävaikuttaa autioituvien kylien elävöittämiseen, kulttuuriperinnön vahvistamiseen ja kyläisten yhteisöllistämiseen, Riina Tervo kertoo.

– Sekä taidekasvattajana että taiteilijana koen kutsumusta tuoda esille ilmiöitä ja elämää, joiden olemassaolo on jollain tavoin uhattuna tai vaarassa hävitä. Haluan saattaa näkyväksi jotain näkymätöntä, tuoda ilmi moninaisia tulkinnan mahdollisuuksia menneisyydestä ja nykyisyydestä, sekä esittää taiteen keinoin ihmismielen rajattomuutta.

Galleria Kilossa avautuva näyttely liittyy myös Tervon pro gradu -tutkielmaan. Tutkielma on taideperustainen toimintatutkimus, jossa hän tutkii, kuinka paikkasidonnaisen taiteeseen perustuva työpaja voi toimia paikallisen kulttuuriperinnön ja identiteetin vahvistajana.

– Järjestin pilottityöpajan 27. elokuuta 2022 Molkojärvellä, joka sijaitsee Kittilän kunnan eteläisessä osassa Sodankylän ja Rovaniemen rajalla. Kylässä on asukkaita enää vain kuutisenkymmentä, ja kylä on muuttotappioseutua. Työpajan työskentely-ympäristönä toimi kylän keskeisellä paikalla sijaitseva Haapalan tila sisätiloineen ja pihapiireineen, Tervo kuvailee.

Työpajaosallistajat pohtivat taiteellisen työskentelyn kautta mikä kylän ympäristössä ja yhteisössä on heille merkityksellistä, ja millaista kulttuuriperintöä kylä kantaa sisällään. Osallistajat työskentelivät akryyiliväreillä ja luonnonmateriaaleilla mäntykiekkopohjille. Kaikki työpajassa hyödynnetyt luonnonmateriaalit oli kerätty Molkojärven metsistä.

Työpaja oli menestys; runsas osallistujamäärä, keskustelua ja puheensorinaa syntyi paljon kylän historiasta ja ihmisistä, ja kaiken keskiössä ollut taiteen tekeminen ihastutti. Työpajalla syntyneistä teoksista rakennettiin lopulta teoskokonaisuus Haapalan pihan pihlajapuun oksille.

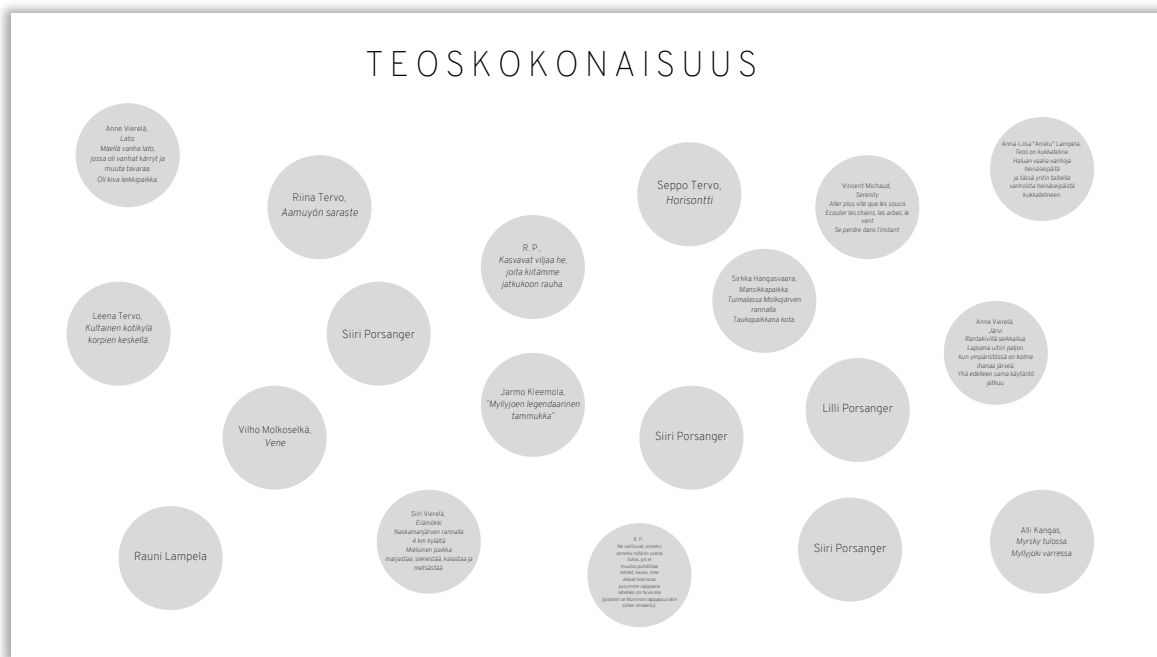
– Olen toisintanut tämän pihlajapuun ja tuonut teoskokonaisuuden tähän näyttelytilaan. Teoskokonaisuuden lisäksi näyttely sisältää valokuvia työpajalta.

Lisätietoja:
Riina Tervo, riinterv[at]ulapland.fi
www.riinatervo.com
Instagram: @riinterv

KUVA 12. Näyttelyn lehdistötiedote Lapin yliopiston verkkosivuilla.

Työpajalla jokaisen osallistujan teos ripustettiin Haapalan pihalla sijaitsevan pihlajapuun oksille, näin kyläläiset pääsivät ihastelemaan yhdessä luomuksiaan ja yhteisöllinen tekeminen huipentui yhtenäiseen ja vaikuttavaan teoskokonaisuuteen. Rakensin galleria Kiloon kuvaannollisen version tästä pihlajapuusta teoksineen.

Hyödynsin teoskokonaisuuden rakentamisessa erilaisia materiaaleja; mäntypuuta, savea, juuttinarua ja käytettyjen vaatteiden tekstiilimateriaaleja. Rakensin näistä pihlajapuun, johon ripustin työpajaosallistujien teokset rinnakkain. Kokosin jokaisen teoksen teostiedot graafiseen muotoon, jonka sijoitin galleriatilassa pöytätasolle; teostiedot sisälsivät tekijän ja teoksen nimen. Sain osallistujilta luvan teostietojen julkaisemiseen. Teoskokonaisuuden lisäksi näyttely sisälsi kuvia työpajalta. Kuvat ripustin kehyksiin, jotka hankin Suomen Punaisen Ristin Kontin myymälästä Rovaniemeltä. Halusin näyttelyn materiaaleja valikoidessani hyödyntää käytettyä ja kierrätettyä, en ostaa materiaaleja uutena.

KUVA 13. Näyttelyn teoskokonaisuuden teostiedot graafisessa muodossa. Kuva: Riina Tervo, 2023.

Näyttelyn myötä pro gradu -tutkielman aihe sai enemmän näkyvyyttä, taide ilmensi tutkimuksen tuloksia ja työpajaosallistujien teokset pääsivät esille arvokkaasti. En voi painottaa liiaksi kuinka merkitykselliseksi ja tärkeäksi työpajan järjestäjänä koin sen, että teokset pääsivät esille julkiseen tilaan, ja täten aihe näyttelyn vierailijoiden tietoisuuteen. Lisäksi tulevana taidekasvattajana opin vastaavanlaisten näyttelyiden suunnittelusta ja järjestämisestä kokonaisvaltaisesti.

KUVA 14. Pilottityöpajan taidenäyttely Molkojärven hiomaton pihlaja Lapin yliopiston Galleria Kilossa tammikuussa 2023. Kuvat: Riina Tervo, 2023.

Koin taidenäyttelyn suunnittelun, järjestämisen ja rakentamisen hyvin antoisana ja mieleenpainuvana kokemuksena. Näyttely oli miellyttävä ja onnistunut jatkumo kaikelle sille työlle, minkä minä työpajan järjestäjänä sekä työpajaosallistujat itse taiteen tekijöinä olivat elokuisen lauantaian aikana saaneet aikaan. Halusin panostaa visuaalisesti näyttävään, esteettiseen esillepanoon ja osoittaa arvostusta työpajalla syntyneitä teoksia kohtaan investoimalla aikaani, ajatustyötäni sekä jossain määrin taloudellisia resurssejani näyttelyn pystyttämiseen.

Pyörittelin erilaisia ideoita, miten halusin teokset näyttelytilaan ripustaa ja asettaa. Ajatus pihlajapuun toisintamisesta näyttelytilaan syntyi kuitenkin verrattain luontevasti; koin jo varhaisessa vaiheessa, että pihlajapuu, jolle teokset ripustettiin työpajan aikana, olisi keskeinen elementti näyttelyssä. Pihlajapuu on pohjoisen ympäristön olosuhteissa upeimmillaan juuri elokuun aikaan, kun kesä on lopullaan ja syksy antaa merkkejä saapumisestaan. Pihlajapuun marjat olivat työpajan aikaan sinooperinpunaisia, ja näyttivät esteettisen vaikuttavilta värikkäiden, näyttävien ja sielukkaiden teosten rinnalla.

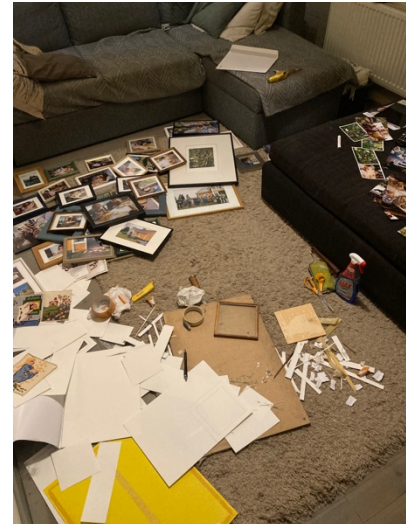
Pihlajapuulla osana työpajaa ja näyttelyä oli myös symbolinen arvo. Sama symbolinen arvo liittyi myös puukiekkoihin, joita työpajalla käytettiin maalaus- ja sekatekniikkapohjina. Puun symboliikka on moniulotteista ja monitulkintaista. Juhani Pallasmaan (1987) mukaan puulla voi olla useita eri merkityksiä symboliikan kautta. Hän esittää, että puun symboliikassa voidaan puhua elämän puusta, kosmisesta puusta, tiedon puusta, hedelmällisyyden puusta, historian puusta, sielun puusta ja uhripuusta. (Pallasmaa, 1987, s. 23) Itse näin, että puu osana työpajaa ja näyttelyä sisälsi useita eri merkityksiä ja nyansseja. Puu edusti elämää, tietoa, historiaa ja sielua. Työpajalla syntyneet teokset puun oksilla muodostivat moniulotteisen ja kirjavan kokonaisuuden, joka piti sisällään vahvaa ja voimaannuttavaa symboliikkaa. Teoskokonaisuus edusti kylän yhteisön mennyttä ja nykyistä elämää, se valisti ja kertoi kylän ihmisistä, perinteistä ja ympäristöstä, säilytti jotain arvokasta, sekä ilmensi kyläläisten sielukkuutta.

Kun ajatustyö ja näyttelyn suunnitelma olivat selvillä, alkoi käytännön järjestelyt. Kiertelin Rovaniemellä paikallisia kirpputoreja ja etsiä erilaisia materiaaleja, joita pystyin näyttelyssäni hyödyntää. En kyennyt toisintamaan pihlajapuuta luonnonmateriaaleja käyttäen, koska näyttelyn ajankohta sijoittui keskitalven aikaan tammikuulle. Löysin kirpputoreilta vihreitä vaatteita, juuttinarua ja erilaisia valokuvakehyksiä. Päätin hankkia myös itsekovettuvaa savea, josta sain pyöriteltyä pihlajapuulle marjat. Savimarjat maalasin lopulta akryyliväreillä kirkkaan sinooperinpuneisiksi. Vihreistä vaatteista leikkasin pihlajapuulle lehtiä, jotka kiinnitin pihlajapuun oksille, joiden virkaa toimitti juuttinaru. Valokuvakehyksiä käytin työpajalla otettujen kuvien esillepanossa. Jokainen kehys oli erilainen ja persoonallinen, kannatteli omanlaistaan tarinaa. Koin, että ne sopivat hyvin näyttelyn henkeen ja visuaaliseen ilmeeseen. Materiaalit olivat kaikki kestäviä, suurin osa kierrätettyä ja suhteellisen edullisia.

KUVA 15. Näyttelyyn valmistautumista. Kuvat: Riina Tervo, 2023.

Pihlajamarjojen pyörittely savesta, niiden maalaaminen, kierrätettyjen vaatteiden leikkaaminen puunlehdiksi ja juuttinarun käsitteleminen olivat kaikki hyvin rauhoittavaa, jopa meditatiivista toimintaa. Työskentely oli hyvin iteratiivista, toistuvaa. Työstin satoja ja satoja savipalluroita sekä tekstiilikuvioita. Vaikka aikaa tälle kului tunteja, en missään vaiheessa kokenut turhautumisen tai kyllästymisen tunteita. Olen aina jossain muodossa ollut viehättynyt itseään toistavasta toiminnasta, on kyse sitten kutomisesta, virkkaamisesta tai lenkkipolun kuluttamisesta. Näen, että toistuva toiminta antaa tilaa ajatusvirroille ja luovuudelle. Kykenin täten työskentelyn lomassa suunnittelemaan ja pohtimaan miten näyttelyn haluan konkreettisesti rakentaa. Ajatusvirrat pyörivät myös vääjäämättä muidenkin asioiden ympärillä. Kaiken kaikkiaan kokemus näyttelyn suunnittelusta ja rakentamisesta oli kuitenkin mieluista, valaisevaa ja opettavainen.

KUVA 16. Näyttelyntilan pystyttämistä ja näyttelyyn valmistautumista. Kuvat: Riina Tervo, 2023.

Kerroin osallistujille heti pilottityöpajan alussa, kuinka aikomukseni on koota taidenäyttely työpajalla syntyneistä teoksista. Sain tästä positiivista palautetta ja kiitosta. Koin, että osallistujat olivat otettuja siitä, kuinka heidän taiteellista panostaan kunnioitetaan näyttelyn kautta. Osallistujat kokivat itsensä arvostetuiksi ja oman taiteellisen työskentelynsä merkitykselliseksi. Näyttelyn myötä osallistujat pääsivät näkemään teoksensa taidegallerian seinällä, ja samalla ymmärsivät kokonaisvaltaisemmin mistä työpajassa oli kyse, ja minkä vuoksi se järjestettiin. Kaikki osallistujat eivät kuitenkaan päässeet Rovaniemelle katsomaan näyttelyä. Koen, että vastaavanlaisten työpajojen loppunäyttely olisi ihanteellisempaa järjestää lähempänä järjestetyn työpajan sijaintia, vähintään saman kunnan tiloissa, joissa on mahdollisuudet näyttelyn pystyttämiseen. Toki monet työpajaosallistujista asuivat Rovaniemellä, tästä huolimatta kaikki eivät päässeet käymään näyttelyssä. Kaiken kaikkiaan näyttelykokemus kuitenkin vahvisti osaltaan sitä, kuinka tärkeä osa taiteellinen produktio osana taideperustaista toimintatutkimusta on.

6 TOIMINNAN JATKOKEHITTÄMINEN

6.1 Työpajatoiminnan laajentaminen

Vastaavanlaisen taideperustaisen työpajatoiminnan laajentamisella on runsaasti potentiaalia. Syrjäkylät autioituvat ja näissä kylissä asuvat ihmiset kaipaavat virkistystä ja vireää toimintaa arkeensa. Tämä toiminta ei ainoastaan elävöitä kyläläisten elämää vaan samalla elvyttää arvokasta kulttuuria. Tutkimukseni työpaja oli menestys ja palaute positiivista ja rakentavaa. Työpajaosallistujat kyselivät jo mahdollista jatkoa toiminnalle sekä työpajalla että kyselylomakkeiden vapaassa kommenttiosuudessa.

Osallistujien palautetta pilottityöpajasta:

Hyvä konsepti! Muihinkin kunnan kyliin järjestämään samankaltaista toimintaa!

Mukava kokemus. Tällaista saisi olla toistenkin.

Yllättävän hyvää. Jatkossa samanlaista lisää.

Lisää vaan tällaisia työpajatapahtumia.

Toivottavasti tämä tilaisuus saa aikaan vastaavanlaisia tapaamisia.

Näen, että toiminnalle voisi tulevaisuudessa olla kysyntää myös muualla. Voisin mahdollisesti hyödyntää samaa mallia myös muissa yhteyksissä. Jossain määrin konkreettista jatkotoimintaa pääsen harjoittamaan 2023 syksyn ja talven aikana. Opetan taidekasvatuksen kursseja kansalaisopisto Revontuli-Opistolla, joka toimii Kittilän, Enontekiön ja Sodankylän kunnissa. Kurssit, joita opetan sijoittuvat Rauhalan, Molkojärven ja Kaukosen kyliin. Opetan kursseilla öljyvärimaalausta, ja pyrin opetuksessani korostamaan paikkaperustaisuutta luovassa ja taiteellisessa työskentelyssä. Revontuli-opiston lisäksi toimin kuvataideopettajana Kattila ry:ssä. Kattila ry on yhdistys, monitaiteinen kiertävä lastenkulttuurikeskus, joka kehittää erityisesti lasten- ja nuortenkulttuuria. Yhdistyksen ydinosamista on eri taiteenalojen taidekasvatus, kulttuuriperintökasvatus, tapahtumien

järjestäminen ja koulutukset pitkien välimatkojen Lapissa. (Kattila ry, 2023) Aion näissä opetuksissani hyödyntää tämän tutkimuksen oivalluksia ja kokemuksia, ja osoittaa, kuinka monipuolisesti taiteessa voidaan hyödyntää paikallista kulttuuria, perinteitä ja paikkaperustaisuutta.

KAAVIO 3. Malli taidetyöpajatoiminnan vaiheista. Kaavio: Riina Tervo.

Osallistuin keväällä 2022 Lapin yliopistossa yritystoiminnan perustamisen kurssille, jossa jokaisen opiskelijan tuli laatia liiketoimintasuunnitelma ja harjoitella kuvitellussa rahoitusneuvottelussa. Olin jo tuolloin suunnitellut työpajatoimintaa ja ammensin kurssilla näitä ajatuksia ja ideoita. Tein kuvitteelliselle yritykselleni liiketoimintasuunnitelman SWOT-analyyseineen, taloudellisine laskelmineen ja liikeideoineen. Tästä sain paljon tarpeellisia valmiuksia ja osaamista. Voisin jatkossa hyödyntää kaikkea tätä, mikäli olisin

kiinnostunut oman yritystoiminnan perustamisesta, erilaisiin kehittämishankkeisiin osallistumisesta, apurahojen hakemisesta tai muuhun vastaavanlaiseen toimintaan liittymisestä.

KAAVIO 4. SWOT-analyysi työpajatoiminnan jatkokehittämisestä ja laajentamisesta. Kaavio: Riina Tervo.

Kittilän kunnassa, jonne pilottityöpaja sijoittui, toimii *Kideve*, Kittilän kunnan kehittämisorganisaatio ja elinkeinotoimen yksikkö, jonka toiminnan kautta pyritään elävöittämään kylien toimintaa ja Kittilän seutua. Kehittämistyössään Kideve hyödyntää ulkopuolista EU-rahoitusta. (Kideve, 2023) Kideve voisi mahdollisesti olla potentiaalinen organisaatio, jonka toiminnan parissa voisinkin tulevaisuudessa mahdollisesti työskennellä. Tämän lisäksi erilaiset kylien kehittämishankkeet, joissa etsitään kylien voimavaroja kiinnostaa kovasti.

7 POHDINTA

Uskon, että perustavanlaatuinen suunnitelmallisuus oli hedelmällinen pohja onnistuneelle työpajatoiminnalle. Kykenin ennen työpajan toteutusta suunnitelmallisen ajankäytön ja riittävien resurssien puitteissa hoitamaan tarvittavat järjestelyt, joihin lukeutui markkinointiesitteiden ja -julisteiden toteutus ja levitys, työskentelymateriaalien hankinta, tilojen kunnon ja turvallisuuden varmistaminen, ruokatarjoilujen valmistaminen, tutkimuslupalomakkeiden ja kyselylomakkeiden laatiminen sekä opetussuunnitelman jäsentely. Paljon oli tehtävää ja vastasin kaikesta lähtökohtaisesti yksin. Koin itsenäisen projektiluontoisen työskentelyn kuitenkin hyvin miellyttäväksi ja antoisaksi. Pääsin kehittämään uudenlaista toimintamallia, hyödyntäen pätevyyttäni taidekasvattajana ja taiteen asiantuntijana. Toki matkaan mahtui muutamia pieniä vastoinkäymisiä muun muassa materiaalien hankinnan saralla, mutta pääosin kaikki sujui ongelmitta. Koen, että aiheen mielekkyys sekä aito halu ja pyrkimys edistää jotain merkityksellistä vaikutti toiminnan kehittämisen mutkattomuuteen.

Työpajatoiminnan suunnittelun, valmistelun, toteutuksen ja näyttelyn järjestämisen aikana en kokenut ajankäytön hallinnassa suurempia haasteita. Sain päätettyä pilottityöpajan ajankohdan jo varhaisessa vaiheessa; tietoisesti ajoitin työpajan kesän loppupuolelle, jotta minulla oli kesän aikana reilusti aikaa ennakoivaan toimintaan. Kesä oli otollista aikaa pilottityöpajan käytännön tason valmisteluille muiden opintojen ollessa kesätauolla. Kykenin perinpohjaisesti syventymään suunnitelmien ja visioiden pohjalta haluttuun lopputulokseen.

Paikkasidonnainen taide työpajatoiminnassa osoittautui tutkimuksen aineiston perusteella onnistuneeksi ja toimivaksi taidekasvatuksen toiminnan muodoksi. Etenkin kun halutaan ilmentää kulttuurin sisäisiä asioita, harjoittaa kulttuuriperintöopetusta ja edistää kulttuurista kestävyyttä. Akryylimaalauksen ja sekatekniikan yhdistäminen luontoperäisiä materiaaleja hyödyntäen toimi, vaikkakin haasteita joidenkin osallistujien kohdalla ilmeni. Opettajana olin läsnä ja tuin jokaista yksilökohtaisesti parhaani mukaan näissä tilanteissa, asiantuntevasti ja ammattimaisesti. Työpajan jälkeen teosten ripustaminen rinnakkain teoskokonaisuudeksi osana ympäristöä, johon toiminnan paikkaperustaisuus liittyi, ja myöhemmin näyttelyn järjestäminen viimeistelivät työpajatoiminnan eheäksi

kokonaisuudeksi, kunnioittaen ja arvostaen jokaisen osallistujan taiteellista panosta yhdenvertaisesti.

Työpajalle osallistui taiteellisesti kokemattomia, silti avoimin mielin ja ennakkoluulottomasti suhtautuneita osallistujia, jotka toivat teoksissaan esille arvokkaan repertuaarin erilaista muistitietoa. Pilottityöpajan keskusteluista ja lopullisista teoksista ilmeni, kuinka visuaalinen ja taideperustainen lähestymistapa voi johdatella keskusteluja uudenslaisille urille. Keskusteltiin muun muassa kylän merkityksellisistä paikoista, identiteeteistä, luontoperustaisuudesta ja ilmiöistä, joita teokset materiaalien ja sisältöjen puolesta kuvastivat. Taide toimi tiedonvälittäjänä, se välitti perinteitä ja elämää revitolisoiden katoavaista ja kallisarvoista kulttuuria.

Koen onnistuneeni työpajan saavutettavuudessa. Molkojärven kylä on pieni, joten siihen nähden osallistujia, kaikkiaan yhdeksäntoista, oli kohtuullisen hyvin. Kylässä elämänrytmi on hitaampaa ja huolettomampaa mikä näkyi myös työpajalla. Suurin osa osallistujista saapui määritellystä aikataulusta poiketen reilusti myöhässä, mikä heille tuntui täysin normaalilta. Ei huolta tai stressiä tiukoista aikatauluista, kylässä eletään kylän tavoin ja kunnioitin tätä työpajan järjestäjänä. Aikataulun viivästyminen ei tuottanut ongelmia, mukauduin tilanteeseen ja toimin sen pohjalta.

Osallistuminen työpajalla oli aktiivista, yleinen asenne ja ilmapiiri tilassa oli positiivinen ja kannustava. Epämieluisista ja haastavista kouluaikaisista muistoista taiteen tekemisen äärellä päästiin yli. Taiteelliselle toiminnalle ja itsensä kehittämiseksi annettiin mahdollisuus ja se näkyi. Työpajalla vallitsi antautuva ja kokeilunhaluinen tunnelma. Osallistujat oppivat taiteen tekemisestä, jakoivat tarinoita ja muistoja vanhojen valokuvien äärellä yhteisestä historiasta sekä edistivät tietoisuutta taiteen kautta nykyisille ja tuleville sukupolville. Lopulliset teokset olivat visuaalisesti upeita ja vaikuttavia. Työpaja oli onnistunut ja osallistujien palautteen perusteella halua vastaavanlaiselle toiminnalle tulevaisuudessa oli runsaasti.

Taidekasvatuksella ja taiteellisella työskentelyllä oli työpajalla monta roolia. Nykytaiteen paikka toiminnan keskellä näkyi monessa – se oli syy ja seuraus. Taiteen tekemisen kautta luotiin yhteyksiä ja rakennettiin keskusteluja, sen äärellä oivallettiin ja luotiin jotain uutta.

Taide tarjosi puitteet laatuajalle samaan yhteisöön kuuluvien jäsenten kesken samalla sivistäen ja opettaen.

Tutkimuksen loppuvaiheessa tiedostin kuinka aineiston keruussa kyselylomakkeiden sijaan tutkimuksen kannalta toimivin ratkaisu olisi ollut kerätä aineistoa haastatteluiden kautta. Kyselylomakkeissa vastaukset jäivät melko suppeiksi ja syvälliset vastaukset jäivät uupumaan. Päädyin keräämään aineistoa kyselylomakkeilla rajallisten resurssien vuoksi. Minulla oli paljon järjesteltävää ja tehtävää työpajan aikana, jonka vuoksi kyselylomakkeet vaikuttivat sillä hetkellä toimivalta vaihtoehdolta. Toki työpajan aikana syntyneet keskustelut, joista keräsin tietoa omien havaintojen ja muistiinpanojen kautta, tuottivat paljon syvällistä aineistoa.

Vastaisuudessa olen tietoisempi ja vastaanottavaisempi haastattelututkimukselle, mikäli tutkimukseni saisi jatkoa. Olisin siis mahdollisesti avoin jatkotutkimukselle tulevaisuudessa. Vastaavanlaista työpajatoimintaa voisi laajentaa ja kehittää myös muilla muuttotappioalueilla, soveltaen mallia eri tarpeiden mukaan. Olen nauttinut tutkimustyöstä ja kehittynyt prosessin aikana valtavasti sekä taidekasvattajana että ihmisenä yleisesti. Matka on ollut pitkä ja raskas, samalla avartava ja opettavainen.

LÄHTEET

Aikio, M. (1982). *Kveeneistä ja kveenien kielestä. Ulkosuomalaisia*. Kalevalaseuran vuosikirja, 62. Suomalaisen kirjallisuuden seura.

Alasuutari, P. (1989). Menneisyyden jäsentäminen identiteetin ilmauksena. Teoksessa P. Heiskanen (toim.), *Aika ja sen ankaruus* (s. 75–85). Gaudeamus.

Alasuutari, P. (1993). *Laadullinen tutkimus*. Vastapaino.

Anttila, P. (2005). *Ilmaisu, teos, tekeminen ja tutkiva toiminta*. Akatiimi.

Auclair, E., & Fairclough, G. (toim.). (2015). *Theory and practice in heritage and sustainability: Between past and future*. Routledge.

Bresler, L. (2011). Taiteen vitaalisuus ja pedagoginen voima. Teoksessa E. Anttila (toim.), *Taiteen jälki* (s. 175–179). Edita Prima Oy.

Cunsolo, A., Shiwak, I., Wood, M., & IlikKuset-Ilingannet Team. (2017). “You Need to Be a Well-Rounded Cultural Person”: youth mentorship programs for cultural preservation, promotion, and sustainability in the Nunatsiavut Region of Labrador. Teoksessa G. Fondahl & G. Wilson (toim.), *Northern sustainabilities: understanding and addressing change in the circumpolar world* (s. 285–303). Springer Polar Sci.

Dewey, J. (2010). *Taide kokemuksena. (Art as Experience, 1934)*. Suom. A. Immonen & J. S. Tuusvuori. Niin & näin.

Eskola, J. & Vastamäki, J. (2001). Teemahaastattelu: opit ja opetukset. Teoksessa J. Aaltola & R. Valli (toim.), *Ikkunoita tutkimusmetodeihin I* (s. 24–42). PS-Kustannus.

Ferrando, F. (2013). Posthumanism, transhumanism, antihumanism, metahumanism, and new materialisms: Differences and relations. *Existenz: An international journal in philosophy, religion, politics, and the arts*, 8(2) (s. 26–32). <https://www.existenz.us/volumes/Vol.8-2Ferrando.pdf>

Fox, N. J., & Alldred, P. (2019). *New materialism*. Teoksessa P. A. Atkinson, S. Delamont, A. Cernat, J. W. Sakshaug, & M. Williams (toim.) SAGE research methods foundations (s. 1–16). Sage.

Gardner, H. (1980). *Artful scribbles: The significance of children's drawings*. Basic Books.

Gamble, C. N., & Hanan, J. N. (2019). What is new materialism. *Journal of the Theoretical Humanities*, 24(6), s. 111–134. <https://doi.org/10.1080/0969725X.2019.1684704>.

Gerholm, L. (1994). Culture and management in a changing Europe. Teoksessa A. Sjögren, & L. Janson (toim.) *The concept of culture in ethnology*. The Swedish Immigration Institute and Museum, and Institute of International Business.

Hall, S. (1989). Cultural identity and cinematic representation. *Framework: The Journal of Cinema and Media*, (36), s. 68–81.

Hall, S. (2003). Kulttuuri, paikka ja identiteetti. Teoksessa M. Lehtonen & O. Löytty (toim.) *Erilaisuus* (s. 85–128). Vastapaino.

Hannerz, U. (1992). *Cultural complexity: Studies in the social organization of meaning*. Columbia University Press.

Hiltunen, M., & Jokela, T. (2001). *Täälläkö taidetta?: johdatus yhteisölliseen taidekasvatukseen*. VSL opintokeskus.

Hiltunen, M. (2004). Erämaa opettaa. Kehollisesti ympäristön, taiteen ja yhteisön maisemissa. *Aikuiskasvatus: aikuiskasvatustieteellinen aikakauslehti* 24 (2004): 1, 2004. Näkökulmia käytäntöön.

Hiltunen, M. (2007). Yhteisöllinen taidekasvatus toimintana ja toiminnan tilana. *Research in Arts and Education*, 2007(2), s. 1–22.

Hiltunen, M. (2009). *Yhteisöllinen taidekasvatus: performatiivisesti pohjoisen sosiokulttuurisissa ympäristöissä*. Lapin yliopistokustannus.

House of Lapland. (2023). Kittilä. Haettu 23.9.2023 osoitteesta <https://www.lapland.fi/fi/asuminen/loydapaikkasilapista/kittila/>

Huhmarniemi, M., & Jokela, T. (2020). Arctic art and material culture: Northern knowledge and cultural resilience in the northernmost Europe. *Arctic yearbook, 2020*, s. 242–259.

Huhmarniemi, M., Jokela, T., & Hiltunen, M. (2021). Paradigm shifts in northern art, community and environment studies for art teacher education. *Social Sciences & Humanities Open, 4*(1), 100181.

Härkönen, E. (2021). Seeking culturally sustainable art education in higher education: A northern perspective. *Acta Electronica Universitatis Lapponiensis, 314*. Lapin yliopisto.

Jokela, T. (2013). Engaged Art in the North. Teoksessa T. Jokela, G. Coutts, E. Härkönen & M. Huhmarniemi (toim.) *Cool: Applied arts in the North* (s. 10–21). Lapin yliopisto, Taiteiden tiedekunta.

Jokela, T., & Hiltunen, M. (2014). Pohjoisen kylät ja koulupihat taidekasvatuksen paikkoina. Teoksessa E. K. Hyry-Beihammer, M. Hiltunen & E. Estola (toim.) *Paikka ja kasvatus* (s. 78–101). Lapin yliopistokustannus.

Jokela, T. (2015). Talvi arktisen taiteen ja muotoilun luonnonvarana. *Acta Lapponica Fenniae*. Lapin yliopisto, Taiteiden tiedekunta.

Jokela, T. (2017). Suhteessa talveen. Teoksessa P. Granö, M. Hiltunen & T. Jokela (toim.) *Suhteessa maailmaan: Ympäristöt oppimisen avajina* (s. 53–81). Lapland University Press.

Jokela, T., & Huhmarniemi, M. (2020). Taideperustainen toimintatutkimus soveltavan taiteen kehittämisen välineenä. (s. 38–61). Teoksessa T., Jokela, M., Huhmarniemi, J., Paasovaara (toim.) *Luontokuvaus Soveltavana Taiteena*. Lapin yliopisto.

Jokela, T., Huhmarniemi, M., Beer, R., & Soloviova, A. (2021). Mapping new genre Arctic art. *Arctic yearbook, 2021* (s. 1–16).

https://arcticyearbook.com/images/yearbook/2021/Scholarly-Papers/29_AY2021_Jokela.pdf

Jokela, T. (2022). Taideperustaisen tutkimuksen reflektioaineistojen analyysi. Kuvataidekasvatuksen professorin luento 14.2.2022 Lapin yliopistossa.

Järvinen, T. (2000). Alueellisen kehittyneisyyden ja muuttoliikkeen välinen problematiikka. *Migration-Muuttoliike, 27*(3), s. 28–32. Haettu 13.03.2023 osoitteesta <https://siirtolaisuus-migration.journal.fi/article/view/92056/50793>

Karjalainen, P. (1997). Aika, paikka ja muistin maantiede. Teoksessa T. Haarni, M. Karvinen, H. Koskela, S. Tani, H. Andersson & J. Häkli (toim.) *Tila, paikka ja maisema: tutkimusretkiä uuteen maailmaan*. Vastapaino.

Karjalainen, P. (1999). Tunturi maan, mielen ja kielen maisemina. Teoksessa T. Jokela (toim.) *Tunturi taiteen ja tieteen maisemissa* (s. 18–22). Taiteiden tiedekunnan julkaisuja.

Kattila ry, Kiertävä Lastenkulttuurikeskus. (2023). Haettu 11.10.2023 osoitteesta: <https://kulttuurikattila.fi/>

Keskitalo, P. (2010). *Saamelaiskoulun kulttuurisensitiivisyyttä etsimässä kasvatusantropologian keinoin*. Sámi allaskuvla.

Keskitalo, P. (2017). Saamelainen aika- ja paikkakäsitys pedagogisissa järjestelyissä. Teoksessa P. Granö, M. Hiltunen & T. Jokela (toim.) *Suhteessa maailmaan: Ympäristöt oppimisen avaajina* (s. 35–53). Lapland University Press.

Kideve, Kittilän elinkeinopalvelut. (2023). Haettu 29.8.2023 osoitteesta <https://www.kideve.fi/kideve/mika-on-kideve/>

Kittilän kunta. (2022). *Tietoa Kittilästä: Molkojärvi*. Haettu 18.5.2022 osoitteesta <https://kittila.fi/kunta-ja-paatoksenteko/tietoa-kittilasta/kylat/molkojarvi>

Knuuttila, S. (2008). Kulttuuriperintö, arvot ja identiteetti. Teoksessa P. Venäläinen, & A. Aikio (toim.) *Kulttuuriperintö ja oppiminen* (s. 12–19). Suomen museoliitto.

Konttajärvi, T. (2000). *Pitkän matkan työssäkävijöiden muutto- ja etätyöpotentiaali Suomessa*. Helsingin yliopisto, maaseudun tutkimus- ja koulutuskeskus.

Kwon, M. (2004). *One place after another: Site-specific art and locational identity*. MIT Press.

Kwon, M. (2007). Site Specificity. Teoksessa F. Brigitte (toim.) *Skulptur Projekte Münster 07: Catalogue*. Verlag der Buchhandlung.

Laine, T. (2015). Miten kokemusta voi tutkia? Fenomenologinen näkökulma. Teoksessa R. Valli & J. Aaltola (toim.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin II: Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin* (s. 29–50). PS-Kustannus.

Lampela, O. (2006). *Molkojärvi, kairojen kylä: Kairojen poika Olavi Lampela*. Omakustannus, Olavi Lampela.

Leavy, P. (2018). Introduction to arts-based research. Teoksessa P. Leavy (toim.) *Handbook of arts-based research* (s. 3–21). Guilford Publications.

Lehtola, V. P. (1996). Nimettömän kansan historiasta. *Saamelaisten historiantutkimuksen näkymiä. Historia Fenno-Ugrica*, 1(1-2), s. 11–22.

Lehtola, V. P. (1997). *Rajamaan identiteetti, Lappilaisuuden rakentuminen 1920- ja 1930-luvun kirjallisuudessa* (Vol. 665). Suomalaisen kirjallisuuden seura.

Lippard, Lucy, R. (1997). *The lure of the local: senses of place in a multicentered society*. New Press, cop.

Lynch, K. (1981). *A Theory of Good City Form*. Chapter 8: Sense. s. 131–150. MIT Press.

Löytönen, T. & Sava, I. (2011). Taiteen tieto ja kohtaamisen pedagogiikka. Teoksessa E. Anttila (toim.) *Taiteen Jälki. Taidepedagogiikan polkuja ja risteyksiä* (s. 95–120). Teatterikorkeakoulu.

Maykut, P. & Morehouse, R. (1994). *Beginning Qualitative Research. A Philosophic and Practical Guide*. The Falmer Press.

Morris, R. (1966). Notes on Sculpture, Part 1. *Artforum*. Vol. 5, No. 2. Haettu 4.5.2022 osoitteesta

https://monoskop.org/images/8/84/Morris_Robert_1966_1968_Notes_on_Sculpture_Parts_1-2.pdf

Nieminen, A. (2022a). Hiipumisen tunnelmista ja haasteista uudelle vuosituhannele matkailukuntana. Teoksessa A. Nieminen (toim.) *Luonnostaan eläväinen: Kittilän historia* (s. 285–317). Kittilän kunta.

Nieminen, A. (2022b). Jälleenrakennuksesta ja noususta murrokseen vuosina 1946–1969. Teoksessa A. Nieminen (toim.) *Luonnostaan eläväinen: Kittilän historia* (s. 215–278). Kittilän kunta.

Opetushallitus (2014). *Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014*. https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/perusopetuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2014.pdf

Paasi, A. (1988). Suomen Lapin muodostuminen maakunnaksi ja sen nykyinen identiteetti. *Lapin tutkimusseuran vuosikirja*, 29, s. 4–12. Lapin tutkimusseura.

Pallasmaa, J. (1987). *Puun kieli: Puu Suomen veistotaiteessa, muotoilussa ja arkkitehtuurissa*. Suomen rakennustaiteen museo.

Paliskuntain yhdistys. (2023). *Paliskuntien tiedot: Alakylä*. Haettu 20.9.2023 osoitteesta <https://paliskunnat.fi/py/paliskunnat/paliskuntien-tiedot/alakyla/>

Pariser, D. A. (1979). Two methods of teaching drawing skills. *Studies in Art Education*, 20(3), s. 30–42.

Pelton-Sweet, L. & Sherry, A. (2008). Coming out through art: a review of art therapy with LGBT clients. *Art Therapy: Journal of the American Art Therapy Association*, 25 (4), s. 170–176.

Pohjoismaiden ministerineuvosto. (2019). *Hyvä elämä kestävässä pohjolassa: Pohjoismaiden kestävä kehityksen strategia 2013–2025*. Rosendahls.

Salmela, U., Matikka, H., Latvala, P., & Kauppi, P. (2015). *Kohti kestävä kulttuuriperintötyötä. Taustaselvitys Faron yleissopimuksen voimaansaattamiseksi Suomessa*. Museovirasto, Suomen Kotiseutuliitto & Opetus- ja kulttuuriministeriö.

Salonen, A., & Siirila, J. (2019). Transformative pedagogies for sustainable development. Teoksessa L. W. Filho (toim.) *Encyclopedia of sustainability in higher education*. Springer Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-319-63951-2_369-1

Sarajärvi, A., & Tuomi, J. (2017). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi: Uudistettu laitos*. Tammi.

Seitamaa-Oravala P. (1990). Kuviot kuvan takana: Kuvaskemoista kuvauskeinoihin. Historiallisesta orientaatiosta kognitiiviseen näkökulmaan kuvaamataidon opetuksessa. Taideteollinen korkeakoulu, Taidekasvatuksen osasto.

Siivonen, K. (2009). Osallistava kulttuurituotanto. Pohdintaa kulttuurisesta kestävydestä. Teoksessa M. Grahn & M. Häyrynen (toim.) *Kulttuurituotanto: Kehykset, käytäntö ja prosessit* (s. 62–81). Suomen kirjallisuuden seura.

Siivonen, K. (2013). Kestävä aineellinen ja aineeton kulttuuri: Perinne, kulttuurin perinnöllisyys ja kulttuuriperintö Myrsky-hankkeessa. Teoksessa O. Tuomi-Nikula, R. Haanpää & A. Kivilaakso (toim.) *Mitä on kulttuuriperintö?* (s. 318–335). Suomalaisen kirjallisuuden Seura.

Soini, K. (2013). Kestävä kehitys ja kulttuuri. Teoksessa P. Toivanen (toim.) *Kestävä kasvatus – kulttuuria etsimässä* (s. 12–25). Suomen Kulttuuriperintökasvatuksen seura.

Stenroos, A. (1994). Paikka ja identiteetti. Teoksessa L. Knuuti (toim.) *Ympäristö, taide, identiteetti*. TKK/YTK julk.

Sudenburg, E. (2000). Introduction: On installation and site specificity. Teoksessa E. Sudenburg (toim.) *Space, site, intervention: situating installation art* (s. 1–22). University of Minnesota Press.

Suomen perustuslaki. (1999). *Oikeus omaan kieleen ja kulttuuriin*. 17 §. 11.6.1999/731.

Tilastokeskus. (2023). *Väestörakenteen ennakkotiedot alueittain*. Haettu 23.9.2023 osoitteesta

https://statfin.stat.fi/PxWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin__vamu/statfin_vamu_pxt_11lj.px/

Tornberg, L. & Venäläinen, P. (2008). Kulttuuriperinnön opetuksesta ja oppimisesta. Teoksessa P. Venäläinen (toim.) *Kulttuuriperintö ja oppiminen* (s. 66–85). Suomen museoliitto.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2009). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Tammi.

UNESCO. (2012). *Culture: a driver and an enabler of sustainable development*. UN System task team on the POST-2015 UN Development Agenda. Thematic Think Piece. Unesco, 2012.

Vesala, E. (2022). Kittilän kunta vuosina 1868-1945. Teoksessa A. Nieminen (toim.) *Luonnostaan eläväinen: Kittilän historia* (s. 153–190). Kittilän kunta.

Wilson, M., & Wilson, B. (1982). The case of the disappearing two-eyed profile: Or how little children influence the drawings of little children. *Review of research in visual arts education*, 8(1), s. 19–32. University of Illinois Press.

LIITE 1 Tutkimuslupalomake

lauantai, 27.8.2022

TUTKITTAVAN SUOSTUMUS PRO GRADU -TUTKIELMAAN OSALLISTUMISESTA

Taideperustainen toimintatutkimus paikkasidonnaisen taiteen työpajasta kulttuuriperinnön ja identiteetin vahvistajana

Paikka: Molkojärvi, Kittilä

Tutkimuksen järjestäjä: Riina Tervo, Kuvataidekasvatus, Taiteiden tiedekunta, Lapin yliopisto

Minua on pyydetty osallistumaan yllä mainittuun tieteelliseen tutkimukseen, jonka tarkoituksena on tarkastella kuinka paikkasidonnaiseen taiteeseen perustuva työpaja voi toimia paikallisen kulttuuriperinnön ja identiteetin vahvistajana. Tutkimusaineistona toimii pilottityöpaja, jonka tarkoitus on edistää ymmärrystä ja tietoa syrjäseutujen ihmisten elämästä taiteen keinoin, vahvistaa syrjäseutujen kulttuuriperintöä ja identiteettiä, yhteisöllistä, sekä tuoda taide osaksi syrjäseutujen elämää. Työpaja toteutetaan Molkojärven kylässä Kittilän kunnassa. Työpajassa työskentely perustuu paikkasidonnaisen taiteen muotoon. Paikkasidonnaisessa taiteessa paikan ja ympäristön merkitys kannattelee teosta ja toimii teoksen nimittävänä tekijänä; paikkasidonnaisessa taiteessa näyttäytyvät yhteydet ihmisten jokapäiväisiin toimintoihin, paikkoihin ja tapahtumiin.

Olen lukenut ja ymmärtänyt saamani tutkimustiedotteen ja annan suostumukseni sen mukaiseen tutkimukseen. Olen saanut tiedotteesta riittävästi tietoa tutkimuksesta ja sen yhteydessä suoritettavasta tietojen keräämisestä, käsittelystä ja luovuttamisesta. Tiedotteen sisältö on kerrottu minulle myös suullisesti ja olen saanut riittävän vastauksen kaikkiin tutkimusta koskeviin kysymyksiini. Tiedot antoi Riina Tervo 27.8.2022.

Minulla on ollut riittävästi aikaa harkita tutkimukseen osallistumista. Olen saanut riittävät tiedot tutkimuksen tarkoituksesta ja sen toteutuksesta, tutkimuksen hyödyistä ja riskeistä sekä oikeuksistani. Minua ei ole painostettu eikä houkuteltu osallistumaan tutkimukseen.

Tiedän, että tietojani käsitellään luottamuksellisesti eikä niitä luovuteta sivullisille.

Ymmärrän, että tähän tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista. Olen selvillä siitä, että minulla on oikeus kieltäytyä tutkimukseen osallistumisesta. Voin myöhemmin halutessani myös keskeyttää tutkimuksen tai peruuttaa suostumukseni milloin tahansa syytä ilmoittamatta, eivätkä ne vaikuta kohteluuni tai saamaani hoitoon millään tavalla.

Voin keskeyttää osallistumiseni missä tahansa tutkimuksen vaiheessa syytä ilmoittamatta. Minulla on myös oikeus peruuttaa antamani suostumus milloin tahansa ennen tutkimuksen päättymistä. Olen tietoinen siitä, että mikäli keskeytän tutkimuksen tai peruutan suostumukseni, minusta keskeyttämiseen ja suostumuksen peruuttamiseen mennessä kerättyjä tietoja ja näytteitä käytetään osana tutkimusta.

Tiedän, että tutkimukseen osallistumisesta aiheutuneista kuluista ei makseta korvausta.

Suostun luovuttamaan pilottityöpajatyöskentelyn aikana aikaansaamani taiteellisen tuotoksen tutkimuksen käyttöön edesauttaakseni tutkimuksen loppuun saattamista.

Allekirjoituksellani vahvistan osallistumiseni tähän tutkimukseen ja suostun vapaaehtoisesti tutkimushenkilöksi.

Tutkittavan allekirjoitus

Päiväys

Tutkittavan nimenselvitys

Tutkittavan syntymäaika

Suostumus vastaanotettu

Tutkijan allekirjoitus

Päiväys

Nimenselvitys

LIITE 2 Kyselylomake

Kyselylomake tutkimuksen aineistonkeruuta varten

Taideperustainen toimintatutkimus paikkasidonnaisen taiteen työpajasta kulttuuriperinnön ja identiteetin vahvistajana

Kiitos, että osallistuit tälle pilottityöpajalle. Osana tutkimusaineistoa, pyydän sinua täyttämään tämän kyselylomakkeen.

Vastauksesi ovat anonyymejä.

1) Taustatiedot

Sukupuoli: Nainen ___ Mies ___

Ikä: ____

Nykyinen asuinpaikkakunta: _____

2) Mitä kautta kuulit tästä työpajasta?

3) Kuinka tyytyväinen olit työpajaan?

Arvioi käytännön järjestelyt (ajankohta, työskentelytilat ja -materiaalit).

1 2 3 4 5
Pettymys Erinomainen

Arvioi opetuksen laatu ja sisältö.

1 2 3 4 5
Pettymys Erinomainen

Arvioi kokemus yleisesti.

1 2 3 4 5
Pettymys Erinomainen

4) Koitko oppivasi työpajan aikana jotain uutta taiteesta? Mitä?

5) Opitko työpajatyöskentelyn kautta jotain uutta Molkojärven kylän ympäristöstä, ihmisistä ja elämästä? Mitä?

6) Opitko työpajatyöskentelyn kautta jotain itsestäsi? Mitä?

7) Millaiseksi koit taiteellisen ja visuaalisen työskentelyn?

8) Arvioi omaa työpajatyöskentelyäsi; millaiseksi koit oman kuvataiteellisen osaamisesi? Mistä pidit, mistä et? Mikä oli haastavinta, mikä helpointa?

9) Arvioi työpajan yhteisöllinen tekeminen. Syntyikö työskentelyn aikana vuorovaikutusta muiden osallistujien kesken? Tukiko yhteisöllisyys itsenäistä työskentelyäsi vai ei?

10) Koetko, että työpaja vahvisti kylän kulttuuriperintöä ja identiteettiäsi jollain tavoin? Miten?

11) Kommentteja, pohdintaa, lisätietoja:

LIITE 3 Pilottityöpajan aikataulu

TUNTISUUNNITELMA, Taidetyöpaja Molkojärvellä

lauantai 27.8.2022

Taideperustainen toimintatutkimus paikkasidonnaisen taiteen työpajasta kulttuuriperinnön ja identiteetin vahvistajana - pro gradu -tutkielman aineistonkeruu

ALKUSELOSTUS (20 MIN)

12:00-12:20

Kulttuuri, taide ja paikkasidonnainen taide

- Kulttuuri ja taide tuottavat tutkitusti hyvinvointia ja terveyttä arkeemme.
- Taide on yksi kulttuurin peruskäsitteistä. Taiteella pyritään vaikuttamaan tunteisiin tai ajatteluun, se on ilmaisun, viestinnän, tulkinnan, kannanoton ja mielihyvän tuottamisen väline.
- Se mikä on taidetta, riippuu katselijasta ja tarkastelijasta, miten taidetta koetaan.
- Taide on voi olla moniaistista, sitä voidaan ilmaista monin eri tavoin ja se saa alkunsa luovuudesta.
- Taide on uuden etsimistä ja siinä on kyse itsensä tutkiskelusta; vapaata, rohkeaa ja luovaa työskentelyä ilman häpeän tunteita, oman itsensä etsimistä ja löytämistä, taide on ympäristön paineista riippumatonta.
- Taiteen avulla selvitetään elämää.
- Taiteen ei tarvitse olla vakavaa ja täydellistä; se voi olla intuitiivista, leikkisää, huoletonta tekemistä. Tärkeintä on, että teet sitä mikä on eniten sinua, taide on oman itsensä toteuttamista, itseilmaisua. Taiteessa ei ole sääntöjä.
- Tällä työpajalla toivon, että taiteeseen tallentuu ajankuvausta, mennyttä elämää, sitä mitä joskus on ollut. Säilytetään taiteen keinoin siis arvokasta tietoa, ehkäpä jopa tuleville sukupolville.
- Paikkasidonnaisessa taiteessa paikan ja ympäristön merkitys kannattelee teosta ja toimii teoksen nimittävänä tekijänä. Siinä taide on suunniteltu tiettyyn paikkaan sen ympäristön, ehtojen ja tarpeiden mukaan, ja se on fyysisen tilan sijaan enemmän vuorovaikutuksessa paikkasidonnaisten kokemusten ja muistojen kanssa.
- Paikkasidonnainen taide perustuu teoksen ja paikan väliseen suhteeseen, jossa paikan kokemus on osa teoksen kokonaisuutta.
- Paikkasidonnaisessa taiteessa näyttäytyvät yhteydet ihmisten jokapäiväisiin toimintoihin, paikkoihin ja tapahtumiin.

Kulttuuriperintö

- Kulttuuriperinnön käsite kattaa rakennettuja historiallisia ympäristöjä, taideteoksia ja muita esineitä, kulttuurimaisemia ja aineetonta kulttuuriperintöä eli esimerkiksi yhteisöjen tietoja, taitoja ja käytäntöjä
- Muun muassa rakennukset ja rakennetut ympäristöt, kulttuurimaisemat ja esineet heijastavat elettyä elämää ja arvoja, jotka ilmenevät ehkä suoranaisemmin taiteessa ja kirjallisuudessa sekä erilaisiin elämänmuotoihin liittyvissä perinteissä.
- Kulttuuriperinnön tuntemus luo monin tavoin maaperää erilaisille tietämisen muodoille ja ajattelutavoille.
- Kulttuuriperinnön ymmärrys edistää kestävästä kehitystä. Useiden sukupolvien perinteitä on säilytettävä, koska ne ovat uhanalaisia.
- Yleensä kulttuuriperintöön liittyy ajatus jonkin perityn säilyttämisestä ja hoitamisesta.
- Kun puhutaan tahdosta säilyttää, vaalia tai edistää jotakin sen itsensä vuoksi, asiaa pidetään arvokkaana.

Identiteetti

- Kulttuuriperinnön arvovalintoihin liitetään identiteetin käsite. Voidaan puhua esimerkiksi kansallisesta muistista ja itsekäsityksestä, tahdosta nähdä oma elämä osana sen kansan historiaa, johon on syntynyt.
- Sitä minä ihminen pitää itseään, sanotaan identiteetiksi.
- Oman elämän valintojen tekemisessä on kulttuuriperinnön tuntemuksesta etua.
- Kulttuuriperinnön identiteettiä tukeva voima liittyy paljolti tunteisiin. joita perintöinä pidetyt asiat herättävät. Pohtikaa: Minkälaisia tunteita identiteettiä muodostavaan kulttuuriperintöön liittyy?
- Tunteisiin saattaa liittyä erityinen tapa olla tietoinen itsestä; tunteille on ominaista, että asiat koetaan suhteessa itseän.

TIETOA MATERIAALEISTA JA TYÖSKENTELYSTÄ (10 MIN)

12:20-12:30

- Materiaalit
 - mäntykiekot, hiekkapaperi, akryylivärit, siveltimek, lyijykynät, luonnostelupaperit, teoskortit, kuumaliimapyssy, juuttinaru, luonnonmateriaalit (kävyt, oksat, pikkukivet jne.)
- Työskentely
 - Maalataan siveltimeillä akryyliväriteos, käytetään molkojärveläisen männyn mäntykiekkoja maalaus pohjina (paikkasidonnainen taide).
 - Akryylivärien lisäksi teoksia voidaan täydentää Molkojärveltä kerätyillä luonnonmateriaaleilla, kiinnitetään kuumaliimapyssyllä. Näin teoksiin tuodaan kolmiulotteisuutta ja noudatetaan paikkasidonnaisen taiteen periaatteita.
 - Lopuksi kaikkien yksilölliset teokset yhdistetään kokonaisuudeksi; kaikki teokset ripustetaan Haapalan pihan puuhun.
 - Teoksista järjestetään lisäksi taidenäyttely keväällä 2023 Lapin yliopiston galleriassa.
 - Teoksen aihe: muisto tai takauma ihmisistä, elämästä, paikoista, kokemuksista, esineistä, harrastuksista, luontoelämyksistä tms. Molkojärven kylällä.
 - *Mitä kulttuuriperintöä vaalisit tässä kylässä? Mikä on tai on ollut sinulle tärkeintä tässä kylässä?*
- Työskentelyvaiheet
 - Ensin teosten luonnostelu lyijykynillä luonnostelupaperille.
 - Lopullisen työn maalaaminen akryyliväreillä mäntykiekolle ja eri materiaalien kiinnittäminen kuumaliimapyssyllä.
 - Kirjoitetaan infoteksti teoskortille ja teoksen nurjalle puolelle eli tekijän nimi, teoksen nimi ja halutessa tietoa teoksesta esimerkiksi runon tai kertomuksen muodossa.

TYÖSKENTELYAIKA (3 H)

12:30-15:30

- Osallistajat voivat työskennellä Haapalan sisätiloissa, pihalla tai muualla Molkojärven kylässä
- Työpajan aikana tarjolla on kahvia, juotavaa, pullaa, keksejä ja makkaraa

TEOSTEN RIPUSTAMINEN HAAPALAN PIHAN PUUHUN (15 MIN)

15:30-15:45

YHTEISKUVA OSALLISTUJISTA JA KUVA TEOKSISTA (10 MIN)

15:45-15:55

TYÖPAJAN PÄÄTTÄMINEN JA LOPPUKIITOKSET (5 MIN)

15:55-16:00

MOLKOJÄRVEN HIOMATON PIHLAJA

NÄYTTELY PAIKKASIDONNAISEN YHTEISÖTAITEEN VAIKUTUKSESTA PAIKALLISEN KULTTUURIPERINNÖN JA IDENTITEETIN VAHVISTAJANA

Riina Tervo

Autioituvat kylät, tyhjenevät maalaistalot, hälvenevät muistot ja katoavat perinteet.

Kylien elämä muuttotappioseuduilla näivetty väestön muuttaessa ja ikääntyessä. Nuoremmat sukupolvet ovat muuttaneet houkuttelevampien mahdollisuuksien perässä vilkkaampiin asutuskeskuksiin. Ennen elinvoimaiset kylät tulevat tiensä päähän ja samalla kylien arvokas kulttuuriperintö ja -historia ovat vaarassa hävitä.

Eletty elämä, menneisyys ei näillä alueilla ole enää vahvasti läsnä tässä hetkessä, tänä päivänä. Kylien perinteiden ja marginaalisten elämäntapojen jatkajia ei ole, ja historian monikerroksellisuus ja moniäänisyys kuihtuu. Olen halunnut puuttua tähän ilmiöön, koska näen, että taide voi olla väline, jonka avulla voimme myötävaikuttaa autioituvien kylien elävöittämiseen, kulttuuriperinnön vahvistamiseen ja kyläläisten yhteisöllistämiseen.

Sekä taidekasvattajana että taiteilijana koen kutsumusta tuoda esille ilmiöitä ja elämää, joiden olemassaolo on jollain tavoin uhattuna tai vaarassa hävitä. Haluan saattaa näkyväksi jotain näkymätöntä, tuoda ilmi moninaisia tulkinnan mahdollisuuksia menneisyydestä ja nykyisyydestä, sekä esittää taiteen keinoin ihmisielen rajattomuutta. Antaa taiteen puhua tekojen, valintojen, ajatusten ja kokemusten puolesta, sekä osoittaa kuinka taiteellinen ja luova toiminta voi eheyttää ja säilyttää jotain arvokasta ja aitoa.

Ymmärryksen ja tietoisuuden lisääminen taiteen keinoin on voimaa, ja tätä voimaa olen halunnut hyödyntää. Näyttely *Molkojärven hiomaton pihlaja* on kirjava näyttelykokonaisuus, joka liittyy pro gradu -tutkielmaani. Pro gradu -tutkielmani on taideperustainen toimintatutkimus, jossa tutkin kuinka paikkasidonnaiseen taiteeseen perustuva työpaja voi toimia paikallisen kulttuuriperinnön ja identiteetin vahvistajana.

Järjestin pilottityöpajan 27. elokuuta 2022 Molkojärvellä, joka sijaitsee Kittilän kunnan eteläisessä osassa Sodankylän ja Rovaniemen rajalla. Kylän asuin ympäristö sijoittuu vaaran etelärinteelle, Molkojärven rannalle, joka on Kittilän kunnan suurimpia järviä. Kylässä on asukkaita enää vain kuutisenkymmentä, ja kylä on muuttotappioseutu. Työpajan työskentely-ympäristönä toimi kylän keskeisellä paikalla sijaitseva Haapalan tila sisätiloineen ja pihapiireineen.

Työpajaosallistujat pohtivat taiteellisen työskentelyn kautta mikä kylän ympäristössä ja yhteisössä on heille merkityksellistä, ja millaista kulttuuriperintöä kylä kantaa sisällään. Osallistujat työskentelivät akryyliväreillä ja luonnonmateriaaleilla mäntykiekkopohjille. Kaikki työpajalla hyödynnetyt luonnonmateriaalit oli kerätty Molkojärven metsistä.

Työpaja oli menestys; runsas osallistujamäärä, keskustelua ja puheensorinaa syntyi paljon kylän historiasta ja ihmisistä, ja kaiken keskiössä ollut taiteen tekeminen ihastutti. Työpajalla syntyneistä teoksista rakennettiin lopulta teoskokonaisuus Haapalan pihan pihlajapuun oksille. Olen toisintanut tämän pihlajapuun ja tuonut teoskokonaisuuden tähän näyttelytilaan. Teoskokonaisuuden lisäksi näyttely sisältää valokuvia työpajalta. Kuvat on ottanut Vincent Michaud ja minä.